

صلى الله عليه وسلم

دانشکده: مهندسی صنایع و مدیریت

رشته مدیریت صنعتی گرایش تولید

پایان نامه کارشناسی ارشد

بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی با نقش میانجی انتقال
تکنولوژی

مطالعه موردی: صنایع غذایی (شرکت های لبنی) استان خراسان رضوی

رایحه سادات رضوی نژاد

استاد راهنما :

دکتر بزرگمهر اشرفی

بهمن ۱۳۹۴

تقدیم به مقدس ترین واژه ها در لغت نامه قلبم:

ماور

دریای بیکران فداکاری و عشق

بدر

اسوه صبر و مهربانی

نمونه و برادران

شادی بخش زندگی

و

همسرم

او که آفتاب مهرش در آسمان قلبم همیشه پابرجاست و هرگز غروب نخواهد کرد.

سپاسگزاری

سپاس پروردگاری را که شور آموختن و سودای خواستن در سینه پر ز آتشیان افکند.
از استاد راهنمای ارجمند آقای دکتر اشرفی که با پشتیبانی خود مرا در طول تحقیق یاری نمودند
سپاسگزارم.

از استادان ارجمند آقایان دکتر شیخ و دکتر حسینی که از محضر پربارشان بهره گرفتم و با حمایتشان به
ادامه دادن این راه دلگرم شدم، صمیمانه قدردانی می کنم.

از زحمات بی دریغ آقایان شمسایی و حاتمی و خانم ها شب خیز، بلوکی، زمانی، رنگ آمیز و الهام
اسدی کمال تشکر را دارم.

از دوست عزیزم مهدیه صالح که همواره در طول تحصیل متحمل زحما تم بود و وجودش مایه دلگرمی ام
می باشد، سپاسگزارم.

چکیده

در این پژوهش به بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی در عملکرد رقابتی صنایع غذایی با نقش میانجی انتقال تکنولوژی پرداخته شده است، که بدین منظور ۴ فرضیه اصلی و ۶ فرضیه فرعی برای آن تدوین گردیده است. این تحقیق از نظر هدف در زمره پژوهش های کاربردی قرار می گیرد و از نظر گردآوری داده ها، توصیفی و از نوع پیمایشی می باشد. از بین شرکت های فعال در صنایع غذایی استان خراسان رضوی ۲۵ شرکت که در صنعت لبنیات فعالیت دارند بعنوان جامعه آماری در نظر گرفته شد. در این تحقیق از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شده است بدین صورت ۱۰ شرکت که اعلام همکاری کرده بودند به عنوان نمونه انتخاب شده اند.

روش جمع آوری داده ها با استفاده از پرسشنامه صورت گرفت. پایایی داده های جمع آوری شده در این پژوهش با به کارگیری روش آلفای کرونباخ مورد سنجش قرار گرفت و تایید شد. برای آزمون فرضیه ها از روش های آمار توصیفی و روش های آمار استنباطی استفاده شده است. همچنین از روش حداقل مربعات جزئی (PLS) به منظور تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها استفاده شده است که برای انجام امور فوق نرم افزار Pls3 Student Smart مورد استفاده قرار گرفت. نتایج بدست آمده فرضیه های پژوهش را تایید کرد.

واژه های کلیدی: سرمایه اجتماعی، سرمایه شناختی، سرمایه رابطه ای، سرمایه ساختاری، انتقال تکنولوژی، عملکرد رقابتی

فهرست مطالب

فصل ۱	۱
۱-۱. مقدمه	۲
۲-۱. بیان مسئله	۲
۳-۱. ضرورت و اهمیت تحقیق	۵
۴-۱. اهداف تحقیق	۷
۱-۴-۱. هدف کلی تحقیق	۷
۲-۴-۱. اهداف جزئی	۷
۵-۱. سوالات تحقیق	۸
۶-۱. فرضیه های تحقیق	۸
۷-۱. متغیر های تحقیق	۹
۸-۱. روش تحقیق	۱۰
۹-۱. قلمرو تحقیق	۱۰
۱۰-۱. تعاریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح	۱۰
۱-۱۰-۱. تعاریف نظری	۱۰
۲-۱۰-۱. تعاریف عملیاتی	۱۱
۱۱-۱. خلاصه فصل	۱۳
فصل ۲	۱۵
۱-۲. مقدمه	۱۶
۲-۲. تعاریف ارائه شده از سرمایه اجتماعی	۱۶
۱-۲-۲. سرمایه اجتماعی از دیدگاه پیربردیو	۱۶
۲-۲-۲. سرمایه اجتماعی از دیدگاه جیمز کلن	۱۸
۳-۲-۲. سرمایه اجتماعی از دیدگاه رابرت پاتنام	۲۰
۴-۲-۲. سرمایه اجتماعی از دیدگاه نان لین	۲۲
۵-۲-۲. سرمایه اجتماعی از دیدگاه فرانسیس فوکویاما	۲۴
۳-۲. تعاریف دیگر از سرمایه اجتماعی	۲۶
۴-۲. تبار شناسی و زمینه تاریخی سرمایه اجتماعی	۲۷
۵-۲. بررسی نظریه های پیرامون سرمایه اجتماعی	۳۰
۱-۵-۲. عوامل ساخت سرمایه اجتماعی	۳۰
۲-۵-۲. تئوری های سرمایه اجتماعی	۳۳

۳۵	۶-۲. نشانه های ضعف سرمایه اجتماعی در سازمان
۳۶	۷-۲. مزایای سرمایه اجتماعی
۳۷	۸-۲. خطرات ناشی از بکارگیری سرمایه اجتماعی
۳۹	۹-۲. معرفی مدل های مختلف سرمایه اجتماعی
۳۹	۱-۹-۲. مدل سرمایه اجتماعی ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸)
۳۹	۲-۹-۲. مدل سرمایه اجتماعی پاکستون (۱۹۹۹)
۴۰	۳-۹-۲. مدل ساختاری سرمایه اجتماعی پاتنام و کلمن
۴۱	۴-۹-۲. مدل سرمایه اجتماعی استون (۲۰۰۱)
۴۲	۵-۹-۲. مدل سرمایه اجتماعی هدسون (۲۰۰۵)
۴۵	۱۰-۲. مدل های دیگر سرمایه اجتماعی
۴۶	۱۱-۲. انتخاب مدل مورد استفاده و دلیل انتخاب
۴۷	۱۲-۲. ابعاد سرمایه اجتماعی براساس مدل ناهاپیت و گوشال
۴۷	۱-۱۲-۲. عنصر ساختاری
۴۹	۲-۱۲-۲. عنصر شناختی
۵۰	۳-۱۲-۲. عنصر رابطه ای
۵۱	۱۳-۲. تکنولوژی و اجزاء آن
۵۲	۱۴-۲. مدیریت و انتقال تکنولوژی
۵۳	۱۵-۲. مفهوم و تعریف انتقال تکنولوژی
۵۵	۱۶-۲. چرخه انتقال تکنولوژی
۵۶	۱۷-۲. فرآیند انتقال تکنولوژی و مراحل آن
۵۸	۱۸-۲. موانع انتقال تکنولوژی
۵۸	۱۹-۲. روش های انتقال تکنولوژی
۵۹	۲۰-۲. عناصر اصلی تکنولوژی
۶۰	۲۱-۲. عملکرد رقابتی
۶۲	۲۲-۲. ابعاد عملکرد رقابتی
۶۲	۱-۲۲-۲. کاهش هزینه
۶۲	۲-۲۲-۲. کیفیت
۶۳	۳-۲۲-۲. تحویل به موقع
۶۳	۴-۲۲-۲. انعطاف پذیری
۶۳	۲۳-۲. پیشینه تجربی پژوهش
۶۳	۱-۲۳-۲. تحقیقات در داخل کشور
۶۵	۲-۲۳-۲. تحقیقات در خارج از کشور

۶۷	۲-۲۴. الگوی مفهومی تحقیق
۷۰	۲-۲۵. خلاصه فصل
۷۱	فصل ۳
۷۲	۳-۱. مقدمه
۷۲	۳-۲. روش تحقیق
۷۳	۳-۳. جامعه آماری
۷۴	۳-۴. نمونه آماری
۷۴	۳-۵. روش ها و ابزارهای جمع آوری اطلاعات
۷۴	۳-۵-۱. روش کتابخانه‌ای
۷۵	۳-۵-۲. روش پیمایشی
۷۵	۳-۶. روایی و پایایی پرسشنامه تحقیق
۷۵	۳-۶-۱. روایی (اعتبار)
۷۶	۳-۶-۲. پایایی (قابلیت اطمینان)
۷۷	۳-۷. روش تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیات
۷۷	۳-۷-۱. آمار توصیفی
۷۷	۳-۷-۲. آمار استنباطی
۷۹	۳-۸. خلاصه فصل
۸۱	فصل ۴
۸۲	۴-۱. مقدمه
۸۳	۴-۲. آمار توصیفی
۸۳	۴-۲-۱. توصیف داده های جمعیت شناختی
۸۸	۴-۲-۲. توصیف متغیرها
۸۹	۴-۳. روش حداقل مربعات جزئی
۹۰	۴-۳-۱. بررسی فرضیات عوامل سرمایه اجتماعی - عملکرد رقابتی
۹۲	۴-۳-۲. بررسی فرضیات سرمایه اجتماعی - انتقال تکنولوژی
۹۴	۴-۳-۳. بررسی فرضیه انتقال تکنولوژی - عملکرد رقابتی
۹۵	۴-۴. بررسی فرضیه متغیر میانجی
۹۸	۴-۵. خلاصه فصل
۹۹	فصل ۵
۱۰۰	۵-۱. مقدمه
۱۰۰	۵-۲. خلاصه ای از پژوهش انجام شده:

۱۰۱	۳-۵. تحلیل نتایج تحقیق.....
۱۰۱	۱-۳-۵. تحلیل آمار توصیفی.....
۱۰۲	۲-۳-۵. بحث و بررسی فرضیات تحقیق.....
۱۰۸	۴-۵. پیشنهادات مبتنی بر یافته های تحقیق.....
۱۱۰	۵-۵. پیشنهادات برای تحقیقات آینده.....
۱۱۰	۶-۵. محدودیت های تحقیق.....
۱۱۱	۷-۵. خلاصه فصل.....
۱۱۲	پیوست ها
۱۱۸	منابع

فهرست جداول

جدول ۱-۲ مدل پاکستون برای سرمایه اجتماعی.....	۴۰
جدول ۲-۲ مدل تحلیلی عملیاتی پژوهش	۶۹
جدول ۳-۱: آلفای کرونباخ پرسشنامه	۷۶
جدول ۴-۱: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر حسب جنسیت	۸۴
جدول ۴-۲: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر حسب سن	۸۵
جدول ۴-۳: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر حسب تجربه کاری	۸۶
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر اساس سطح تحصیلات	۸۷
جدول ۴-۵: تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهش	۸۸
جدول ۴-۶ بررسی فرضیات تاثیر عوامل محیطی (ضرایب مسیر، آماره ی T و ضریب تعیین)	۹۰
جدول ۴-۷ بررسی فرضیات تاثیر عوامل محیطی (ضرایب مسیر، آماره ی T و ضریب تعیین)	۹۲
جدول ۴-۸ بررسی فرضیات نگرش (ضرایب مسیر، آماره ی T و ضریب تعیین)	۹۴

فهرست اشکال

- شکل ۱-۲ مدل سرمایه اجتماعی ناهاپیت و گوشال ۳۹
- شکل ۲-۲ مدل ساختاری سرمایه اجتماعی پاتنام و کلمن ۴۱
- شکل ۳-۲ مدل سرمایه اجتماعی انتخاب شده ۴۶
- شکل ۴-۲ مدل مفهومی پژوهش ۶۷
- شکل ۱-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - عملکرد رقابتی (تخمین استاندارد) ۹۱
- شکل ۲-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - عملکرد رقابتی (ضرایب معناداری) ۹۱
- شکل ۳-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - انتقال تکنولوژی (تخمین استاندارد) ۹۳
- شکل ۴-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - انتقال تکنولوژی (ضرایب معناداری) ۹۳
- شکل ۵-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری انتقال تکنولوژی - عملکرد رقابتی (تخمین استاندارد) ۹۵
- شکل ۶-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری انتقال تکنولوژی - عملکرد رقابتی (ضرایب معناداری) ۹۵
- شکل ۷-۴ مدل معادلات ساختاری در حالت تخمین ضرایب مسیر (مدل ۱) ۹۶
- شکل ۸-۴ مدل معادلات ساختاری در حالت ضرایب معناداری (مدل ۱) ۹۶
- شکل ۹-۴ مدل معادلات ساختاری در حالت تخمین ضرایب مسیر (مدل ۲) ۹۶
- شکل ۱۰-۴ مدل معادلات ساختاری در حالت ضرایب معناداری (مدل ۲) ۹۷

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۴ جنسیت پاسخ دهندگان ۸۴
- نمودار ۲-۴ گروه‌های سنی پاسخ دهندگان ۸۵
- نمودار ۳-۴ نمودار تجربه کاری ۸۶
- نمودار ۴-۴ سطح تحصیلات ۸۷
- نمودار ۵-۴ نمودار توصیفی متغیرهای تحقیق ۸۸

فصل ۱

کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

در جهان رقابتی امروز که بهره‌وری در همه زمینه‌ها افزایش یافته است، سازمان‌هایی می‌توانند باقی‌مانند که به بهترین وجه از منابع خود استفاده کنند، یکی از این منابع مهم سازمانی نیروی انسانی است. بدین لحاظ سرمایه اجتماعی مانند سرمایه‌های دیگر بستر مناسبی برای دسترسی به فرصت‌ها و اهداف سازمان محسوب می‌شود. در عصر حاضر مدیران برای توسعه، بیشتر از آنچه به سرمایه فیزیکی و انسانی نیازمند باشند به سرمایه اجتماعی نیاز دارند. سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوین در جامعه‌شناسی است که ارتباط نزدیکی با سرمایه انسانی، به عنوان مهمترین منبع سازمان‌ها دارد. سرمایه اجتماعی با خلق هنجارها و اعتماد متقابل، موجب تحقق تفاهم و اعتماد بین کارکنان و مدیران سازمان گشته که در ذات روابط اجتماعی سازمان بوجود می‌آیند.

از طرفی انتقال مناسب تکنولوژی کمک می‌کند تا صنایع در زمان کوتاه‌تری در مقایسه با توسعه درونی تکنولوژی، موقعیت رقابتی خود را در صنعت تقویت نمایند. تکنولوژی به عنوان کاربرد عملی دانش و تجربه نقش پررنگی در توسعه اقتصادی، صنعتی و کسب مزیت رقابتی صنایع داشته است.

به دلیل اهمیت نقش سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی در عملکرد رقابتی شرکتها و حفظ حیات آنها؛ ما به بررسی آنها در صنایع می‌پردازیم.

بنابراین در این فصل ابتدا به بیان مسئله، اهمیت و ضرورت انجام تحقیق در این زمینه، اهداف تحقیق و سوالات و بیان فرضیات پرداخته می‌شود و در ادامه متغیرهای تحقیق، روش انجام پژوهش، قلمرو مورد مطالعه و تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم مورد استفاده در پژوهش بیان می‌شود.

۱-۲. بیان مسئله

در دنیای رو به پیشرفت امروز، سازمان‌های بسیاری در تکاپوی رسیدن به اهداف سازمانی و اقتصادی و تداوم حیات خود هستند که از الگوها و شیوه‌های مختلف بهره می‌برند و مزیت رقابتی جدیدی

کسب می نمایند تا از سقوط و ورشکستگی و خطرات ناشی از دگرگونی های سریع محیطی و فناوری در امان بمانند (لقمانپور، ۱۳۸۲: ۷۹) در دیدگاه های سنتی مدیریت توسعه، سرمایه های اقتصادی، فیزیکی و نیروی انسانی مهمترین نقش را ایفا می کردند. در عصر حاضر اما برای توسعه بیشتر از آنچه به سرمایه اقتصادی، فیزیکی و انسانی نیازمند باشیم، به سرمایه اجتماعی نیاز داریم زیرا بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه ها به طور بهینه انجام نخواهد شد. در جامعه ای که فاقد سرمایه اجتماعی کافی است سایر سرمایه ها ابرتر می مانند و تلف می شوند. از این رو موضوع سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری برای دستیابی به توسعه محسوب شده و مدیرانی موفق قلمداد می گردند که بتوانند در ارتباط با جامعه به تولید و توسعه سرمایه اجتماعی بیشتر نایل گردند (الوانی و شیروانی، ۱۳۸۳: ۱۶)

از آنجا که در مشاغل امروزی، افراد ضرورتاً با سایر افراد جامعه در ارتباط هستند، روابط افراد با یکدیگر که برخی از جامعه شناسان برای بررسی کمیت و کیفیت آن اصطلاح سرمایه اجتماعی را برگزیده اند (ملاحسنی، ۱۳۸۱: ۲) زیرا سرمایه اجتماعی هنگامی بوجود می آید که روابط میان کارکنان به شیوه ای دگرگون شده باشد که هرکدام از آنان بتوانند به راحتی نقش و وظایف خود را انجام دهند. از این رو فضای مبتنی بر تفاهم، صداقت، اعتماد و همکاری باعث افزایش رضایت شغلی کارکنان و در نهایت بهره وری سازمان می گردد. (لقمانپور، ۱۳۸۲: ۸۷)

عملکرد رقابتی بیانگر مجموعه ای از معیارهای مطلوب عملکرد نوآورانه، عملکرد محصول و بازاریابی فروش است (Shan and Jolly, 2012) امروزه سازمان ها با توجه به محیط چالشی و رقابت فزاینده، بهبود عملکرد رقابتی را به عنوان یک اصل و هدف تلقی کرده و در تلاش اند تا با اجرای روش های سیستماتیک و جستجوی بهترین روش ها، در دستیابی به مزیت رقابتی و پیشرفت در درازمدت موفق ظاهر شوند. عملکرد رقابتی گام اساسی در توسعه اقتصادی سازمان هاست. Horta and Camanh (2014) عملکرد رقابتی خروجی مزیت رقابتی را در نظر می گیرد یعنی حدی که سازمان قادر به

توسعه خود بیشتر از رقبا باشد. (McGinnis and Vallopra, 1999). مزیت رقابتی، توانمندی تولیدکننده را در تامین سطح بالایی از خدمات برای مشتری ارتقا می دهد که منجر به عملکرد رقابتی می گردد. (Shepherd and Günter, 2006) بافا (۱۹۸۴) و ویلرایت (۱۹۸۴) بر اساس پژوهشهایشان، اولویتهای رقابتی "هزینه"، "کیفیت"، "انعطاف پذیری" و "سرعت تحویل" را بر شمرده اند (Buffa (1984). پژوهشهای تئوریک و عملی که پس از آن، توسط سایر پژوهشگران به انجام رسید نیز بر اولویت های رقابتی چهارگانه فوق تأکید دارد. نگاهی گذرا به پارادایم های تولید، حکایت از ارتباط بسیار نزدیک هر یک از این پارادایم ها با اولویت های رقابتی حاکم بر بازارها دارد (Heizer and Render, 2003)

از سوی دیگر با توجه به سرعت جهانی شدن و نیاز شرکتهای و کشورها به رقابت تنگاتنگ در عرصه بازار جهانی، تکنولوژی های جدید به عنوان یک مزیت رقابتی جهت حضور در بازار جهانی مطرح گردیده اند (Archibugi, D, 2003) در جهان امروز کشورهای دارنده تکنولوژی های جدید، امکان دسترسی به بازارهای جدید و ارائه محصولات متمایز را دارا می باشند و بدین صورت با حفظ مزیت رقابتی در عرصه جهانی، امکان بقا و توسعه خود را تضمین می نمایند (Srinivas, S, 2008) به همین دلیل کشورهای درحال توسعه که به دنبال گذر از مرحله عقب ماندگی و دستیابی به توسعه صنعتی هستند به شدت نیازمند کسب تکنولوژی های جدید جهت رقابت در بازار جهانی و افزایش ظرفیت جذب کننده خود برای ایجاد مزیت های رقابتی می باشند. به طور کلی کسب تکنولوژی های جدید به دوطریق قابل حصول می باشند (Hemmert, Martin, 2004)

۱- توسعه داخلی تکنولوژی

۲- انتقال تکنولوژی

در تحقیقات اخیر مشخص گردیده که کشورهای درحال توسعه فقط ۰/۰۵ تکنولوژی جهانی را تولید می نمایند لذا توسعه داخلی تکنولوژی برای این کشورها مقرون به صرفه و عملی نمی باشد و

کشورهای در حال توسعه بیشتر به دنبال انتقال تکنولوژی از سایر کشورها می باشند. (Cannice, M, 2003)

تکنولوژی جدید ابزار مهمی برای تمایز در بازار است. شرکت ها می توانند بوسیله ی تکنولوژی های جدید، محصولات جدید و نوآورانه ارائه نمایند و یا عملکرد محصولات موجود را بهبود بخشند (مگناسون و جانسون، ۲۰۰۸) انتقال تکنولوژی ابزاری است که باعث رقابت پذیری بیشتر در شرکت ها شده و کمک می کند تا شرکت ها تغییراتی را که برای بقایشان ضروری است، ایجاد نمایند (موریسی و المونسید، ۲۰۰۵) در واقع، اگر فرآیند انتقال تکنولوژی با موفقیت صورت گیرد، موجب توسعه اجتماعی و اقتصادی و نیز افزایش قابلیت تکنولوژیکی سازمان و کشور دریافت کننده می شود (زاگز، ۲۰۱۰)

بنابراین در این تحقیق مسئله اساسی این می باشد که آیا سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع تاثیر می گذارد؟ متغیر میانجی چه نقشی بر تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع دارد؟ در این تحقیق ابتدا باید ابعاد سرمایه اجتماعی را شناسایی و تاثیر هر کدام را بر عملکرد رقابتی و انتقال تکنولوژی را بررسی کرد.

۱-۳. ضرورت و اهمیت تحقیق

سرمایه اجتماعی صبغه ای جامعه شناسانه دارد به عنوان یک اهرم موفقیت زا مطرح و مورد اقبال فراوان نیز واقع شده است (الوانی و شیروانی، ۱۶:۱۳۸۳) در مورد اهمیت و ضرورت سرمایه اجتماعی در سازمان می توان گفت که در گذشته سرمایه اجتماعی یک شایستگی ضروری برای سازمان ها محسوب نمی شد اما در حال حاضر تغییرات پرشتاب محیطی، فناوری اطلاعات، نیازهای رو به رشد برای اطلاعات و آموزش، نیازهای ضروری برای نوآوری و خلاقیت، پیشرفت مداوم، تغییر به سوی طراحی ساختار سازمانی مسطح و منعطف، ارتباط تنگاتنگ بین سازمان و شبکه های مشتریان، تامین

کنندگان و رقبا ایجاد می کند که رهبران سازمان ها، سرمایه اجتماعی را به منزله یک شایستگی مشخص سازمانی، ایجاد کنند (لقمانپور، ۱۳۸۲: ۷۹)

تحلیل وضعیت سرمایه اجتماعی در هر جامعه ای امری ضروری و حائز اهمیت است زیرا سرمایه اجتماعی برای فهم این مطلب که چگونه عناصر اجتماعی می توانند عملکرد افراد را در زمینه دستیابی به اهداف متفاوت تقویت کنند، مفید است. (لین و جونموسون، ۲۰۰۷: ۳۳۱) گروهی دانشمندان برآن هستند که سرمایه اجتماعی از یک سو سبب بهبود زندگی افراد و از سوی دیگر سبب افزایش انباشت سرمایه انسانی، توسعه مالی، افزایش نوآوری و کارایی عملکرد می گردد. (رحمانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۲)

با بررسی سرمایه اجتماعی می توانیم متوجه شویم که چرا یک صنعت یا یک مجموعه به صورت موفقیت آمیز حرکت می کند و چرا سازمانی در مسیر شکست قرار دارد. این مفهوم، بر مفاهیم چون اعتماد، همکاری و روابط متقابل بین اعضای یک سازمان و گروه، تکیه و تاکید دارد. سرمایه اجتماعی را می توان حاصل روابط مبتنی بر تفاهم و اعتماد بین کارکنان و مدیران سازمان دانست. هنگامیکه کمیته ها و فعالیت های تیمی در سازمان باشکست مواجه می شوند، این نشان دهنده کاهش سرمایه اجتماعی در آن سازمان است.

سرمایه اجتماعی از جمله مفاهیمی است که مطالعه وضعیت و روند آن می تواند ابزاری برای پیش بینی مختصات پیش رو و گوشزد به ساختارهای تصمیم گیر باشد. در نظر داشتن سرمایه اجتماعی، به عنوان عاملی غیر مادی که می تواند با سیاست گذاریهای درست و کم هزینه در عملکرد منابع انسانی تأثیری محسوس داشته باشد برای همه سازمانها یک ضرورت به نظر می رسد.

از طرفی، هر سازمانی برای حفظ حیانتش نیازمند بررسی بازار و رقبا و افزایش موقعیت رقابتی خود است. شرکتها تلاش می نمایند تا با به کارگیری استراتژی های مختلف، موقعیت رقابتی خود را در

بازارها افزایش دهند. انتقال تکنولوژی یکی از مهم ترین فرایندهای پیش برنده رقابت پذیری، از اهمیت قابل ملاحظه ای برخوردار است.

در دنیای کنونی هیچ کشوری با هر اندازه از رشد علمی، فرهنگی و صنعتی نمی تواند خود را محتاج انتقال تکنولوژی نداند. انتقال تکنولوژی مسئله مهمی است که باید با توجه به توانمندی یک کشور ارزیابی شود. همچنین توسعه توانمندی های تکنولوژیکی از روشهای موثر در ارتقا عملکرد رقابتی شرکت است. انعقاد قراردادهای مناسب انتقال تکنولوژی به انتقال تکنولوژی کمک می کند تا شرکتها در زمان کوتاه تری در مقایسه با توسعه درونی تکنولوژی، موقعیت خود را تقویت نمایند.

بنابراین باتوجه به جهان رقابتی امروز و اهمیت سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی در صنایع، در این پژوهش تلاش شده است که تاثیر هر یک از مولفه های سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی را با استفاده از نقش میانجی انتقال تکنولوژی مورد بررسی قرار دهیم.

۱-۴. اهداف تحقیق

۱-۴-۱. هدف کلی تحقیق

هدف کلی تحقیق، بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی با نقش میانجی انتقال تکنولوژی می باشد.

۱-۴-۲. اهداف جزئی

۱- بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی

- بررسی تاثیر سرمایه شناختی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی
- بررسی تاثیر سرمایه رابطه ای بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی
- بررسی تاثیر سرمایه ساختاری بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی

۲- بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی

- بررسی تاثیر سرمایه شناختی بر انتقال تکنولوژی
- بررسی تاثیر سرمایه رابطه ای بر انتقال تکنولوژی
- بررسی تاثیر سرمایه ساختاری بر انتقال تکنولوژی

۳- بررسی تاثیر انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی

۱-۵. سوالات تحقیق

۱- آیا سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر می گذارد؟

- آیا سرمایه شناختی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر می گذارد؟
- آیا سرمایه رابطه ای بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر می گذارد؟
- آیا سرمایه ساختاری بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر می گذارد؟

۲- آیا سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی تاثیر می گذارد؟

- آیا سرمایه شناختی بر انتقال تکنولوژی تاثیر می گذارد؟
- آیا سرمایه رابطه ای بر انتقال تکنولوژی تاثیر می گذارد؟
- آیا سرمایه ساختاری بر انتقال تکنولوژی تاثیر می گذارد؟

۳- آیا انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر می گذارد؟

۴- آیا انتقال تکنولوژی به عنوان متغیر میانجی، اثر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی را تحت تاثیر

قرار می دهد؟

۱-۶. فرضیه های تحقیق

۱- سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

- ۱-۱ سرمایه شناختی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۲-۱ سرمایه رابطه ای بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۳-۱ سرمایه ساختاری بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۲- سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۱-۱ سرمایه شناختی بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۲-۱ سرمایه رابطه ای بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۳-۱ سرمایه ساختاری بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۳- انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۴- انتقال تکنولوژی بر رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی اثر کاهنده دارد.

۷-۱. متغیر های تحقیق

متغیر مستقل: یک ویژگی از محیط فیزیکی و یا اجتماعی است که بعد از انتخاب، دخالت و دستکاری شدن توسط محقق مقادیر می پذیرد تا تاثیرش بر روی متغیر دیگر مشاهده شود. در این پژوهش متغیر مستقل عبارتست از: سرمایه اجتماعی.

متغیر وابسته: تغییری است که تغییرات آن تحت تاثیر متغیر مستقل قرار گرفته، در تحقیق حاضر عملکرد رقابتی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته می شود.

متغیر میانجی: این متغیر به عنوان رابط بین متغیر مستقل و متغیر وابسته قرار می گیرد. متغیر میانجی می تواند بر جهت یا شدت رابطه متغیر مستقل و وابسته اثر بگذارد. اگر متغیر میانجی قابل سنجش و اندازه گیری باشد و پژوهشگر نیز بخواهد اندازه آن را بسنجد و در مدل وارد کند به آن متغیر تعدیل کننده گویند. متغیر تعدیل کننده تغییری است که بر جهت رابطه یا میزان رابطه

متغیرهای مستقل و وابسته می تواند موثر باشد. اثرات این متغیر قابل مشاهده و اندازه گیری است. به متغیر تعدیل کننده گاهی متغیر مستقل فرعی نیز گویند. که در اینجا انتقال تکنولوژی به عنوان متغیر میانجی در نظر گرفته شده است.

۸-۱. روش تحقیق

در واقع روش تحقیق به عنوان یک فانوس دریایی مقصد پژوهش رو به محقق نشان می دهد. با توجه به ماهیت این پژوهش که یک تحقیق کاربردی می باشد. محقق با استفاده از جامعه آماری، نمونه آماری خود را تعریف نموده است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است. در این تحقیق برای آزمون فرضیات مرتبط با مدل مفهومی، از روش های آمار توصیفی و همچنین آمار استنباطی استفاده شده است. در آمار توصیفی برای توصیف داده ها و تحلیل داده های جمعیت شناختی، نمودارها و شاخص های میانگین و انحراف معیار به کار گرفته شده است. در روش آمار استنباطی نیز از روش حداقل مربعات جزئی (تحلیل مسیر) استفاده شده است.

۹-۱. قلمرو تحقیق

قلمرو مکانی: شامل صنایع غذایی (شرکت های لبنی) استان خراسان رضوی می باشد.
قلمرو زمانی: بازه زمانی این پژوهش از فروردین ماه الی دی ماه ۱۳۹۴ می باشد.

۱۰-۱. تعاریف مفاهیم و واژگان اختصاصی طرح

۱-۱۰-۱. تعاریف نظری:

- سرمایه اجتماعی: از دیدگاه سازمانی، ناهاپیت و گوشال سرمایه اجتماعی را به عنوان جمع منافع بالفعل و بالقوه موجود در درون، قابل دسترسی از طریق، و ناشی شده از شبکه روابط یک فرد یا یک واحد اجتماعی تعریف می کنند. از دیدگاه آنها سرمایه اجتماعی یکی از قابلیت ها و دارایی های مهم

سازمانی است که می تواند به سازمان ها در خلق و تسهیم دانش کمک بسیار نمایند و برای آنها در مقایسه با سازمان های دیگر "مزیت سازمانی پایدار" ایجاد کند (ناهاییت و گوشال، ۲۶۶:۱۹۹۸-۲۴۲)

- سرمایه شناختی: این عنصر سرمایه اجتماعی اشاره به منابعی دارد که فراهم کننده مظاهر، تعبیرها و تفسیرها و سیستم های معانی مشترک در میان گروه ها است. سرمایه شناختی بازتابی از میزان تعهد و دفاع اعضای تیم از هدف و رسالت خود است.

- سرمایه رابطه ای: این عنصر توصیف کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به خاطر سابقه تعاملاتشان برقرار می کنند.

- سرمایه ساختاری: عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی به الگوی کلی تماسهای بین افراد اشاره دارد. این بعد سعی در شناخت ارتباطات کلی و الگوی دسترسی افراد به یکدیگر دارد.

- عملکرد رقابتی: عملکرد رقابتی خروجی مزیت رقابتی را در نظر می گیرد یعنی حدی که سازمان قادر به توسعه خود بیشتر از رقبای باشد. (McGinnis and Vallopra, 1999) مزیت رقابتی، توانمندی تولیدکننده را در تامین سطح بالایی از خدمات برای مشتری ارتقا می دهد که منجر به عملکرد رقابتی می گردد. (Shepherd and Günter, 2006).

- انتقال تکنولوژی: فرایندی است که بوسیله آن عرضه کننده تکنولوژی را از طریق فعالیت های متعدد به دریافت کننده منتقل می کند و در نهایت منجر به افزایش قابلیت تکنولوژیکی دریافت کننده می شود. (نهار و همکاران، ۲۰۰۶)

۱-۱۰-۲. تعاریف عملیاتی:

سرمایه اجتماعی: مجموعه ای از عناصر شامل روابط شبکه ای، پیکربندی روابط شبکه ای، سازمان مناسب، زبان و کدهای مشترک، حکایات مشترک، اعتماد، الزامات و انتظارات، هویت و هنجارها که موجب ایجاد ارتباط بهینه میان کارکنان می شود. دارای سه بعد سرمایه شناختی، سرمایه رابطه ای و

سرمایه ساختاری می باشد و برای اندازه گیری آن از طیف ۵ گزینه ای لیکرت استفاده می شود و از طریق سوالات ۱-۲۲ سنجیده می شود.

-سرمایه شناختی: مهم ترین اجزای این عنصر سرمایه اجتماعی عبارتند از زبان و کدهای مشترک و حکایات مشترک که در این پژوهش از طریق سوالات ۱ الی ۲ سنجیده می شوند.

-سرمایه رابطه ای: این عنصر توصیف کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به خاطر سابقه تعاملاتشان برقرار می کنند. مهمترین اجزای این بعد از سرمایه اجتماعی عبارتند از: اعتماد، هنجارها، الزامات و انتظارات، هویت که در این تحقیق از طریق سوالات ۳ الی ۱۴ سنجیده می شود.

-سرمایه ساختاری: عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی اشاره به الگوی کلی تماسهای بین افراد دارد یعنی، شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید. مهم ترین جنبه های این عنصر عبارت است از روابط شبکه ای بین افراد، پیکربندی شبکه ای و سازمان مناسب که در این پژوهش از طریق سوالات ۱۵ الی ۲۲ سنجیده می شود.

- عملکرد رقابتی: عناصر آن عبارتست از کیفیت، کاهش هزینه، انعطاف پذیری و سرعت تحویل که در این پژوهش از طریق سوالات ۲۳ الی ۲۶ سنجیده می شود.

-انتقال تکنولوژی: انتقال تکنولوژی در کامل ترین صورت آن عبارت از فرایند یا زنجیره منظم فعالیت‌های هدفداری است که از طریق آن، مجموعه اجزا تکنولوژی در مکانی به جز مکان اولیه، برای مثال از صنعتی به صنعت دیگر، از سازمانی به سازمان دیگر، میان دو کشور توسعه یافته، میان دو کشور در حال توسعه و یا از یک کشور توسعه یافته به یک کشور در حال توسعه و بالعکس واقع شود. عناصر آن عبارتند از: سخت افزار، نرم افزار، انسان افزار، سازمان افزار که در این پژوهش از طریق سوالات ۲۷ الی ۳۰ سنجیده می شود.

۱-۱۱. خلاصه فصل

در این فصل پس از ذکر مقدمه ای کوتاه به بحث سرمایه اجتماعی، عملکرد رقابتی و انتقال تکنولوژی پرداختیم. سپس به بیان مسئله و ضرورت انجام تحقیق پرداخته شد که بیان کردیم از آنجایی که هر سازمانی برای حفظ حیاتش نیازمند بررسی بازار و رقبا و نیز افزایش موقعیت رقابتی خود است، انتقال تکنولوژی یکی از مهم ترین فرایندهای پیش برنده رقابت پذیری، از اهمیت قابل ملاحظه ای برخوردار است؛ از طرفی دیگر تحلیل وضعیت سرمایه اجتماعی در هر جامعه ای امری ضروری و حائز اهمیت است زیرا سرمایه اجتماعی برای فهم این مطلب که چگونه عناصر اجتماعی می توانند عملکرد افراد را در زمینه دستیابی به اهداف متفاوت تقویت کنند، مفید است. پس از بیان اهداف تحقیق و سوالات و فرضیات، به معرفی متغیرهای تحقیق، روش انجام آن و قلمرو مورد مطالعه پرداختیم و در انتها به تعریف نظری و عملیاتی مفاهیم مورد استفاده در این پژوهش پرداختیم.

فصل ۲

پیشینه و ادبیات تحقیق

۲-۱. مقدمه

هدف از این بخش بررسی پژوهش‌ها و مطالعاتی است که در زمینه سرمایه اجتماعی، انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی انجام گرفته است. این قسمت خواننده را با کارها و زمینه‌های قبلی و حیطه مورد مطالعه آشنا می‌سازد. این فصل از پنج بخش تشکیل شده است، در بخش اول به مطالعه مبانی نظری سرمایه اجتماعی، در بخش دوم به مبانی نظری انتقال تکنولوژی، در بخش سوم به مبانی نظری عملکرد رقابتی، در بخش چهارم به پژوهش‌های انجام شده داخلی و خارجی و در نهایت مدل مفهومی پژوهش می‌پردازد.

۲-۲. تعاریف ارائه شده از سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی واژه‌ای است که در سالهای اخیر وارد حوزه علوم اجتماعی و اقتصاد گردیده و از این منظر دریچه تازه‌ای را در تحلیل و علت‌یابی مسائل اجتماعی و اقتصاد گشوده است. در این زمینه مطالعات وسیعی توسط صاحب نظران و دانشمندان این علوم صورت گرفته و نظریه پردازانی همچون بوردیو، پاتنام، کلمن، فوکویاما، لین، جاکوب، گلن لوری، بن پرات و بیکر تعاریف متعددی از سرمایه اجتماعی ارائه کرده‌اند که در ادامه به تفصیل شرح خواهیم داد.

۲-۲-۱. سرمایه اجتماعی از دیدگاه پیربوردیو

بوردیو سه نوع سرمایه را شناسایی نمود؛ این اشکال سرمایه عبارت از شکل اقتصادی، فرهنگی و ۲-۲-۲ اقتصادی است و سرانجام شکل دیگر سرمایه، سرمایه اجتماعی است که به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد و می‌تواند به عنوان ابزاری برای رسیدن به سرمایه‌های اقتصادی باشد (وینتر، ۲۰۰۰ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰).

سرمایه اجتماعی از نظر بوردیو بر تعهدات و ارتباطات اجتماعی مبتنی است و خود او آن را چنین تعریف می‌کند: "سرمایه اجتماعی انباشت منابع بالفعل و بالقوه‌ای است که مربوط به داشتن شبکه

ای نسبتاً پایدار از روابط کم و بیش نهادی شده از آشنایی و شناخت متقابل است یا به عبارتی دیگر عضویت در یک گروه برای هریک از اعضایش از طریق حمایت یک سرمایه جمعی، صلاحیتی فراهم می کند که آنان را مستحق «اعتبار» به معانی مختلف کلمه می کند" (بورديو، ۱۹۹۷: ۵۱)

شاخصی که بورديو برای سرمایه اجتماعی در نظر می گیرد عضویت افراد در کلوپ ها است بنابراین از نظر بورديو ایجاد و اثربخشی سرمایه اجتماعی بستگی به عضویت در یک گروه اجتماعی دارد که اعضای آن، مرزهای گروه را از طریق مبادله اشیا و نهادها بنیان نهاده اند.

این روابط ممکن است از طریق کاربرد یک نام مشترک (خانواده، ملت، انجمن، حزب) و مجموعه ای کامل از کنش ها برای نهادینه کردن نظیر مبادلات مادی و نمادی تضمین شود.

لازم به ذکر است که بورديو سرمایه اجتماعی را ویژگی انحصاری نخبگان می داند که برای تامین موقعیت نسبی شان طراحی شده است و لذا او بر این باور بود که سرمایه اجتماعی فقط برای افراد مرفه مفید است. (فیلد، ۱۳۸۸: ۳۴)

از نظر بورديو مقدار سرمایه اجتماعی در تملک هر عامل اجتماعی به دو امر وابسته است:

اول) اندازه شبکه ارتباطی که عامل اجتماعی به خوبی بتواند آن ها را بسیج نماید.

دوم) مقدار سرمایه (اقتصادی، فرهنگی، نمادی) هر یک از کسانی که عامل اجتماعی با آنها در ارتباط است.

به اعتقاد بورديو سرمایه اجتماعی به عنوان شبکه ای از روابط یک ودیعه طبیعی یا حتی یک ودیعه اجتماعی نیست بلکه چیزی است که در طول زمان و با تلاش بی وقفه بدست می آید.

بورديو بر قابلیت تبدیل انواع مختلف سرمایه تاکید داشته و سرمایه اقتصادی را ریشه انواع دیگر سرمایه می داند و به تعبیر لین (۲۰۰۱) سرمایه اجتماعی از نظر بورديو لباس مبدل برای سرمایه اقتصادی می باشد.

همانگونه که ملاحظه می شود، از دیدگاه بورديو سرمايه اقتصادی شکل غالب سرمايه گذاری است و انواع ديگر سرمايه که شامل فرهنگي و اجتماعي است، به عنوان ابزاري برای حصول سرمايه اقتصادی مفهوم پيدا می کنند.

از نظر بورديو، سرمايه اجتماعي در ممالک سرمايه داری به عنوان ابزاري برای تثبيت و تقويت جایگاه اقتصادی افراد به شمار می رود. در این ممالک، سرمايه اقتصادی پایه است و سرمايه اجتماعي و فرهنگي ابزاري برای تحقق آن محسوب می شوند. می توان نتیجه گرفت که دیدگاه بورديو در زمينه سرمايه اجتماعي یک دیدگاه ابزاري صرف است. به عبارتي اگر سرمايه اجتماعي نتواند موجب رشد سرمايه اقتصادی شود، کاربردي نخواهد داشت. علاوه براین در این نوع تحليل از سرمايه اجتماعي تاثیرپذيري از ثنوري سرمايه مارکس کاملا مشهود است و به نظر می رسد می توان مباحث بورديو از سرمايه اجتماعي را بیشتر یک رویکرد تضادگرا تلقی کرد.

۲-۲-۲. سرمايه اجتماعي از دیدگاه جيمز کلمن

برخلاف بورديو، کلمن از واژگان مختلفی برای تعريف سرمايه اجتماعي کمک گرفت، وی مفهوم سرمايه اجتماعي را از ابعاد مختلف بررسی کرد.

کلمن بر خلاف بورديو معتقد است که سرمايه اجتماعي صرفا محدود به طبقه مرفه نبوده بلکه ميتواند برای طبقات پايين نیز مفيد باشد. از نظر کلمن سرمايه اجتماعي نشان دهنده یک منبع است زیرا متضمن شبکه های مبتني بر ارزشهای مشترک و اعتماد می باشد(فيلد، ۱۳۸۸:۳۸).

مفهوم سرمايه اجتماعي برای کلمن وسيله ای برای تبیین نحوه همکاري و تعاون افراد با همدیگر بود. او بر این باور بود که سرمايه اجتماعي یکی از وسایلي است که افراد به کمک آن می توانند منافع بدست آورند بنابراین سرمايه اجتماعي از نظر کلمن مفيد است و دارای کارکرد میباشد و به همین دلیل سرمايه اجتماعي را یا کارکرد آن تعريف می کند.

کلمن برای تعریف سرمایه اجتماعی از نقش و کارکرد آن کمک گرفت و تعریفی کارکردی از سرمایه اجتماعی ارائه داد و نه تعریف ماهوی. بر این اساس، سرمایه اجتماعی عبارت از ارزش آن جنبه از ساختار اجتماعی که به عنوان منابعی در اختیار اعضا قرار میگیرد تا بتوانند به اهداف و منافع خود دست پیدا کنند (کلمن، ۱۹۹۰، به نقل از الوانی ۱۳۸۰)

کلمن سرمایه اجتماعی را بخشی از ساختار اجتماعی میداند که به کنشگر اجازه میدهد تا با استفاده از آن به منافع خود دست یابد و سرمایه اجتماعی را همانند سایر اشکال سرمایه مولد می داند که دستیابی هدفهای معینی را امکانپذیر می سازد. (کلمن، ۱۳۷۷، ۴۶۲)

کلمن در حالی که برای استفاده افراد از منابع ساختی اجتماعی در کنش هایشان برای بدست آوردن بهترین نتایج تاکید می ورزد ولی بر طبیعت جمعی سرمایه اجتماعی نیز اصرار دارد. او معتقد است که سرمایه اجتماعی ویژگی های معینی دارد که آن را از کالاهای خصوصی، تقسیم پذیر و انتقال پذیر، متمایز میسازد. سپس ویژگی های این کالای عمومی را چنین بر می شمرد:

به آسانی مبادله نمی شود اگرچه این سرمایه منبعی است که ارزش استفاده دارد.

سرمایه اجتماعی دارایی هیچ یک از افرادی که از آن سود می برند نیست و این به واسطه صفت کیفی ساختار اجتماعی است که فرد در آن قرار گرفته است.

نتیجه فرعی فعالیت های دیگر است و معمولاً شخص خاصی آن را به وجود نمی آورد زیرا انگیزه برای سرمایه گذاری در آن وجود ندارد یا ضعیف است، برخلاف سرمایه فیزیکی که به واسطه منافع شخصی اش انگیزه برای سرمایه گذاری کاهش نمی یابد. سرمایه اجتماعی با اینکه منبع مهمی برای افراد است و می تواند بر توانایی انجام کنش و کیفیت زندگی آن ها بسیار تاثیر گذار باشد، با وجود این از آنجا که بسیاری از منافع کنش هایی که سرمایه اجتماعی را به وجود می آورند، توسط افرادی غیر از فردی که آن را ایجاد کرده کسب میشود، به سود فرد نیست که آن را به وجود آورد. نتیجه این می شود که بیشتر شکل های سرمایه اجتماعی به شکل نتیجه فرعی فعالیت های دیگر ایجاد یا نابود می شود. اگر

چه کلمن به عوامل ایجاد، حفظ و نابودی اجتماعی اشاره دارد و معتقد است عواملی نظیر «فروبستگی شبکه اجتماعی»، «ثبات ساختار اجتماعی» و «ایدئولوژی» در حفظ و نابودی سرمایه اجتماعی موثر هستند.

نهایتاً اینکه سرمایه اجتماعی در صورت استفاده بیشتر بر خلاف بعضی اشکال دیگر سرمایه نه تنها مستهلک نمی شود بلکه افزایش می یابد. (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۵۸ و ۴۶۲)

تعاریف بورديو و کلمن تا حدودی شبیه به هم هستند. هر دو قائل به مشارکت و عضویت فرد در گروه بودند و ماحصل آن را به عنوان سرمایه تلقی می نمودند، بورديو برای این مفهوم از واژه «چسبندگی» و کلمن از واژه «ساختار اجتماعی» کمک گرفتند.

بر خلاف بورديو که سرمایه اقتصادی را به عنوان هدف غایی در نظر می گرفتند، کلمن، سرمایه انسانی را به عنوان هدف غایی مطرح و سرمایه اجتماعی را به عنوان ابزاری برای حصول به سرمایه انسانی بکار می برد. به عبارتی، کلمن با استفاده از مفهوم سرمایه اجتماعی سعی در شناخت نقش هنجارها و ارزش ها در داخل خانواده با شبکه های اجتماعی بود تا از این طریق بتواند موجب تقویت سرمایه انسانی شود.

۲-۲-۳. سرمایه اجتماعی از دیدگاه رابرت پاتنام

رابرت پاتنام نیز از اندیشمندان و نظریه پردازان مفهوم سرمایه اجتماعی است و نظریه ی او در ارتباط با نظریه الکسیس دوتو کویل است، دوتو کویل نگران بی نظمی و آنارشی قریب الوقوع در اولین دموکراسی شناخته شده دنیا بود و معتقد بود که برابری رسمی در برابر قانون سبب اتمیزه کردن جامعه و سپس منجر به استبداد می شود اما در پایان سفرهای خود در امریکا به این نتیجه رسید که زندگی انجمنی یکی از شالوده های مهم نظم اجتماعی است و این انجمنها میزان بالای تعهد مدنی را ایجاد می کنند و این امر از ظهور استبداد جلوگیری می کند و نظریه پاتنام این بود که هشدار می داد

سنگ بنای تو کویلی دموکراسی امریکایی در حال نابودی است و در همین راستا مفهوم سرمایه اجتماعی را بکار برد (فیلد، ۱۳۸۸: ۵۲) پانام سرمایه اجتماعی را اعتماد، هنجارهای همیاری و شبکه هایی می داند که دستیابی به منافع متقابل را تسهیل می کند و هدف سرمایه اجتماعی را تامین دموکراسی کار آمد و توسعه اقتصادی می داند. بنابراین پانام سرمایه اجتماعی را فراتر از سطح فردی بکار می گیرد و به چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در سطح منطقه ای و ملی و تاثیر آن بر نهادهای دموکراتیک می پردازد.

پانام (۱۹۹۳ تا ۱۹۹۸) از پژوهشگرین اخیر سرمایه اجتماعی است. تاکید عمده وی به نحوه تاثیر سرمایه اجتماعی بر رژیم های سیاسی و نهاد های دموکراتیک مختلف است.

پانام، سرمایه اجتماعی را مجموعه ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه ها می داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تامین خواهد کرد. از نظر وی اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه، به عنوان منابعی هستند که در کنش های اعضای جامعه موجود است. (پانام، ۲۰۰۰ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰).

پانام معتقد است سرمایه اجتماعی نیز مانند سایر سرمایه ها مولد است و امکان دست یابی به اهداف مشخصی را فراهم می کند، برای مثال گروهی که اعضایش به یکدیگر اعتماد زیادی دارند نسبت به گروهی که فاقد این ویژگی ها هستند موفق ترند و کارایی بیشتری را دارند. (پانام، ۱۳۷۹: ۲۵۸)

پانام، سرمایه اجتماعی را وسیله ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در سیستم های مختلف سیاسی می دانست. تاکید عمده وی بر مفهوم اعتماد بود و به زعم وی همین عامل بود که می توانست با جلب اعتماد میان مردم و دولتمردان و نخبگان سیاسی موجب توسعه سیاسی شود، بنابراین اعتماد منبع با ارزشی از سرمایه محسوب می شود که اگر در حکومتی به میزان زیاد اعتماد وجود داشته باشد به همان اندازه رشد سیاسی و توسعه اجتماعی بیشتر خواهد بود.

پاتنام، معتقد است که بر خلاف سرمایه متعارف که یک کالای خصوصی هستند، سرمایه اجتماعی نوعی کالای عمومی به شمار می آید و افرادی که از آن بهره مند هستند همانند سرمایه متعارف تمایل به افزایش آن دارند. (همان: ۲۹۲).

پاتنام برای سرمایه اجتماعی سه تا مولفه و شاخص تعریف می کند که عبارتند از: شبکه ها، اعتماد و هنجار های همیاری. او اعتماد را به دو نوع اجتماعی و شخصی دسته بندی می کند. و اعتماد اجتماعی را برای جامعه سودمند تر می داند. (همان: ۲۹۲).

تفاوت کار پاتنام با بوردیو و کلمن در مقیاس بکارگیری مفهوم سرمایه اجتماعی است. بر خلاف آن دو، پاتنام سرمایه اجتماعی را در مقیاس کلان و در رژیم سیاسی حاکم بر جامعه مورد مطالعه قرار داد و به همین جهت با مشکلات و پیچیدگی های خاص سیاسی و ملاحظات سیاسی روبرو شد.

۲-۲-۴. سرمایه اجتماعی از دیدگاه نان لین

لین با طرح نظریه منابع اجتماعی^۱ (۱۹۸۲) مشخصاً این مساله را مطرح کرده است که دست یابی به منابع اجتماعی و استفاده از آنها (منابع نهفته^۲ در شبکه های اجتماعی) میتواند به موقعیت های اجتماعی- اقتصادی بهتری منجر شود. بر همین اساس لین در سال های اخیر (۱۹۹۸) مفهوم سرمایه اجتماعی را برای طرح نظرات پیشین خود برگزیده و آن را به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی تعریف می کند که با کنش های هدفمند قابل دسترسی یا گردآوری است. به این ترتیب، از نظر لین، سرمایه اجتماعی از سه جز تشکیل شده است: منابع نهفته در ساختار اجتماعی، قابلیت دسترسی افراد به این گونه منابع اجتماعی و استفاده یا گردآوری این گونه منابع اجتماعی در کنش های هدفمند. (لین، ۱۹۹۹: ۷).

¹ Social resource

² Embedded resource

لین منابع ارزشمند در اکثر جوامع را ثروت، قدرت و پایگاه اجتماعی معرفی می کند و لذا سرمایه اجتماعی افراد را با حسب میزان یا تنوع ویژگیهای دیگرانی که فرد با آنها پیوند های مستقیم و غیر مستقیم دارد قابل سنجش می داند. البته دستیابی به منابع و استفاده از آنها خود متأثر از موقعیت فرد در ساختار سلسله مراتبی موجود در جامعه است. او «منابع نهفته» و «موقعیت های شبکه ای»^۳ را دو عنصر مفهومی سرمایه اجتماعی قلمداد می کند و نتایج سرمایه گذاری افراد در روابط و شبکه های اجتماعی در ارتباط با دو نوع کنش ابزاری^۴ و کنش اظهاری^۵ طبقه بندی می نماید. برای کنش ابزاری سه گونه بازگشت سرمایه (بازدهی) را مطرح می کند: بازدهی اقتصادی (ثروت)، بازدهی سیاسی (قدرت) بازدهی اجتماعی است. شهرت را می توان به مثابه نظرات مساعد یا نا مساعد درباره فرد در یک شبکه اجتماعی تعریف کرد» (همان: ۱۱)

در کنش اظهاری سرمایه اجتماعی ابزاری است برای تحکیم منابع و دفاع در برابر از دست دادن احتمالی منابع. او سه نوع بازدهی را در این رابطه ذکر می کند: سلامت جسمانی، سلامت روانی و رضایت از زندگی. سلامت جسمانی مستلزم حفظ توان کارکردی جسمانی و رهایی از بیماری ها و آسیب دیدگی است. سلامت روانی، توانایی پایدار برابر تنش ها و حفظ تعادل عقلی و احساسی را منعکس می کند. رضایت از زندگی نیز نشانگر خوش بینی و رضایت از عرصه های مختلف زندگی مانند خانواده، ازدواج، کار، جامعه و محیط زیست است. وی معتقد است اغلب اوقات کنش های ابزاری و کنش های اظهاری یکدیگر را تقویت می کنند (همان: ۱۲)

لین در مقایسه سرمایه اجتماعی با اشکال دیگر سرمایه، سرمایه اقتصادی و سرمایه انسانی را شکل های شخصی سرمایه می نامند، حال آن که برای سرمایه اجتماعی عنوان «دارایی ارتباطی» را بکار می برد. سرمایه گذاری در این سرمایه، نه بروی فرد بلکه بروی روابط صورت می گیرد، یعنی اینکه افراد برای دست یابی به سود در تعاملات و شبکه سازی شرکت می کنند. وی به مواردی در چگونگی

³ Network location

⁴ Instrumental action

⁵ Expressive action

کارکرد سرمایه اجتماعی اشاره می کند که معتقد است در اشکال شخصی سرمایه به آن پرداخته نمی شود. به طور مثال، او به تسهیل جریان اطلاعات در برخی پیوند های اجتماعی اشاره می کند که به واسطه آن اطلاعات سود مندی درباره فرصت ها و انتخاب ها به فرد می رسد و با پیوند ها می توانند یک سازمان و کارگزاران یا حتی جامعه را از وجود و علایق افرادی که در صورت فقدان پیوندها ناشناس باقی می مانند را آگاه کند. چنین اطلاعاتی هزینه مبادله سازمان را برای بهره گیری از افراد بهتر و هزینه مبادله افراد برای یافتن سازمان های بهتر، کاهش می دهد.

نهایتاً اینکه انتظار می رود روابط اجتماعی هویت و اعتبار را تقویت کند. اطمینان فرد از ارزش خود به عنوان عضوی از یک گروه اجتماعی که در منافع و منابع مشابهی شریکند موجبات حمایت عاطفی و تایید برای حفظ سلامت فکری و استحقاق بهره مندی از منابع ضروری است. لین عناصر «اطلاعات»، «اعتبار اجتماعی» و «تایید» را توضیح چگونگی کارکرد سرمایه اجتماعی در کنش ابزاری و کنش اظهاری می داند (لین، ۲۰۰۱: ۲۰).

همانگونه که ملاحظه می شود، مباحث لین صرفاً بر منافع فردی سرمایه اجتماعی متمرکز است و سرمایه اجتماعی را در درجه اول امری فردی می داند که افراد با انگیزه کسب سود برای خود، اقدام به سرمایه گذاری در روابط اجتماعی می نمایند. اگرچه به زغم لین مانند سرمایه انسانی سرجمع این دارایی های ارتباطی به نفع جامعه نیز تمام شود.

۲-۲-۵. سرمایه اجتماعی از دیدگاه فرانسیس فوکویاما

مباحث و مطالعات فوکویاما پیرامون سرمایه اجتماعی نیز مانند پاتنام در سطح کلان دنبال شده است. او سرمایه اجتماعی را در سطح کشورها و در ارتباط با روش و توسعه اقتصادی آنها مورد بررسی قرار داده است.

بنابراین تعریف او از سرمایه اجتماعی یک تعریف جمعی بوده و سرمایه اجتماعی به منزله دارایی گروه ها و جوامع تلقی می شود.

«سرمایه اجتماعی را به سادگی می توان به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش های غیر رسمی تعریف کرد، که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهیم هستند. هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می کنند، اساسا باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه باشند». (فوکویاما، ۱۱-۱۳۷۹:۱۲)

فوکویاما مانند پاتنام هنجارهای همیاری را شالوده سرمایه اجتماعی معرفی می نماید و می نویسد:

«فرض بر این است که سرمایه اجتماعی وجود رفتارهای هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می کند» (فوکویاما، ۱۱-۱۳۷۹:۱۲). همچنین او مفهوم شبکه را در ارتباط با سرمایه اجتماعی طرح مینماید:

از دیدگاه سرمایه اجتماعی شبکه به عنوان نوعی سازمان رسمی به تعریف در نیامده بلکه به صورت یک ارتباط اخلاقی مبتنی بر اعتماد تعریف می شود. شبکه گروهی از عالمان منفردی است که در هنجارها یا ارزش های فراتر از ارزش ها و هنجارهای لازم برای دادوستدهای متداول بازار مشترک هستند. هنجارها و ارزشهایی که در این تعریف جای می گیرند از هنجار ساده دوسویه مشترک بین دو دوست گرفته، تا نظام های ارزشی پیچیده که مذهب سازمان یافته ایجاد کرده اند ادامه می یابد (همان: ۶۹).

ملاحظه می شود مولفه های مورد بحث پاتنام در تعریف سرمایه اجتماعی اعم از شبکه های مشارکت مدنی با روابط افقی یا هنجارهای اعتماد و همیاری در بحث فوکویاما نیز تکرار می شود.

فوکویاما بر خلاف دیگر نظریه پردازان سرمایه اجتماعی بر خصلت سرمایه اجتماعی تاکید می نماید:

«سرمایه اجتماعی زیر مجموعه سرمایه انسانی نیست چرا که این سرمایه متعلق به گروه هست و نه افراد. هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را شکل می دهند، در صورتی معنا دارند که بیش از یک فرد در آن سهیم باشد. گروهی که حامی سرمایه اند ممکن است که به کوچکی دو دوست باشند که با یکدیگر تبادل اطلاعات می کنند یا در پروژه ای به صورت مشترک همکاری می نماید یا ممکن است

در مقیاسی بزرگتر تمام یک ملت باشد». به همین دلیل کارکرد سرمایه اجتماعی (بازدهی سرمایه) در نظریات فوکویاما در سطح جامعه است، او معتقد است میزان بالای اعتماد در یک جامعه موجب پیدایش اقتصادی کارا تر می شود چرا که باعث حذف یا کاهش هزینه های مربوط به چانه زنی و مراقبت بر اجرای مفاد قراردادهای اقتصادی می گردد. او همچنین کارکرد دیگر سرمایه اجتماعی در سطح کلان را تقویت دموکراسی پایدار از طریق تقویت جامعه مدنی می داند: «جامعه مدنی که در سال های اخیر به طور قابل توجهی کانون توجه نظریه پردازی های مردم سالاری بوده است، در مقیاس وسیعی محصول سرمایه اجتماعی است» (همان: ۱۳).

به این ترتیب فوکویاما در زمره کسانی نظیر کلمن و پاتنام قرار میگیرد که سرمایه اجتماعی را نوعی کالای عمومی یا به تعبیر نان لین دارایی جمعی قلمداد می کنند.

۲-۳. تعاریف دیگر از سرمایه اجتماعی

جین جاکوب در کتاب «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی» سرمایه اجتماعی را شبکه های اجتماعی فشرده ای می داند که در محدوده های قدیمی شهری در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت زندگی، در مقایسه با عوامل نهادهای رسمی مانند نیروی حفاظتی پلیس و نیروهای انتظامی، مسئولیت بیشتری از خود نشان می دهند. یک مثال عینی این تعریف را در دنیای امروز میتوان در شکل های غیردولتی حمایت از محیط زیست یافت. این شبکه های اجتماعی بعضاً نیروهای قدرتمندی را به صورت NGO ها به وجود می آورد که حتی در حمایت از محیط زیست موجب توقف پروژه های عمرانی دولت نیز می شوند (فوکویاما، ۱۹۹۷ به نقل از سوری، ۱۳۸۳)

آپهوف نیز برای مفهومی کردن سرمایه اجتماعی عنوان می کند که می بایست آن را به دو طبقه مرتبط به هم تقسیم کرد: ساختاری و شناختی. وی سرمایه اجتماعی در شکل ساختاری را یا شکل های گوناگون سازمان اجتماعی مانند نقش ها، قواعد، روش های قبلی یا رسوم و رویه ها و دامنه ای

گسترده از شبکه هایی که به همکاری یا تعاون و کنش جمعی دو تعرفه سودمند کمک می کند، پیوند می دهد. طبقه بندی شناختی نیز از فرایندهای ذهنی مشتق شده و نتیجه آن ایده ها بوده و بوسیله ایدئولوژی تقویت می شوند. یعنی هنجارها، نگرش ها و باورهایی که به رفتار مبتنی بر همکاری و تعاون کمک می کند (آپهوف، ۲۰۰۰ به نقل از جهانگیری و شکری زاده، ۱۳۸۹).

آپهوف همچنین بر این باور است که هر دو طبقه بندی از سرمایه اجتماعی در سطح بالایی به هم وابسته اند، به گونه ای که هر کدام از شکل های شناختی و ساختاری کمک کننده به یکدیگرند. هر دوی آن ها از راه سازو کار انتظارات بر رفتار تاثیر می گذرانند. هر دو پدیده به وسیله تجار شرطی شده و به وسیله فرهنگ روحیه یا طرز فکر یک دوره و دیگر عوامل تاثیر گذار تقویت می شوند (همان).

۲-۴. تبار شناسی و زمینه تاریخی سرمایه اجتماعی

اگرچه در خصوص زمینه های تاریخی دسته بندیهای مشخصی وجود ندارد اما اگر بخواهیم کاربردها، مقاصد و تعاریفی که در علوم اجتماعی از این مفهوم می شود دسته بندی کنیم و پیشینه این مفهوم را در آرای اندیشمندان معاصر و کلاسیک جستجو کنیم، شاید در چند حیطة بتوان به ردیابی آن پرداخت. دسته ای ردیابی این مفهوم را از کارل مارکس آغاز می کنند. او در کتاب «سرمایه» به مساله همبستگی از روی اجبار و ضرورت که در آن قرار می گیرند مانند وضعیت پناهندگان و مهاجران در یک جامعه، بین معنی شرایط منفی و بحرانی از افراد به را به سوی استفاده از نیروی جمعی، توانایی های بالقوه جمعی، اتکا به یکدیگر و توسل به پشتیبانی یکدیگر و استفاده از پتانسیل های گروهی ترغیب می کند. این خاصیت، امروز نیز به نوعی در مفهوم سرمایه اجتماعی مطرح است. یعنی همان استفاده از انرژی جمعی و اتکا به پشتیبانی افراد در مناسبات جمعی به نحوی که با نتایج مثبت و منفی افراد را گرد هم جمع می آورد.

رویکرد دیگر در آرای جورج زیمل قابل بازشناسی است. یعنی جایی که او از مفهوم «بده بستان» یا «دادوستد» صحبت می کند. مبنای بده بستان هنجارها و قواعد رفتاری است که افراد برای سامان

دادن به مناسبات بین فردی، مبادلات و تعاملاتی که برای بقای خود ضروری می دانند وضع می کند. البته با توجه به کدام سود و منفعت در مقابل چنین سرمایه گذاری که می تواند هر شکلی به حوزه خود بگیرد. افراد توقع دارند کمک و لطفی که نشان می دهند جبران شود.

برخی چنین تعبیر می کنند که این مطلب سود و نفع که ضرر تا پاداش و سود آنی و زود هنگام را در بر نمی گیرد، در مقابل ایثار و دگرخواهی قرار دارد. در این رویکرد مفهوم سرمایه اجتماعی به دادوستدهای که افراد در زندگی اجتماعی صورت می دهند تقلیل می یابد. البته با ملاحظات مشخص و منفعتی که دیر یا زود، انتظار برآورده شدن آن می رود، این نگاه به مبادلات اجتماعی امروز رواج بیشتری دارد. به عنوان مثال این نگاه، در ادبیات اقتصادی که با نئوکلاسیک ها آغاز شد و وجود فلسفی آن از مکتب اصالت سود ریشه گرفته است یا به طور کلی و مشخص در نظریه مبادله و کنش متقابل با آن پرداخته شده است.

رویکرد سوم که اثرات عمیق و نسبتاً فراگیری بر جای گذشته مباحثی است که با «امیل دور کیم» آغاز و پس از او با «تالکوت پارسونز» پیگیری شد.

این افراد با نگاه انتقادی و در پاسخ به بینش ها و رویکردهایی که مفهوم سرمایه را به مبادلات اقتصادی تقلیل می دانند، به طرح مفهوم ارزش پرداختند و تعبیر خود را به نوعی بر درون فکنی ارزشی استوار کردند. یعنی تعهداتی که بر مبنای آن ها، ارزش ها و هنجارهای اجتماعی است. این روابط تعاملات و همکاری ها که به طور عام به آن سرمایه اجتماعی می گوئیم ریشه در هنجارها و ارزش های جامعه دارند. چنین هنجارها و ارزشهایی افراد را فارغ از دغدغه های مثبتی برقرارداد به ایفای نقش ها و اعمال خود ترغیب می کند.

این نگاه نگرشی ارزشی به مساله شکل گیری سرمایه اجتماعی دارد. یعنی رویکردی که مسائل سختی، فرهنگی و تاریخی را در شکل گیری سرمایه اجتماعی داخل می داند و در تفسیری که ارائه می دهد از این مسائل بهره می جوید.

از جریانات فکری تاثیر گذار دیگر باید از «ماکس وبر» نام برد. مباحثی که وبر مطرح می کند مفاهیمی است که به مفهوم اعتماد معطوف است. این سوال که اعتماد در متن رسمی و غیررسمی چگونه ساخته می شود و در یک متن اجتماعی چه ملازماتی برای افراد به همراه دارد، در مفهوم سازی سرمایه اجتماعی موثر بوده است. این اعتماد، قراردادی است که به سوی خطر پذیری که به نوعی سود متقابل را در بر دارد سوق می دهد. این خطر پذیری در روابط اجتماعی، برای کارهای جمعی و فردی چیزی جز اعتماد نیست. اعتماد یعنی آمادگی افراد برای اینکه در یک متن اجتماعی و در روابط اجتماعی بپذیرند که باید به سایر افراد اطمینان داشته باشند و البته به همان نحو در مقابل سایرین نیز اطمینان نشان بدهند، بدین ترتیب می بینیم که در ریشه یابی این مفهوم زمینه های متنوعی تاثیر گذار بود. چنین برداشت هایی اصولاً مانعی در جهت ارائه تعریفی دقیق از مفهوم سرمایه اجتماعی به شمار می آیند. در تعاریف سرمایه اجتماعی پیرامون آن توافق و همگونی چندانی وجود ندارد، اما به طور کلی این زمینه های نظری گسترده و کلی را می توان به عنوان ریشه های نظری سرمایه اجتماعی در نظر گرفت که هنوز هم هر یک هوادارانی دارد، با توجه به سوگیری که در هر یک از نحوه ها و جریان های فکری وجود دارد، تعاریف نیز متفاوت خواهد بود (تالکوت و پارسونز، به نقل از پرندي، ۱۳۸۸)

فوکویاما در کتاب معروف «پایان نظم (سرمایه اجتماعی و حفظ آن)» مبنای نخستین اصطلاح سرمایه اجتماعی را بدین صورت شرح می دهد که «اصطلاح سرمایه اجتماعی تا آن جا که من از آن آگاه شدم، نخستین بار در اثر کلاسیک جین جاکوب: مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی (۱۹۶۱) به کار رفته است، که در آن توضیح داده بود شبکه های اجتماعی فشرده در محدوده های مختلف و قدیمی شهری، صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت زندگی، در مقایسه با عوامل نهادهای رسمی مانند نیروی حفاظتی پلیس و نیروی انتظامی، مسولیت بیشتری از خود نشان دهند».

گلن لوری اقتصاددان نیز هم چون ایوان لایت جامعه شناس، اصطلاح سرمایه اجتماعی را در دهه ۱۹۷۰ برای توصیف مشکل اقتصاد درون شهری به کار برد: آمریکایی های آفریقایی الاصل در محدوده اجتماعات خود فاقد اعتماد و همبستگی بودند، در حالی که برای آمریکایی های آسیایی الاصل و دیگر گروه های قومی، این اعتماد و همبستگی وجود داشت. همین فقدان اعتماد و همبستگی در میان سیاهان مبین ضعف دادوستد در میان سیاهان بود.

در دهه ۱۹۸۰ این اصطلاح توسط جیمز کلمن جامعه شناس در معنای وسیع تری مورد استفاده قرار گرفت و رابرت پاتنام دانشمند علوم سیاسی نفر دومی بود که بحثی قوی و پرشور را در مورد نقش سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی هم در ایتالیا و هم ایالات متحده برانگیخت (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۰)

۲-۵. بررسی نظریه های پیرامون سرمایه اجتماعی

۲-۵-۱. عوامل ساخت سرمایه اجتماعی

بر مبنای نظر جیمز کلمن عوامل ساخت سرمایه اجتماعی از چهار دسته خارج نیست:

عوامل نهادی

عوامل خود جوش

عوامل بیرونی

عوامل طبیعی

هر یک از عوامل خود به گروه های کوچیکتری قابل تقسیم هستند که تقسیمات آن را در جداول زیر

می توان مشاهده کرد (پرندي، ۱۳۸۸)

۲-۵-۱-۱- عوامل نهادی

نهاد به معنای قانون، رسم، عرف، عادت و یا سازمانی است که در زندگی سیاسی یا اجتماعی مردم موثر واقع شده و نظام هدفداری را در جهت رفع نیازهای یک اجتماع سازمان یافته، ایجاد میکند. مثال بارز

از یک نهاد، دولت است که به واسطه وضع قوانین و ایجاد نظام هدفدار موجب تشکیل سرمایه اجتماعی می شود.

در برخی از قوانین به عنوان یک عامل نهادی به صورت عقلایی وضع می گردند تا انسانها را وادار به مشارکت می نماید. دولت های کمونیستی نظیر اتحاد جماهیر شوروی سابق و چین دارای چنین خصوصیتی بودند.

در نظام های دموکراسی نیز قوانین به گونه ای وضع می گردد که بر پایه آن نهو شکل ها رسمیت می یابند که مسوول ترویج ارزش های غیر رسمی اند مانند: احزاب سیاسی یا تشکل های مردمی. فوکویاما معتقد است، هرگاه رفتاری در اثر قدرت طلبی و سلطه یک گروه بر گروه دیگر در جامعه شکل بگیرد، به عنوان عامل نهادی غیر عقلایی در تشکیل سرمایه اجتماعی به شمار می رود.

۲-۱-۵-۲- عوامل خود جوش

هنجار هایی که به صورت خودجوش به جای قانون و دیگر نهاد های رسمی از کنش های متقابل اعضای یک اجتماع به وجود می آیند و ناشی از انتخاب های تعمدی نیستند، به عنوان عوامل خودجوش در ایجاد سرمایه اجتماعی در نظر گرفته می شوند که به دو دسته عوامل خودجوش عقلایی و عوامل خودجوش غیر عقلایی تقسیم می شوند.

هنگامی که کنش های افراد یک اجتماع در تقابل با یکدیگر هرچند غیر عمد ولی بر اساس تعقل و تفکر صورت می گیرد، هنجارهایی را به وجود می آورد که زمینه ساز تشکیل سرمایه اجتماعی است. ولی هنگامی که این کنش های متقابل، غیر منطقی و تصادفی باشند مانند همیاری و همکاری زنبورهای عسل در ساخت کندو که بدون هیچ تعقل و تفکر و به صورت غریزی صورت می گیرد، با نام عوامل خودجوش غیر عقلایی دسته بندی می گردد.

۲-۵-۱-۳- عوامل بیرونی

منظور از این دسته عوامل، هنجارهایی است که از جای غیر از همان اجتماعی که در آن بکار گرفته سرچشمه می گیرد. عواملی همچون دین و مذهب، ایدئولوژی و فرهنگ یا تجربه مشترک تاریخی جزء این گروه طبقه بندی می شود.

کلمن چنین بیان می کند: وبر به دین نه تنها به دلیل عامل ایجاد کننده اخلاق در کار، بلکه به دلیل عامل ایجاد کننده شبکه های اعتماد در روابط تجاری و مبادلات اقتصادی توجه می کند.

در دنیای مدرن امروز، تمامی بخش غیر دولتی که آن را جامعه مدنی می نامند، میل به سازمان یافتن پیرامون ایدئولوژی ها دارند. از طرف دیگر بخش اعظم هنجارها از فرهنگ ها ناشی می شود بدون آن که بتوان ارتباطی بین آنها و مذهب یافت.

۲-۵-۱-۴- عوامل طبیعی

در این گروه دو دسته از عوامل به صورت روابط خویشاوندی و همبستگی های قومی و نژادی قرار می گیرند. اهمیت خویشاوندی در مقایسه با دیگر ساختار های اجتماعی از یک جامعه به جامعه دیگر به میزان زیادی فرق می کند. اما در هیچ جامعه ای خویشاوندی به صورت کامل محو نشده است. شواهد قابل مشاهده ای از علوم طبیعی وجود دارد که می گوید اجتماعی بودن نه تنها در انسان بلکه در دیگر موجودات نیز امری ذاتی است. از سوی دیگر در عین حال که اجتماعی بودن در انسان ها تا حدی ریشه در فرهنگ دارد ولی با گرایش های بنیانی به سمت اجتماعی بودن و با مسائل ژنتیکی نیز بسیار مرتبط است. قومیت و نژاد هر دو از مقولاتی هستند که مردم اعتقاد دارند از منابع مهم هویت هستند. بنابراین بدون توجه به مسائل زیست شناسی و طبیعی و حتی کنش های اجتماعی در شناخت قومیت و نژاد، همبستگی های قومی و نژادی از عوامل طبیعی ساخت سرمایه اجتماعی به شمار می آیند.

۲-۵-۲. تئوری های سرمایه اجتماعی

برای مفهوم سازی سرمایه اجتماعی از سه تئوری پیوند های ضعیف، شکاف ساختاری و تئوری منابع اجتماعی استفاده شده است، تئوری پیوند ضعیف و شکاف ساختاری بر شبکه ارتباطات تاکید دارند و تئوری منابع اجتماعی بر محتوای روابط در شبکه متمرکز می باشد.

۲-۵-۲-۱- تئوری پیوندهای ضعیف

اولین تئوری برای مفهوم سازی سرمایه اجتماعی، تئوری پیوندهای ضعیف است. مطابق این تئوری، هر چه شدت و استحکام روابط میان اعضای شبکه بیشتر باشد، ارزش سرمایه اجتماعی کمتر و بالعکس هر چه شدت و استحکام این روابط ضعیف تر باشد نشان دهنده سرمایه اجتماعی بیشتر است.

گرانووتر واضح تئوری پیوندهای ضعیف، معتقد است که می توان سرمایه اجتماعی را از نظر شدت، تکرار و شمولیت انواع مختلف روابط مانند دوستیها، همکاری ها... مورد سنجش قرار داد. شدت و استحکام روابط یک گروه اجتماعی در داخل گروه موجب تضعیف روابط اعضای آن گروه با بیرون می گردد. در واقع گرانووتر معتقد بود که روابط منسجم میان اعضای یک گروه، منجر به روابط ضعیف با گروه های خارجی شده و سرمایه اجتماعی را کاهش می دهد و در مقابل، پیوندهای ضعیف درون گروهی موجب ایجاد روابط با افراد و گروه های خارجی شده و به ایجاد سرمایه اجتماعی می انجامد. (سایبرت، ۲۰۰۱ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰)

۲-۵-۲-۲- تئوری شکاف ساختاری

این تئوری در سال ۱۹۹۲ توسط «برت» برای مفهوم سازی سرمایه اجتماعی بکاربرده شد. تاکید تئوری شکاف ساختاری بر رابطه میان «فرد» و «همکاران وی در شبکه» و همین طور روابط میان همکاران با همدیگر است. منظور از شکاف در این تئوری، فقدان ارتباط میان دو فرد در یک شبکه اجتماعی است، که فی نفسه مزیتی برای سازمان تلقی می شود.

مطابق تئوری شکاف ساختاری، اگر یک فرد در شبکه اجتماعی خود با همکاران با هم در ارتباط نیستند یا حداقل ارتباط کمی با همدیگر دارند، ارتباط برقرار کند، نهایت استفاده را خواهد برد. تقویت شبکه های شکاف دار، دارای مزایایی است از جمله: ارزیابی سریع و بی نظیر اطلاعات، قدرت چانه زنی مضاعف و افزایش قدرت کنترل بر منابع و نتایج (همان)

به گونه دیگر نیز می توان مفهوم تئوری شکاف ساختاری را بررسی کرد؛ این تئوری، فرض می کند که بازارها، سازمان ها و افرادی که در ارتباط با هم هستند در صورتی که روابط میان آنها ساختار نیافته، بی نظم و تعریف نشده باشد به عنوان یک سرمایه سودآور برای آنها تلقی خواهد شد و هرچه روابط میان آنها منظم تر و ساختارمندتر باشد از این سرمایه کاسته می شود. به طور کلی رسمیت و قانون مند شدن با سرمایه اجتماعی در تعارض است.

تئوری شکاف ساختار اجتماعی رایج شبکه ساختار گونه تعریف می کند که متاثر از عوامل زیراست (برت، ۱۹۹۷ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰)

اندازه شبکه: شبکه های وسیع و گسترده، کمتر تحمیلی بوده و اجبار برای تبعیت اعضا کمتر است. تراکم یا چگالی شبکه: شبکه های که در آن ارتباط و تعامل میان اعضا شدت بیشتری دارد، اجبار اعضا برای تبعیت زیاد است.

سلسله مراتب شبکه: شبکه هایی که در آن، روابط بر پایه یک ارتباط مسلط شکل می گیرد، حالت جبر و تحمیل بیشتری دارد.

مطابق این تئوری برای سنجش میزان سرمایه اجتماعی باید به سه عامل فوق توجه کرد. هر چه اندازه شبکه وسیع تر و تراکم و سلسله مراتب موجود در آن کمتر باشد میزان سرمایه رو به فزونی است.

۲-۵-۲- تئوری منابع اجتماعی

این تئوری که ریشه های آن به مطالعات «لین و کاتور» در سال ۱۹۸۱ می رسد، پیوندهای موجود در شبکه را بدون وجود منابع داخل آن کارآمد نمی داند. از دیدگاه این تئوری فقط منابع موجود در درون شبکه است که می تواند به عنوان یک سرمایه قلمداد شود (لین، ۱۹۸۱ به نقل از الوانی،

۱۳۸۰). به عنوان مثال، ممکن است اعضا شبکه دارای منابع زیادی از جمله قدرت نفوذ، تحصیلات عالی... باشند و به عنوان منبع با ارزش شناخته شوند، اما این منابع تنها در صورتی سرمایه تلقی خواهد شد که فرد نیاز به آن منابع داشته باشد. در مثال اخیر، اگر فرد برای رسیدن به هدفی نیازمند قدرت نفوذ همکار خود باشد، آن منبع خود به خود سرمایه تلقی خواهد شد و تبعاً "سایر منابع اعضا، مانند تحصیلات عالی سرمایه به حساب نخواهد آمد. به طور خلاصه از دیدگاه این تئوری، اعضای موجود در شبکه دارای منابع با ارزشی هستند که می تواند فرد را در رسیدن به اهداف یاری رساند. با مرور ادبیات مربوط به مفهوم سازی سرمایه اجتماعی می توان به این جمع بندی رسید که تئوری پیوندهای ضعیف به ماهیت ارتباطات و تعاملات میان افراد اشاره دارد، تئوری شکاف ساختاری بر الگوی این پیوندها و ارتباطات در میان اعضای موجود در شبکه تمرکز داشته و تئوری منابع اجتماعی بر ویژگی های ارتباطات و تعاملات اعضا و محتوای روابط اشاره دارد. به عبارتی، پیوندهای ضعیف و شکاف ساختاری هر دو بر «ساختار» شبکه ها معطوف هستند در حالی که تئوری منابع اجتماعی به «محتوای شبکه» توجه دارد.

۲-۶. نشانه های ضعف سرمایه اجتماعی در سازمان

هر چه ذخیره سرمایه اجتماعی در سازمان بالا باشد، نیاز به تدوین قوانین و مقررات، ایجاد نهادهای اجرایی و نظارتی کاهش می یابد. به نظر می رسد مدیران از طریق شاخص ها و عوامل زیر می توانند درجه و میزان سرمایه اجتماعی در سازمان را تشخیص دهند بدین معنا که هر چه این عوامل در سازمان بالا باشد، سرمایه اجتماعی کمتر خواهد بود. از جمله نشانه های ضعف سرمایه اجتماعی در سازمان:

دستورالعمل ها و بخشنامه های فراوان

نهادهای متعدد نظارتی و بازرسی

شایعه پراکنی

ترور و تخریب شخصیت ها

تخلفات اداری

بی اعتنایی کارکنان به سازمان

شکست تیم ها و کمیته های کاری در سازمان

تمایل نداشتن کارکنان به یادگیری دانش روز و تسهیم دانش و اطلاعات

فقدان روحیه رقابت جویی در درون سازمان یا نسبت به رقبا

افزایش غیبت، مرخصی و... (لینا و برن، ۱۹۹۹ به نقل از پرندی ۱۳۸۸)

۲-۷. مزایای سرمایه اجتماعی

مزایای متعدد و زیادی را می توان برای سرمایه اجتماعی برشمرد؛ مزیت اصلی و عمده سرمایه اجتماعی در اختیار گذاشتن اطلاعات زیادی با هزینه پایین و زمان اندک برای بازیگرانی است که نقش اصلی را در سرمایه اجتماعی ایفا می کنند. سرمایه اجتماعی علاوه بر در اختیار قرار دادن سرمایه زمینه های تحلیل و ارزیابی آن را نیز فراهم می نماید. بعنوان مثال، کلمن نشان داد که پیوندهای موجود در شبکه، محور تئوری سرمایه اجتماعی، امکان ارزیابی اطلاعات مربوط به فرصتهای شغلی را به اعضای می دهد و آنها را در انتخاب شغل مورد نظر کمک می کند.

شبکه های میان سازمانی که حاصل کار سرمایه اجتماعی است مزایای مختلفی برای سازمان دارد که از جمله کسب مهارتها و دانش جدید از سوی اعضای شبکه ها مزیتی است که می تواند در سازمان های چند بخش کاربرد داشته باشد. تحقیقات دیگری نشان داد که شرکت های چند ملیتی برای تبادل اطلاعات و تسریع در جریان ارتباطات می توانند از این تئوری استفاده برند.

کسب قدرت و نفوذ از مزایای دیگر سرمایه اجتماعی است. کلمن در نوشته های خود اشاره به واژه "کلوب نمایندگان مجلس" دارد که در واقع منظور بحث "قدرت" است برخی نمایندگان قدرت بیشتری نسبت به نمایندگان دیگر دارند چرا که آنها تعهدات متفاوت با سایر نمایندگان برای خود

ایجاد کرده اند و از اعتبار این تعهدات برای مشروعیت بخشیدن به رفتار خود استفاده می کنند. یک چنین قدرتی به بازیگر اصل (در سرمایه اجتماعی) اجازه می دهد تا به اهداف خود دست یابد. مزیت دیگر سرمایه اجتماعی ایجاد "یکپارچگی" در میان اعضا است. هنجارها و باورهای محکم موجب

ایجاد شبکه اجتماعی قوی می شود که در بر گیرنده آداب و رسوم و قوانین خاصی است و این هنجار جایگزینی کنترل‌های رسمی می شود. در این رابطه اُچی (۱۹۸۰) چنین استدلال می کند که سازمان های قبيله ای با هنجارهای مشترک قوی از هزینه های اندک نظارت بهرمنند بوده و تعهد بالایی را در اختیار دارند که در واقع همان سرمایه اجتماعی است (آلدر و ووکون، ۱۹۹۹ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰)

علاوه بر مزایایی فوق بکار گیری سرمایه اجتماعی در سطح سازمان دارای مزایایی مانند ایجاد سازمان کاری و تیمهای منعطف، ارائه ساز و کارهایی برای بهبود مدیریت عملکرد گروهی، زمینه سازی برای توسعه سرمایه های غیرمادی در سازمان و افزایش تعهد اعضا و کارکنان سازمان نسبت به مصلحت عامه است. (لیانا و برن، ۱۹۹۹ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰)

۲-۸. خطرات ناشی از بکار گیری سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی توأم به هزینه هایی است و می تواند در برخی مواقع به عنوان ابزار مخرب محسوب شود. تحقیقات زیادی در ارتباط با مزایایی حاصل از بکار گیری سرمایه اجتماعی انجام شده است اما به خطرات و تهدیدات آن کمتر پرداخته شده است.

اولین اشکال بازیگرانی که در سرمایه اجتماعی نقش اصلی و محوری دارند مربوط می شود. ایجاد و نگهداری سرمایه اجتماعی در یک سازمان نیازمند صرف سرمایه مالی قابل توجه به منظور حفظ و نگهداری "روابط" میان اعضا است. در برخی مواقع مزایای حاصل از سرمایه اجتماعی به مراتب کمتر از سرمایه اختصاص یافته به آن است. به عبارتی همواره نباید نامساوی زیر برقرار باشد:

مزایای حاصل از سرمایه > هزینه نگهداری روابط میان اعضا

دومین تهدید ناشی از بکارگیری سرمایه اجتماعی به پیوندهای قوی بوجود آمده در سازمان مربوط می شود؛ بدین صورت که سرمایه اجتماعی گرایش به تقویت روابط میان اعضا و استحکام این روابط دارد، اما تحقیقات انجام شده در این زمینه نشان داده است که سازمان و تیم های که دارای پیوندهای قوی با سایر واحد ها هستند برای انجام وظایف خود نسبت به تیم های که پیوند ضعیفتر دارند کندتر عمل می کنند. به عبارتی، پیوند و ارتباط قوی (که حاصل سرمایه اجتماعی است) دارای اثر بخشی کمتری نسبت به پیوندهای ضعیف است و تیم های که دارای پیوند ضعیفی با سایر واحدها هستند مار سریعتر و بهتر انجام می دهند.

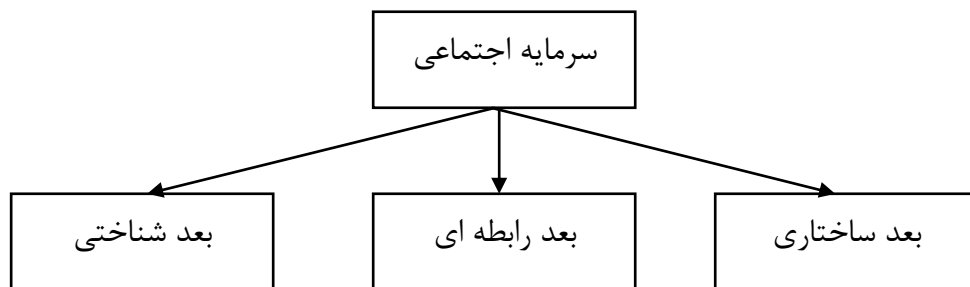
ایراد دیگر سرمایه اجتماعی به مزیت "یکپارچگی" مربوط است. این مزیت که در قسمت قبلی به آن اشاره شد ممکن است، در برخی موارد نتیجه عکس برای بازیگران اصلی به بار بیاورد. داشتن اتحاد و یکپارچگی بیش از اندازه با اعضا یک گروه ممکن است بازیگران را مشغول روابط و ارتباط با آنان ساخته و از توجه به اهداف و مأموریت های اصلی می کاهد و در برخی مواقع حتی جابجای هدف و وسیله صورت می گیرد، بدین صورت که حفظ روابط میان اعضا جایگزین اهداف و مأموریت های سازمان می شود. علاوه بر امکان جابجایی اهداف، تقویت روحیه "یکپارچگی" می تواند موجب کاهش افکار جدید در سازمان، تنبلی و کوتاه نظر اعضا شود. همانگونه که "دور و پایول" متذکر می شوند " پیوندهایی که موجب وسعت دید و تقویت بینش اعضا در سازمان می شود ممکن است، تبدیل به پیوندهای شود که موجب کوری و نابینایی آنان شود". (آلدر و ووکون، ۱۹۹۹ به نقل از الوانی، ۱۳۸۰)

۹-۲. معرفی مدل های مختلف سرمایه اجتماعی

۹-۲-۱. مدل سرمایه اجتماعی ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸)

ناهاپیت و گوشال از دیدگاه سازمانی به مقوله سرمایه اجتماعی پرداخته اند. آن ها جنبه های مختلف سرمایه اجتماعی را در سه طبقه جای دادند: ساختاری، رابطه ای و شناختی.

به عبارت دیگر گوشال و ناهاپیت برای سرمایه اجتماعی سه بعد را در نظر گرفته اند که می توان آن را به صورت شکل زیر نمایش داد (گوشال و ناهاپیت، ۱۹۹۸ به نقل از ثمری و مقیمی، ۱۳۸۹)

شکل ۱-۲ مدل سرمایه اجتماعی ناهاپیت و گوشال

۹-۲-۲. مدل سرمایه اجتماعی پاکستون (۱۹۹۹)

پاملا پاکستون در تلاشی بلند پروازانه برای بعد هنجاری و ساختاری شبکه های اجتماعی، سرمایه اجتماعی را متشکل از دو جزء مختلف که هر کدام می تواند مستقل از دیگری عمل کند، تعریف کرده

است (پاکستون، ۱۹۹۹ به نقل از واین بیکر، ۱۳۸۲) مولفه های تعریف پاکستون عبارتند از:

الف. میزان پیوستگی های انجمنی (زندگی انجمنی) در بین افراد یا ساختار شبکه ای عینی

ب. پیوندهای ذهنی بین افراد مشابه.

او برای نشان دادن استقلال این دو مولفه جدولی ساده ارائه کرده است که تاثیرات این دو مولفه مختلف را از هم جدا می کند. به اعتقاد پاکستون سرمایه اجتماعی زمانی وجود دارد که هر دو متغیر

در سطح بالایی باشند. اگر پیوستگی های انجمنی بالا باشند ولی پیوندهای ذهنی پایین باشند، کنشگران ممکن است به راه های دیگری برای تامین همکاری، از جمله عقد قراردادهای رسمی متوسل شوند. اگرچه پیوندهای ذهنی زیاد بوده ولی پیوستگی های انجمنی در سطح پایینی باشند، نیت وجود خواهد داشت ولی به احتمال زیاد برای غلبه بر موانع همکاری موثر نیازمند واسطه هایی خواهیم بود.

پاکستون همچنین بین تاثیرات سرمایه اجتماعی در سطح فردی و تاثیرات آن در سطح اجتماع، تمایز قایل شده است. مدل پاکستون روشی مفید برای تبیین وزن انواع مختلف اتصال ارائه می دهد.

جدول ۱-۲ مدل پاکستون برای سرمایه اجتماعی

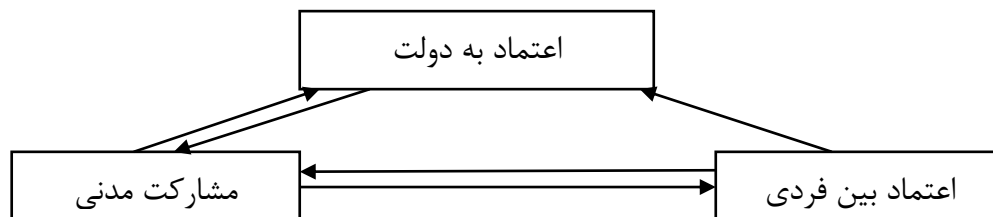
پیوستگی های انجمنی بین افراد			
کم	زیاد		
B	A	زیاد	پیوندهای ذهنی بین افراد
	سرمایه اجتماعی		
D	C	کم	

نکته مهمی که در این مدل وجود دارد این است که لازم نیست سرمایه اجتماعی درون یک گروه واحد رابطه مثبتی با سرمایه اجتماعی در سطح اجتماع داشته باشد (پاکستون، ۱۹۹۹: ۹۶) در واقع سرمایه اجتماعی قوی درون گروهی ممکن است اثری منفی بر وجود پیوندهای مستحکم در سطح اجتماع گسترده داشته باشد.

۲-۹-۳. مدل ساختاری سرمایه اجتماعی پاتنام و کلمن

پاتنام و کلمن سرمایه اجتماعی را به منزله دارایی جوامع در نظر می گیرند به طوری که مشارکت بیشتر در جامعه منجر به شبکه محکم تری از تعاملات اجتماعی و اعتماد بیشتر به یکدیگر می شود

اما همان اثرات باید در افرادی هم که در آن جوامع زندگی می کنند قابل مشاهده باشد. یعنی سرمایه اجتماعی به صورت یک رابطه دو جانبه محکم بین سطوح مشارکت مدنی و اعتماد بین فردی خود را نشان دهد به طوری که هر چه مشارکت شهروندان در جوامع شان بیشتر باشد، آنها بیشتر می آموزند تا به همدیگر اعتماد نمایند و هرچه اعتماد بین آنها بیشتر باشد، احتمال بیشتری وجود دارد که در امور جوامع خود مشارکت نمایند. همچنین افرادی که به یکدیگر اعتماد می کنند به نهادهای دولتی نیز اعتماد بیشتری دارند. آنها این مدل را مدل ساختاری سرمایه اجتماعی نام نهاده اند و به صورت زیر نشان می دهند (برهن و رهان، ۱۹۹۷)

شکل ۲-۲ مدل ساختاری سرمایه اجتماعی پاتنام و کلمن

در مورد مدل ساختاری سرمایه اجتماعی این نکته قابل ذکر است که روابط دو جانبه بین اعتماد بین فردی و مشارکت مدنی کاملاً غیر متقارن است. یعنی اثر مشارکت مدنی بر اعتماد فردی بسیار قوی تر از حالت معکوس آن است.

۲-۹-۴. مدل سرمایه اجتماعی استون (۲۰۰۱)

به نظر استون سرمایه اجتماعی شامل دو بعد می باشد. بعد اول ساخت شبکه ها و ساختار روابط اجتماعی و بعد دوم ساخت هنجارها و کیفیت روابط اجتماعی می باشد. ویژگی های سرمایه اجتماعی در بعد اول عبارتند از: نوع روابط، اندازه شبکه ها، ساختار درونی روابط، ساختار بیرونی روابط و سطح روابط. ویژگی های سرمایه اجتماعی در بعد دوم عبارتند از: هنجارها، اعتماد و هنجار جریان (استون،

۲۰۰۱ به نقل از اندیشمند، ۱۳۸۸)

۲-۹-۵. مدل سرمایه اجتماعی همدسون (۲۰۰۵)

همدسون برای بررسی سرمایه اجتماعی در سازمان سه شاخص ارائه نموده است. این شاخص ها عبارتند از: سطح متوسط رضایت شغلی در گروه کاری، رفتار شهروندی سازمانی و رقابت شدید ناسالم در میان

همکاران (همدسون، ۲۰۰۵ به نقل از نصر اصفهانی و انصاری و برزکی و آقاحسینی، ۱۳۸۹) هر یک از این شاخص ها سه گانه در زیر مورد بررسی قرار می گیرد.
رضایت شغلی:

رضایت شغلی یکی از مفاهیمی است که در علوم رفتار به طور وسیع مورد استفاده قرار گرفته است. رضایت شغلی بعنوان مجموعه ای از شاخص های ذهنی کارکنان درک می شود. این شغل تا چه حدی نیازهای عاطفی، اجتماعی و مادی کارکنان را برآورده می سازد.

رقابت شدید ناسالم در میان همکاران:

روابط همکاران با یکدیگر بخش مهمی از (جو اجتماعی) در کار است. روابط منفی در میان همکاران می تواند عامل درماندگی و نارضایتی مزمن و به فعالیت های تولیدی لطمه وارد نماید. یک نوع مهم تعارض در سازمان هنگامی ایجاد می شود که کارکنان از کار اجتناب کنند و آن را به عهده دیگری واگذار کنند. هرسستی در کار به وسیله سایر کارکنان منفی تصور می شود؛ زیرا باعث دردسر آنها می شود و یا اینکه کارشان را زیاده تر می کند. تصور بی انصافی در پاداشها نوع دیگری از تعارض داخل گروهی است. پاداشهایی تصور می شود، غیر منصفانه توزیع شده است، دردسرهای زیاد در سازمان تولید خواهد کرد (همان)

۱- بدگویی داخل گروه

۲- تعارض داخل گروه

۳- مزاحمت داخل گروه

۴- بدگویی بین گروهها

۵- تعارض بین گروهها

۶- مزاحمت بین گروهها

در اغلب تعارض های سازمانی، تنش بین گروههای کاری در قلمرو مقایسه های خشم برانگیز و بدگویی

ادامه می یابد. از تاکتیک های متداول در رقابت ناسالم، مقایسه های خشم برانگیز، ترور شخصیت، بدگویی و انداختن عمدی کار به دوش دیگری است.

رفتار شهروندی سازمانی:

رفتار شهروندی سازمانی در گذشته هنگام ارزیابی عملکرد افراد، رفتارهایی که در شرح شغل و شرایط احراز، از فرد انتظار می رفت، مورد سنجش قرار می گرفت. اما امروزه رفتارهایی فراتر از نقش تجویز شده، مد نظر قرار می گیرد. در گذشته اغلب توجه به عملکرد درون نقشی رفتارهایی است که در شرح وظایف و نقشهای رسمی بیان می شود و از کارکنان خواسته می شود که در چهارچوب آن فعالیت نمایند. از دهه ۱۹۸۰ صاحب نظران مدیریت بین عملکرد فرانشی، رفتارهای شغلی فراتر از نقش های کارکنان در سازمان است که بصورت اختیاری و داوطلبانه صورت می گیرد و معمولاً در سیستم پاداش رسمی سازمان لحاظ نمی شود. این رفتارها با مفاهیمی مثل رفتارهای بیش اجتماعی، رفتارهای فرانشی، رفتارهای خود جوش و عملکردزمینه ای و به طور کلی رفتارهای شهروندی سازمانی توصیف می شوند. و به طور کلی رفتارهای شهروندی ارزشمند و مفید است که کارکنان بصورت دلخواه و داوطلبانه بروز می دهند. این رفتارها اثر بخشی سازمان را افزایش می دهد.

ارگان پنج رفتار زیر را برای سنجش رفتار شهروندی مورد استفاده قرار می دهد:

۱- جوانمردی

جوانمردی نشان دادن تحمل و گذشت در شرایط سخت و بحرانی سازمان بدون ابراز شکایت، تعریف می شود.

۲- فضیلت مدنی

منظور تمایل به مشارکت در زندگی سازمانی و نیز ارائه تصویری مناسب از سازمان است.

۳- وظیفه شناسی و با وجدان بودن

رفتارهایی که فراتر از الزامات نقش فرد در سازمان است. برای مثال، کار کردن بعد از ساعت کاری برای سود رساندن به سازمان.

۴- نوع دوستی

نوع دوستی به معنی کمک به همکاران در انجام بهتر وظایفشان. نوع دوستی و وظیفه شناسی به اتفاق هم رفتار کمک کننده را شامل می شود (کاسترو، ۲۰۰۴، به نقل از نصرافهانی و انصاری و برزکی و آقاحسینی، ۱۳۸۹)

۵- ادب و نزاکت

به تلاش کارکنان برای جلوگیری از تنشها و مشکلات کاری در رابطه با دیگران گفته می شود (قلی پور ۱۳۸۶، به نقل از همان)

در مقایسه این پنج نظریه می توان به این مهم واقف شد که نظریه گوشال و ناهاپیت به عوامل بیرونی اثر گذار بر سرمایه اجتماعی توجه خاصی نداشته است. کلمن و پاتنام سرمایه اجتماعی را در سطح کلان جامعه مورد توجه داشته اند. نظریه SCAT علی رغم توجه به جنبه ساختاری و شناختی که در نظریه ناهاپیت و گوشال مورد توجه بوده، به محیطی اشاره دارد که سازمان در آن فعالیت می کند. نظریه همدسون برای بررسی سرمایه اجتماعی در سازمان سه شاخص، رضایت شغلی، رقابت در میان همکاران و رفتارهای شهروندی را مورد توجه قرار داده و جنبه ساختاری و شناختی را مورد بررسی قرار نداده است.

۲-۱۰. مدل های دیگر سرمایه اجتماعی

پارک معتقد است که اعتماد از طریق فرصت- انگیزه و توانایی، ترکیب دانش در یک سازمان مجازی را فراهم می کند. اعتماد می تواند فرصت، انگیزه و توانایی ترکیب مجازی را افزایش داده و از ساختار شبکه غیر رسمی، هنجارها و ارزش های مشترک و تاثیر منفی ریسک حمایت کند (پارک، ۲۰۰۶ به نقل از اندیشمند، ۱۳۸۸)

مدل وندایی به بررسی بعد شناختی سرمایه اجتماعی پرداخته و آن را علت اصلی تعامل بین سرمایه اجتماعی و فکری می داند. او معتقد است که بعد شناختی سرمایه اجتماعی که به وسیله ابعاد ساختاری و رابطه ای شکل می گیرد، نقطه اصلی تعامل بین سرمایه اجتماعی و فکری در سازمان می باشد (وندایی، ۲۰۰۷ به نقل از اندیشمند، ۱۳۸۸)

هسلی و همکاران به رابطه بین سرمایه اجتماعی سازمان و کیفیت کار و سلامتی اشاره کرده و در این رابطه به ارائه مدل پرداخته اند. مدل هسلی رابطه مثبت بین سرمایه اجتماعی، بهره وری، انتقال دانش، نوآوری، اثربخشی تیمی، کاهش ترک خدمت، رضایت شغلی بالا و سلامتی بهتر را در سازمان نشان می دهد و معتقدند که ویژگی های عمومی سازمانی، می تواند رضایت شغلی و سلامتی را پیش بینی کرده و سرمایه اجتماعی به عنوان یک ساختار می تواند پیوند میان این ویژگی ها را برقرار سازد (هسلس و همکاران، ۲۰۰۷ به نقل از اندیشمند، ۱۳۸۸)

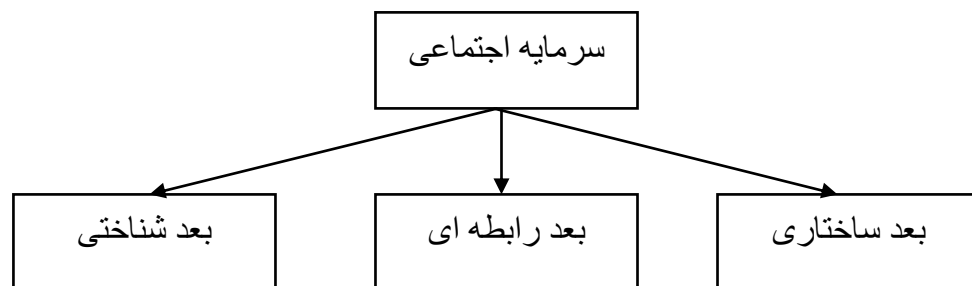
به عقیده گودرهام و همکارانش، سرمایه اجتماعی کارایی انتقال دانش را افزایش می دهد زیرا که آن، رفتار جمعی را ترغیب می کند. ایده اصلی آنان این است که انتقال دانش کلیدی است برای به دست آوردن شایستگی، صلاحیت و یک مزیت برای سازمان محسوب می شود. آنان با استفاده از مدل ناهاپیت و گوشال مدلی را ارائه کرده اند که سرمایه اجتماعی می تواند برای انتقال دانش در همکاری های چند ملیتی به کاربرده شود (گودرهام و همکاران، ۲۰۰۷ به نقل از همان)

ویدمن به ارائه یک چارچوب فکری برای تجزیه و تحلیل سرمایه اجتماعی مشترک به همراه محرک کلیدی آن یعنی سرمایه رابطه ای و اعتباری پرداخته است. ویدمن سه مزیت اصلی را برای سرمایه اجتماعی قائل است: ۱- دسترسی به منابع اطلاعاتی ۲- فراهم کردن کنترل و نفوذ و ۳- اعتماد، همچنین برای اعتبار مشترک در مدل خود به ۴ ویژگی مرتبط با آن اشاره می کند که عبارتند از: اعتبار، قابلیت اعتماد، مسولیت پذیری و اعتماد در شایستگی، این ویژگی ها می توانند به عنوان پایه اهداف سرمایه اجتماعی مشترک و مولفه های اصلی اعتبار مشترک محسوب گردند (ویدمن و همکاران، ۲۰۰۶ به نقل از همان).

مدل بانک جهانی، سرمایه اجتماعی را در حوزه های: دارایی ها، مجاری و پیامد ها ارائه می دهد. دارایی ها، ویژگی هایی هستند که محیط را برای روابط اجتماعی فراهم می کنند و مجاری یا کانال ها، منابعی هستند که به وسیله دارایی های سرمایه اجتماعی در جامعه برای تسهیل و افزایش بهره وری فعالیت لازم برای تلاش جمعی به کار برده می شوند، همچنین پیامد ها حوزه های اصلی برای کاربرد سرمایه اجتماعی در جوامع هستند (بانک جهانی، ۲۰۰۰ به نقل از همان)

۲-۱۱. انتخاب مدل مورد استفاده و دلیل انتخاب

در قسمت قبل چهار مورد از مهمترین مدل ها پیرامون سرمایه اجتماعی ذکر گردید و مولفه های مرتبط با هر یک از این مدل ها را نیز آورده شد. ما در این پژوهش قصد داریم تا از مدل «گوشال و ناهاپیت» استفاده نماییم.

شکل ۲-۳ مدل سرمایه اجتماعی انتخاب شده

از دلایل انتخاب این مدل می توان به مواردی از قبیل:

کاربرد بودن این مدل با توجه به اهداف اصلی پژوهش که بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی می باشد.

تناسب مدل با توجه به عنوان پژوهش.

این مدل نسبت به مدل های دیگر کامل تر می باشد چرا که ابعاد سرمایه اجتماعی را بهتر تشریح نموده است.

۲-۱۲. ابعاد سرمایه اجتماعی براساس مدل ناهاپیت و گوشال

ناهاپیت و گوشال با رویکردی سازمانی جنبه های مختلف سرمایه اجتماعی را در سه طبقه جای می دهند: ساختاری، رابطه ای (مشتری) و شناختی.

۲-۱۲-۱. عنصر ساختاری

عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی به الگوی کلی تماسهای بین افراد اشاره دارد. این بعد سعی در شناخت ارتباطات کلی و الگوی دسترسی افراد به یکدیگر دارد. جنبه های فراوانی به منظور معرفی این بعد عنوان گردیده است اما در این میان متداول ترین و مهم ترین جنبه های این عنصر عبارتند از:

۲-۱۲-۱-۱ روابط شبکه ای

پیشنهاد اصلی تئوری سرمایه اجتماعی این است که روابط شبکه ای امکان دسترسی به منابع از جمله منابع اطلاعاتی را فراهم می سازند. روابط اجتماعی، ایجاد کننده کانالهای اطلاعاتی هستند که میزان زمان و سرمایه گذاری مورد نیاز برای گردآوری اطلاعات را کاهش می دهند. روابط شبکه ای با گروه ها، تیم ها، سازمان ها و نهادهای گوناگون منجر به ارتقا دسترسی به اطلاعات و واکنش سریع در برابر تغییرات و تحولات درون و برون سازمانی می گردد.

(Totterman & Sten, 2005)

۲-۱۲-۱-۲ پیکربندی روابط شبکه ای

کیفیت و کمیت روابط افراد با یکدیگر در شبکه های ارتباطی از جنبه های مهم سرمایه اجتماعی است که سبب تبادل و انتقال دانش می گردد. تراکم، پیوند و سلسله مراتب همگی از طریق تاثیر بر میزان تماس و قابلیت دسترسی اعضا شبکه با یکدیگر سبب انعطاف پذیری و سهولت تبادل اطلاعات می شوند. میزان ارتباطی که افراد به منظور توسعه سهم دریافت اطلاعات در درون شبکه برقرار می کنند می تواند سبب افزایش و ارتقا بعد ساختاری سرمایه اجتماعی گردد. بعنوان مثال، در شبکه ای که افراد با یکدیگر دارای پیوندهای ضعیف اند در مقایسه با شبکه ای که افراد آن از پیوندهای شخصی، کاری و تیمی بالایی برخوردارند، تبادل دانش و اطلاعات بسیار کم است. شبکه هایی که در آن ها ارتباطات و تعامل میان اعضا شدت بیشتری دارد و تراکم بالاتری حاکم است، تعامل اعضا با یکدیگر و انتقال دانش و برقراری روابط موثر کاری بیشتر است (Yang & et al, 2011) از طرفی نیز می بایست توجه نمود که کیفیت این روابط نیز بسیار حائز اهمیت است. گاهی اوقات روابط و انتقال اطلاعات تنها به منظور انجام وظیفه و در حدی است که فرد از طرف گروه تنبیه نگردد. اما گاهی اوقات دیدگاه دوستانه و گروهی بر روابط حاکم است و پیروزی گروه اصل است، مسلما در چنین شرایطی است که سرمایه اجتماعی ارتقا می یابد و سبب بهبود عملکرد گروهی می گردد. (Clopton, 2011)

۲-۱۲-۱-۳ سازمان مناسب

سرمایه اجتماعی ایجاد شده از جمله روابط و پیوندها، هنجارها و اعتماد در یک محیط خاص، اغلب می تواند از یک محیط اجتماعی به محیط اجتماعی دیگر انتقال داده شود و بدین ترتیب بر الگوی تبادل اجتماعی تاثیر گذارد. سازمان های اجتماعی مناسب می توانند یک شبکه بالقوه دسترسی به افراد و منابع شان را فراهم آورند و این خود یک عامل انگیزشی قوی در میان کارکنان ایجاد نماید. (Totterman & Sten, 2005)

۲-۱۲-۲. عنصر شناختی

این عنصر اشاره به منابعی دارد که فراهم کننده مظاهر، تعبیرها و تفسیرها و سیستم های معانی مشترک در میان گروه ها است. سرمایه شناختی بازتابی از میزان تعهد و دفاع اعضای تیم از هدف و رسالت خود است. مهمترین جنبه های این بعد عبارتند از:

۲-۱۲-۲-۱ زبان و کدهای مشترک

برمشارکت اجتماعی، ترکیب دانش، ارتباطات درون تیمی اثرگذار است. زبان دارای کارکردهای مهمی در روابط اجتماعی می باشد زیرا ابزاری است که افراد از طریق آن با یکدیگر بحث می کنند، ارتباط برقرار می کنند، اطلاعات را مبادله می نمایند و امور تجاری و سازمانی خود را به انجام می رسانند. زبان بر ادراک تاثیرگذار است و همچنین کدها نیز چارچوب مرجعی را برای مشاهده و تفسیرمان از محیط فراهم می کنند. زبان مشترک قابلیت ترکیب اطلاعات و تسهیم آن میان اعضا را افزایش می دهد و سبب القای احساس یگانگی و وحدت به افراد تیم می شود. همگی عواملی که ذکر شد سبب ارتقا سرمایه شناختی افراد تیم می گردد.

۲-۱۲-۲-۲ حکایات مشترک

علاوه بر زبان و کدهای مشترک، محققین معتقدند که اسطوره ها، داستان ها و استعاره ها همگی ابزار قدرتمندی در اجتماع به منظور ایجاد، تبادل و نگهداری مجموعه های غنی معانی اند. حکایات می تواند منجر به تبادل تجربیات پنهان در بین متخصصان گردد و ظهور حکایتهای مشترک در یک اجتماع سبب خلق و انتقال تفسیرهای جدیدی از رویدادها شده و ترکیب اشکال مختلف دانش را که عموماً به صورت پنهان اند، تسهیل نموده و سرمایه اجتماعی اعضا را ارتقا می دهد. (Chen &

(Lovvorn, 2011

۲-۱۲-۳. عنصر رابطه ای

این عنصر توصیف کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به خاطر سابقه تعاملاتشان برقرار می کنند. مهمترین جنبه های این بعد از سرمایه اجتماعی عبارتند از:

۲-۱۲-۳-۱ اعتماد

تحقیقات نشان می دهد در جایی که روابط مبتنی بر اعتماد در سطح بالایی وجود دارد افراد تمایل زیادی برای تبادل اجتماعی و تعامل همکارانه دارند، که این امر به نوبه خود سبب تسهیل جریان اطلاعات در سازمان و اشتراک و تولید دانش می گردد. اعتماد، تامین کننده ارتباطات و گفتمان است و می تواند سبب کمک افراد به یکدیگر به خصوص در شرایط ابهام و عدم اطمینان گردد.

۲-۱۲-۳-۲ هنجارها

ارزش های اصولی حاکم در میان اعضا گروه در مرحله اول می تواند شکل دهنده اعتماد میان اعضا گردد و در گام بعد سبب برقراری ارتباطاتی اثربخش شود. هنجارها می توانند هماهنگ کننده فعالیت های گروهی گردند و از این طریق به اثربخشی گروه کمک نمایند. هنگامی که میان اعضای گروه اصول و هنجارهایی حاکم می شود که کلیه اعضا به آن ها معتقدند، نوعی احساس یگانگی و وحدت حاکم می گردد و سرمایه اجتماعی اعضا ارتقا می یابد.

۲-۱۲-۳-۳ الزامات و انتظارات

نشان دهنده یک تعهد یا وظیفه برای انجام فعالیتی در آینده است. الزامات سبب ایجاد انتظارات در درون روابط شخصی و میان گروهی می گردد که می تواند بر دسترسی و انگیزش افراد و گروه ها به منظور تبادلات اثربخش و ارتقا سرمایه اجتماعی موثر باشد.

فرایندی است که در آن افراد احساس می کنند با فرد یا گروهی از افراد دیگر، عضو یک گروه واحد هستند. هویت و احساس یکی کردن سبب نگرانی در خصوص نتایج جمعی و عملکرد گروهی می گردد که این خود سبب ارتقا همکاری، تبادل دانش و اطلاعات و همیاری می گردد.

(Wickramasinghe & Weliwitigoda, 2011)

۲-۱۳. تکنولوژی و اجزاء آن

واژه مرکب « تکنولوژی » ترکیبی است از « تکنیک» به معنای فن و پسند « لوژی» به معنای شناسی و معنای تحت الفظی آن، فن شناسی است. در کتب و مقاله های معتبر علمی تعریف های مختلفی از تکنولوژی ارائه شده است که در اینجا به چند نمونه از بهترین آنها اشاره می شود: «تکنولوژی را می توان تمام دانش، محصولات، فرآیندها، ابزارها، روشها و سیستم هایی تعریف کرد که در جهت خلق و ساخت کالاها و ارائه خدمات بکار گرفته می شوند. به زبان ساده تکنولوژی عبارت است از روش انجام کارها توسط ما» (طارق، ۱۳۸۳) «تکنولوژی، کاربرد مستقیم اصول، قوانین و آگاهی های علمی در زندگی بشر و یا فرآیند تولید می باشد. بنابراین می توان گفت که تکنولوژی به شناخت چگونگی مربوط می شود، در حالی که علم بر شناخت چراها متمرکز است» (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۶۹) «تکنولوژی یعنی دانش مربوط به فعالیت های علمی و صنعتی مشتمل بر طراحی، طرزکار، طرز ساخت، طرز تهیه و نگهداری و استفاده از وسایل، ابزار و ماشین آلات» (وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۵) بتز (۲۰۰۳) تکنولوژی را فراتر از دانش تولید و فرآیندهای آن به شمار می آورد. به اعتقاد وی تکنولوژی آمیخته ای از دانش، مهارت و توانایی های فنی است که دارنده خود را قادر می سازد تا جهان طبیعت را تغییر دهد (Betz, 2003). فال و همکارانش (۲۰۰۱) تکنولوژی را نوعی دانش کاربردی می دانند که در قالب مصنوعاتی چون ماشین آلات و دستگاه ها، قطعات، محصولات و سیستم ها متبلور می شود (Phaal & Farrukh & Probert; 2001) پراهالاد و هم (۱۹۹۵) در

پژوهشهای خود بر اهمیت متمرکز نمودن ابعاد تکنولوژیکی بنگاه برای توسعه شایستگیهای کلیدی و بالتبع افزایش مزیت های رقابتی آن تأکید نموده اند (Pralhad & Hamel , 1994) این پژوهشگران شایستگی کلیدی را همچون قالیچه ای که تار و پودهای آن را تکنولوژی سازمان و مهارت کارکنان تشکیل داده است، تمثیل نموده اند. در این راستا، نواز شریف (۱۹۹۵) ابعادی از تکنولوژی را که بنگاه برای دستیابی به موقعیت رقابتی مناسب باید مورد توجه قرار دهد در چهار بخش طبقه بندی کرده است، که عبارتند از: سخت افزار، اطلاعات افزار (نرم افزار)، انسان افزار و سازمان افزار (Sharif , 1995)

۲-۱۴. مدیریت و انتقال تکنولوژی

مدیریت تکنولوژی دربرگیرنده مدیریت سیستم هایی است که خلق، خریداری، تهیه و بهره برداری از تکنولوژی را میسر می سازد. (طارق، ۱۳۸۳)

مدیریت تکنولوژی عبارتست از: سازماندهی، هدایت و کنترل فعالیت های جمعی تکنولوژی. مدیریت از دو جهت در تکنولوژی مطرح است: اول اینکه خود یکی از مولفه های تکنولوژی است و دوم اینکه بر ارتقاء و پیشرفت مؤلفه های دیگر آن تأثیر دارد. (هریسون، نقل از طلوعی، ۱۳۶۶)

مدیریت تکنولوژی آن دسته از رشته هایی را که بر خلق تکنولوژی تمرکز و تأکید می کنند را به آن دسته از رشته هایی که تبدیل آن را به ثروت میسر می سازند، مرتبط می سازد. این حوزه تخصصی نحوه خلق تکنولوژی را بررسی می کند، نحوه یکپارچه کردن استراتژی تکنولوژی با استراتژی تجاری را بررسی می کند و نحوه استفاده از تکنولوژی برای کسب مزیت رقابتی را بررسی می کند. (طارق، ۱۳۸۳)

بر اساس تعریف دیگر، مدیریت تکنولوژی فرآیند برنامه ریزی، هدایت، کنترل و راهبری جهت توسعه و به کارگیری "توانمندی های تکنولوژیکی" برای طراحی و اجرای اهداف عملیاتی استراتژیک سازمان است. پژوهشگران مدل های مختلفی برای مدیریت تکنولوژی ارائه نموده اند که تقریباً در تمامی آن

ها به فرآیند اکتساب تکنولوژی به عنوان کارکردی کلیدی در مدیریت تکنولوژی اشاره شده است.
(Cotec, 1998)

در فرآیند اکتساب، بنگاه ها و صنایع مختلف، تکنولوژی مورد نیاز خود را مبتنی بر پژوهش و توسعه داخلی و انتقال تکنولوژی کسب می نمایند. یونیدو (۲۰۰۰) انتقال تکنولوژی در سطح بین المللی را "انتقال سیستماتیک دانش تولید محصولات، کاربرد فرآیندها و یا به کارگیری خدمات" تعریف نموده است (Benedetto & Calantone & Zhang , 2003) از منظر کییزا (۱۹۹۸) انتقال تکنولوژی، انتقال دانش طراحی یا تولید محصول و خدمات است که توسط سازمان یا یک بخش نگهداری می شود.
(Chiesa, 2001)

۲-۱۵. مفهوم و تعریف انتقال تکنولوژی

انتقال تکنولوژی شاید از پرمصرف ترین واژه هایی است که اینک در کشورهای جهان سوم از یک سو و کشورهای پیشرفته از سوی دیگر مطرح است. یکی از اولین تعریف ها در سال ۱۳۵۱ درکاب راهنمای قراردادهای صنعتی (تکنولوگ) ارائه شده است. طبق این تعریف انتقال تکنولوژی نتایج حاصله تکنولوژی، به صورت مدارک یا دستورالعمل ها و آموزش متخصصین مربوطه، انجام می گیرد. به طور کلی انتقال تکنولوژی را می توان جریان جابجایی تکنولوژی از محل ایجاد انتقال به محیط دیگر که در آنجا قابل استفاده باشد تعریف کرد. (سهرابی، ۱۳۸۱)

انتقال تکنولوژی نیز نظیر اصل تکنولوژی مفهومی بسیار وسیع داشته و برداشت های بسیار متفاوتی از آن می شود. اما به طور خلاصه می توان انتقال تکنولوژی را "ابزاری جهت به حداقل رساندن سرمایه گذاری و ریسک گیرنده در بالا بردن سطح تکنولوژی خود" عنوان نمود. تا با استفاده از نتیجه سرمایه گذاری های تحقیقاتی مرجع تکنولوژیک، از انجام تحقیقاتی مشابه و پرهزینه خودداری نماید و مطمئن باشد که تکنولوژی گرفته شده قبلا آزمایش شده و قطعا نتیجه بخش می باشد، چرا که در بسیاری از موارد تحقیقات ممکن است منجر به شکست یا نتایجی غیرکاربردی شوند. (Cohen , 2004)

انتقال تکنولوژی در کامل ترین صورت آن عبارت از فرایند یا زنجیره منظم فعالیتهای هدفداری است که از طریق آن، مجموعه اجزا تکنولوژی در مکانی به جز مکان اولیه، برای مثال از صنعتی به صنعت دیگر، از سازمانی به سازمان دیگر، میان دو کشور توسعه یافته، میان دو کشور در حال توسعه و یا از یک کشور توسعه یافته به یک کشور در حال توسعه و بالعکس واقع شود. ایجاد تکنولوژی، در آموزش و جذب و همچنین توسعه و تکامل و به هر حال در کاربردهای اقتصادی هرچه گسترده تر، مورد بهره برداری قرار می گیرد. (علی احمدی، ۱۳۸۳)

البته نگرشی نیز وجود دارد که این روش را متضاد با رشد درونی جامعه و نهایتاً موجب پیروی کورکورانه از کشورهای پیشرفته قلمداد می نماید. این معضل بیشتر از آنجا ناشی می شود که متأسفانه به علت خلا برنامه و استراتژی در انتقال تکنولوژی، بسیاری از موارد مثبت آن به فراموشی سپرده شده و احیاناً به ابزاری جهت به حداقل رساندن ریسک سرمایه گذاری و بهره وری از تجارب دیگران به منظور بالابردن سطح تکنولوژی و پیروی کورکورانه و خرید سخت افزارهای گران قیمت محدود می شود. چرخه کامل انتقال تکنولوژی را می توان به صورت زیر در نظر گرفت (قاضی نوری، ۱۳۸۳) که مراحل آن عبارتند از: ۱- گزینش ۲- فراگیری ۳- بهره برداری ۴- بومی سازی ۵- خلاقیت

انتقال تکنولوژی فرآیند یا زنجیره ای منظم از فعالیت های هدفمند است که از طریق آن مجموعه عناصر تکنولوژی در مکانی به جز مکان اولیه ایجاد تکنولوژی به کار گرفته شود. انتقال تکنولوژی به عنوان یک داد و ستد در صورتی به طور کامل تحقق می یابد که همه این عناصر انتقال یابند و به طور بهینه مورد استفاده قرار گیرند. (آقایی، ۱۳۶۸) انتقال تکنولوژی فرآیندی است که از طریق آن تکنولوژی از خاستگاه و محل آفرینش خود به منظور تولید فرآورده ها و پایه ای بر خلق تکنولوژی های تازه، به دیگر دیارها راه می یابد. این فرآیند گامهای مختلف انتخاب، کسب، انطباق، جذب، کاربرد، اشاعه و توسعه تکنولوژی دریافتی را در بردارد. (زارع، ۱۳۸۴)

در تعاریف مختلف، از انتقال تکنولوژی به عنوان یک « فرآیند » یاد شده است بنابراین لازم است برای مدیریت بهینه آن و دستیابی به نتایج بهتر، علاوه بر آماده سازی زیرساخت های موجود، درک صحیح و کاملی از کلیه مراحل این فرآیند داشته و با دقت زیادی برای آن برنامه ریزی کنیم؛ چه بسا ناقص اجرا کردن یا عدم توجه کامل به همه مراحل این فرآیند، منجر به انتقال ناموفق تکنولوژی و شکست برنامه های سازمان یا کشور شود.

۲-۱۶. چرخه انتقال تکنولوژی

فرایند انتقال تکنولوژی دربردارنده ابعاد متعدد بسیار پیچیده ای است و این پیچیدگی همراه با جاذب هایی که دارد مدل سازی آن را به امری ضروری تبدیل می کند. بدین صورت که این مدل علاوه بر فرایند انتقال باید موانع و مشکلات موجود بر سر راه انتقال را نیز مشخص نماید. البته با توجه به ماهیت محصول مدار از فناوری و همچنین تاثیر سازوکارهای سازمانی و اجتماعی بر آن تنوع بسیار زیاد مسیرهای جاری شدن فناوری در جامعه نمی توان از بهترین و یگانه ترین راه انتقال فناوری صحبت کرد. (Bennett, 1999)

عواملی که میل به انتقال تکنولوژی نوین را افزایش می دهد عبارتند از: (Bennett , 1999)

الف- بازدهی، کیفیت، ضریب اطمینان، منافع کلی بیشتر

ب- ارزیابی اهداف فنی و راهکارهای مربوطه

ج- افزایش توانایی های منحصر به فرد که از طریق همکاری تکنولوژی نقش بسزایی در تولید محصولات دارد.

د- حمایت مستمر از تکنولوژی نوین به وسیله ارتقا عملیات تولیدی

ه- تداوم مدرنیزه کردن تجهیزات و فرایندهای مربوطه برای کشورهای درحال توسعه

۲-۱۷. فرآیند انتقال تکنولوژی و مراحل آن

مراحل کلی انتقال تکنولوژی به شرح ذیل می باشد:

۱- مرحله شناسایی و ارزیابی

در این مرحله تکنولوژی های مختلف و موجود در کشورهای جهان شناسایی و بررسی می شوند. شرایط کشورهای دارنده تکنولوژی مورد نظر ارزیابی و سهولت انتقال آن از کشورهای مختلف بررسی می شود.

۲- مرحله انتخاب و کسب تکنولوژی

مرحله انتخاب: در انتخاب تکنولوژی، چگونگی امکانات برای جذب تکنولوژی انتقالی نقش عمده ای را بازی می کند. برخی از شیوه های فنی منحصر به فرد بوده و بنابراین در صورت نیاز به انتقال آن ها، تنها یک انتخاب وجود دارد. در انتخاب تکنولوژی بایستی مسائل داخلی کشور دریافت کننده بررسی شود. این مسائل مانند تعداد بیکاران، وجود نیروی انسانی آموزش دیده، منابع طبیعی و درآمدهای ارزی نقش بسیار تعیین کننده ای در انتخاب تکنولوژی خواهند داشت. (Mohr , 1999)

۳- مرحله کسب

این مرحله شامل تنظیم قرارداد و امضا آن، دریافت اسناد و مدارک و نیز پیش بینی محدوده فعالیت هر کدام از طرفین درگیر در انتقال تکنولوژی است. همچنین در مرحله اجرا اقداماتی نظیر آموزش، مهارتهای انسانی و مباحث کلی مدیریتی را در بر می گیرد.

۴- مرحله انطباق، جذب و کاربرد تکنولوژی

انطباق تکنولوژی: این مرحله شامل تطبیق دادن تکنولوژی انتخاب شده به شرایط خاص محل بوده و در نظر گرفتن مواردی همچون اوضاع و احوال اقتصادی - اجتماعی، سرمایه گذاری، حجم تولید، مواد

اولیه، سطح مهارت ها، تاسیسات زیربنایی و ماشین آلات و... اهمیت بسیار زیادی دارد (Mohr , 1999) این مرحله ممکن است همزمان با مرحله کسب تکنولوژی صورت گیرد. استفاده از تکنولوژی وارداتی بدون در نظر گرفتن موارد فوق اگر امکان پذیر باشد قطعاً باعث گسیخته شدن زنجیره منظم فرایند تکنولوژی خواهد شد و مراحل دیگر (جذب، توسعه و اشاعه) تحقق نخواهد یافت. (Cohen , 2004)

جذب تکنولوژی: جذب تکنولوژی یعنی درک کامل فرایند انتقال آن و طراحی فنی تجهیزات که شامل پی بردن به دانش مربوط به تکنولوژی کسب شده، آگاهی کامل از روش طراحی ها، شیوه های ساخت، روش های بازرسی و کنترل کیفیت، نصب و راه اندازی خطوط تولید بوده و از طرفی شامل آموختن روش های تولید، تعمیر و نگهداری و نظام های مدیریتی نیز می باشد. (Mohr , 1999) فرایند جذب تکنولوژی از بررسی مبانی طراحی، نصب و راه اندازی ماشین آلات شروع و به فراگیر شدن تکنولوژی در سطح جامعه ختم می یابد. به گونه ای که دانش فنی تکنولوژی وارداتی جزئی از مجموعه دانش و مهارت عمومی کشور وارد کننده تلقی گردد. (Cohen , 2004)

کاربرد تکنولوژی: فرایند بهره برداری از تکنولوژی به منظور تولید کالا و خدمات و همچنین دستیابی به روشهای تولید و انجام فعالیتهای و اقدامات قبل از بهره برداری را کاربرد تکنولوژی می گویند (Mohr , 1999) در این مرحله طراحی، احداث ساختمان و تاسیسات، نصب و راه اندازی ماشین آلات و استقرار نظام ها و سازمان های مدیریتی انجام می شود. (Cohen , 2004)

۵- مرحله توسعه و انتشار تکنولوژی

توسعه تکنولوژی: اگر مراحل فوق الذکر یعنی انطباق، جذب و کاربرد تکنولوژی به درستی انجام گیرد می توان امید داشت که امر انتقال تکنولوژی تحقق یافته است. یعنی آنچه که انتقال دهنده طبق قرارداد تعهد کرده است انجام پذیرفته ولی فرایند انتقال تکنولوژی تمام نشده است. (Mohr , 1999) مرحله آخر در انتقال تکنولوژی، توسعه، گسترش و تعمیم تکنولوژی بدست آمده و ایجاد نوآوری و ابداعات براساس آن می باشد (Mohr , 1999) در واقع در این مرحله از مجموع تکنولوژی وارداتی و

مهارت های داخلی تکنولوژی جدیدی ایجاد می شود که می تواند تکنولوژی موجود را بهبود و گسترش داده و واردکننده یا مصرف کننده را به تولید کننده تکنولوژی تبدیل کند. (Cohen , 2004)

انتشار تکنولوژی: منظور از انتشار تکنولوژی فراگیر شدن تکنولوژی کسب شده و تکنولوژی های نوین در تمامی زمینه های آن از جمله آموزش، جذب، کاربرد و توسعه است. (Mohr , 1999)

۲-۱۸. موانع انتقال تکنولوژی

کرکلند پنج گروه از موانع انتقال تکنولوژی را به این صورت بیان می کند:

۱- موانع مالی ۲- موانع قانونی ۳- محدودیت های نیروی انسانی(مهارت ها) ۴- موانع ارتباطات مناسب بین صنعت و دانشگاه ۵- موانع و دشواری های فنی (Kirkland , 1999)

از دیگر موانع انتقال تکنولوژی می توان به ضعف در زمینه تحقیق و توسعه، ضعف در زیر ساخت ها، ضعف در ارتباطات میان انتقال دهنده و دریافت کننده تکنولوژی و ضعف در سیستم های اطلاعاتی اشاره کرد (Kunnumkal , 2004)

۲-۱۹. روش های انتقال تکنولوژی

برای انتقال تکنولوژی کانال های مختلفی وجود دارد که برخی از اصلی ترین این کانال ها عبارتند از: سرمایه گذاری مستقیم خارجی - سرمایه گذاری مشترک - اعطای مجوز - جابه جایی پرسنل - طرح های کلید در دست - مشاوره های فنی به وسیله مشاوران یا شرکت های خارجی - مهندسی معکوس - آموزش های فنی به وسیله کشورهای توسعه یافته - بیع متقابل

(Marcotte & Niosi , 2005)

۲-۲۰. عناصر اصلی تکنولوژی

تکنولوژی از چهار عنصر اصلی تشکیل شده است. به دلیل اینکه فهم این عناصر به درک وسیع و فراگیر تکنولوژی کمک فراوانی می کند در ذیل به شرح مختصر هر یک از این عناصر پرداخته می شود:

۱- فن افزار (سخت افزار): دربرگیرنده مجموعه ای از ابزارها، ماشین آلات، تجهیزات، تأسیسات و تسهیلات فیزیکی است. سرعت رشد و پیشرفت فن افزار از عناصر دیگر تکنولوژی بیشتر است به همین دلیل اغلب اوقات سه عنصر دیگر نمی تواند پاسخگوی رشد شتابان فن افزار باشد. درک بسیاری از کشورهای در حال توسعه از تکنولوژی مترادف با فن افزار بوده است؛ به همین دلیل در زمینه انتقال تکنولوژی، آنها تأکید وافر بر دریافت ماشین آلات و تجهیزات دارند و از توسعه سه عنصر دیگر غفلت ورزیده اند.

۲- انسان افزار: آن بخش از تکنولوژی که در انسان ها تجلی یافته است انسان افزار نامیده می شود و دربرگیرنده خرد، نبوغ، تجارت، مهارتها، ابتکار و انگیزه های انسان است. کشورهای در حال توسعه که اغلب واردکننده تکنولوژی هستند به انسان افزاری نیاز دارند که به آنها در انتخاب صحیح، انطباق، اصلاح، جذب و توسعه تکنولوژی وارداتی و نیز توسعه تکنولوژی بومی کمک کند.

۳- اطلاعات افزار: در واقع تکنولوژی تجسم یافته در اسناد می باشد و توسط نیروی انسانی و به منظور به کارگیری در فن افزار ایجاد می شود و دربرگیرنده مجموعه اطلاعاتی به اشکال مختلف مثل اسناد، مدارک، داده ها، اطلاعات، آمارها، نقشه ها، جزوه ها، کتابها و نشریات است.

جنبه محرمانه بودن آن نسبت به فن افزار بیشتر است به همین دلیل، عرضه کنندگان تکنولوژی تمایل کمی نسبت به انتقال آن به کشورهای در حال توسعه دارند. کسب موفقیت در زمینه انتقال

اطلاعات افزار بستگی زیادی به توان جذب کشورهای در حال توسعه یعنی زیربنای علمی، پژوهشی و تکنولوژیک این کشورها دارد.

۴- سازمان افزار: در برگیرنده مجموعه نظامهای سازماندهی، مدیریتی، شبکه سازی و بازاریابی مرتبط با انتقال، جذب، بهره برداری و توسعه تکنولوژی است. سازمان افزار نقش کلیدی هماهنگ کننده و کنترل کننده سه جزء دیگر تکنولوژی را بر عهده دارد. (APCTT, 1988)

۲-۲۱. عملکرد رقابتی

امروزه تجزیه و تحلیل عملکرد در بنگاه های رقابتی و موفق در سطحی فراتر از رویکردهای مالی و رویکردهای بهره وری محور در جریان است و مدیران بنگاه ها از شاخص های متنوعی برای سنجش عملکرد استفاده می کنند. بعضی از این شاخص ها که در گذشته نیز مورد استفاده قرار می گرفت، مستقیماً با فرآیند تولید در ارتباط هستند که از آن جمله می توان به ظرفیت، کارایی و بهره وری اشاره نمود. اما دسته دیگری از شاخص ها برای تحلیل عملکرد وجود دارد که با رویکرد استراتژیک سازمان ارتباط تنگاتنگی داشته و امروزه به طور وسیعی مورد استفاده است. از این موارد تحلیل عملکرد رقابتی بنگاه بر اساس ابعاد چهارگانه رقابت در حوزه های کیفیت، قیمت، سرعت تحویل و انعطاف پذیری است.

عملکرد رقابتی بیانگر مجموعه ای از معیارهای مطلوب عملکرد نوآورانه، عملکرد محصول و بازاریابی فروش است (Shan and Jolly, 2012) امروزه سازمان ها با توجه به محیط چالشی و رقابت فزاینده، بهبود عملکرد رقابتی را به عنوان یک اصل و هدف تلقی کرده و در تلاش اند تا با اجرای روش های سیستماتیک و جستجوی بهترین روش ها، در دستیابی به مزیت رقابتی و پیشرفت در درازمدت موفق ظاهر شوند. عملکرد رقابتی گام اساسی در توسعه اقتصادی سازمان هاست. (Horta and Camanh, 2014) عملکرد رقابتی خروجی مزیت رقابتی را در نظر می گیرد یعنی حدی که سازمان قادر به توسعه

خود بیشتر از رقبا باشد. (McGinnis and Vallopra, 1999) مزیت رقابتی، توانمندی تولیدکننده را در تامین سطح بالایی از خدمات برای مشتری ارتقا می دهد که منجر به عملکرد رقابتی می گردد. (Shepherd and Günter, 2006) براساس نظر پورتر، دوبعد استراتژیک "شیوه و حوزه رقابت" جهت دستیابی به عملکرد رقابتی سازمان ها حیاتی است. کاپلان و نورتن، در ارزیابی های عملکرد سازمان، روش کارت امتیازی متوازن را توسعه دادند که معیارهای عملکرد رقابتی در این روش بر مبنای رضایت مشتری، فرایندهای کسب و کار داخلی، نوآوری و یادگیری بنا نهاده شده است. (Horta and Camanho, 2014).

محققانی دیگر عملکرد رقابتی سازمان را مزیت رقابتی با دورنمای ارزش و کیفیت مطرح کرده و عناصر اصلی آن را هزینه محوری، محصول محوری و خدمات محوری می دانند. مزیت رقابتی مبتنی بر هزینه، به معنای هزینه تولید پایین تر، قیمت تمام شده پایین تر و همچنین عرضه محصولات با قیمت پایین تر نسبت به رقباست. مزیت رقابتی مبتنی بر محصول، به معنای کیفیت، طراحی و سبک بهتر است. نهایتاً مزیت رقابتی مبتنی بر خدمات، انعطاف پذیری بالاتر محصول، قابلیت دسترسی و سرعت ارائه بالاتر محصول، قابلیت اطمینان و پشتیبانی تخصصی را در نظر می گیرد. (Ismail et al., 2012; Gimenez and Ventura, 2002; Morgan et al., 2004)

از منظر پورتر (۱۹۸۵)، بنگاه ها سه مسیر عمده برای ارتقاء جایگاه رقابتی خود در بازار پیش رو دارند: مسیر اول، دستیابی به پایین ترین هزینه تولید در مقایسه با رقبا، مسیر دوم، تولید محصول با ویژگی هایی متمایز و مسیر سوم، تمرکز بر حوزه خاصی از بازار هدف مبتنی بر رهبری هزینه و یا تمایز است (Porter, 1985) بافا (۱۹۸۴) و ویلرایت (۱۹۸۴) بر اساس پژوهشهایشان، اولویتهای رقابتی "هزینه"، "کیفیت"، "انعطاف پذیری" و "سرعت تحویل" را بر شمرده اند (Buffa, 1984) پژوهشهای تئوریک و عملی که پس از آن، توسط سایر پژوهشگران به انجام رسید نیز بر اولویت های رقابتی چهارگانه فوق تأکید دارد. نگاهی گذرا به پارادایم های تولید، حکایت از ارتباط بسیار نزدیک هر یک از این پارادایم ها با اولویت های رقابتی حاکم بر بازارها دارد. (Heizer and Render, 2003)

۲-۲۲. ابعاد عملکرد رقابتی

۲-۲۲-۱. کاهش هزینه

زمانی که حاشیه سود هر واحد محصول پایین است، بنگاه باید در چالش با سایر رقبا، امکان فروش حجم بالاتری از محصولات را برای خود ایجاد نماید و با پاسخگوی مناسب درقبال سرمایه گذاری انجام شده، امکان ایجاد فرصت در آینده را برای خود حفظ نماید (Hill, 1994) در چنین شرایطی کاهش هزینه، تبدیل به یک اولویت رقابتی کلیدی می شود که در صورت تدوین دقیق و اجرای صحیح استراتژی های مربوط، سازمان به مزیت رقابتی رهبری هزینه در بازار هدف دست می یابد. معمولاً استراتژی های کاهش هزینه مبتنی بر فرآیندهای تولید استاندارد، با ثبات و غیر متغیر می باشند (Porter, 1985) شرکت هایی که در مسیر کاهش هزینه و حداکثر نمودن کارایی خود گام بر می دارند به دنبال کاهش سطح خطا و استانداردسازی فرآیندهای خود هستند و تلاش می کنند تا با به کارگیری سبد تکنولوژیکی مناسب به مزیت صرفه جویی به مقیاس دست یابند.

(Safizadeh, M.H., Ritzman, L.P., Sharma, D., & Wood, C.H. 1996)

۲-۲۲-۲. کیفیت

تعاریف متنوعی برای این مفهوم در ادبیات یافت می شود و این امر باعث شده تا وظایف کلیدی مدیریتی در ارتباط با رقابت برنده مبتنی بر کیفیت نیز در صنایع و بازارهای مختلف متفاوت باشد. (Kathuria & Partovi, 2000) در حوزه تولید و عملیات انطباق مشخصات محصول نهایی با نیاز مشتریان از مسئولیت های مدیران تولید است که با هدف کسب مزیت های رقابتی مبتنی بر کیفیت دنبال می شود. رقابت مبتنی بر کیفیت علاوه بر سرمایه گذاری های مناسب در جهت توسعه تکنولوژی، نیازمند رویکردی جامع است که کیفیت را تنها روشی برای جلوگیری از مشکلات یا کاهش هزینه های دوباره کاری ننگرد، بلکه آن را فرصتی برای جلب رضایت مشتری قلمداد نماید.

۲-۲۲-۳. تحویل به موقع

مفهوم تحویل به موقع با رویکرد رقابتی، در برگیرنده عمل سریع و قابل اطمینان به وعده تحویل است. (Roth, 1989) اسکینر (۱۹۸۵) و هیل (۱۹۹۴)، توانایی عمل به وعده تحویل محصول را " قابلیت اطمینان تحویل " و توانایی تحویل سریع تر از رقبا را " سرعت تحویل " می نامند. Hill, (1994) بسیاری از شرکتها، خصوصاً شرکت های خدماتی، اولویت رقابتی تحویل مناسب را به عنوان معیار ایجاد و توسعه جایگاه رقابتی مناسب در بازار به کار می گیرند. انتخاب این اولویت به منزله آن است که شرکت تصمیم می گیرد محصولات خود را سریع تر و با اطمینان بالاتری نسبت به سایر رقبا به مشتریان خود تحویل نماید.

۲-۲۲-۴. انعطاف پذیری

انعطاف پذیری نمایانگر توانایی بنگاه در انجام تنظیمات مورد نیاز برای واکنش مناسب در برابر تغییرات محیطی، بدون ایجاد تأثیرات منفی زیاد بر عملکرد است. پژوهشگران اتفاق نظر دارند که انعطاف پذیری تولید، مفهومی چند بعدی است اما درباره این که ابعاد اصلی آن دقیقاً شامل چه مواردی است، اختلاف نظر وجود دارد. اما به طور کلی ابعاد انعطاف پذیری عبارتند از انعطاف پذیری در ماشین آلات، فرآیند، محصول، مسیریابی، حجم تولید، توسعه، عملیات، تولید، انتقال مواد، بازار و برنامه.

(Heizer and Render, 2003)

۲-۲۳. پیشینه تجربی پژوهش

۲-۲۳-۱. تحقیقات در داخل کشور

نقش سرمایه اجتماعی در کسب مزیت رقابتی توسط اسماعیل شاه طهماسبی (۱۳۹۲) مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش با بررسی گسترده ادبیات موضوع، مدل مفهومی تدوین شد. این مدل

مفهومی در شرکت های صنعت رنگ و رزین مورد مطالعه قرار گرفت و داده های مورد نیاز با پرسشنامه از مدیران ارشد مرتبط و اعضای هیئت مدیره این شرکتها جمع آوری شد. با استفاده از آمار توصیفی، استنباطی و مدلسازی معادله های ساختاری به تجزیه و تحلیل نتایج پرداخته شد. نتایج نشان داد سرمایه اجتماعی تاثیر به سزایی بر مزیت رقابتی سازمان دارد. علاوه بر این بعد ساختاری مولفه سرمایه اجتماعی به عنوان مهم ترین و موثرترین بعد و بعد شناختی کمترین تاثیر را بر مزیت رقابتی داشته است.

حوریه فیض آبادی (۱۳۹۰) طی پژوهشی به بررسی ارتقا سرمایه اجتماعی بر بهبود عملکرد سازمان در شهرداری پرداخت. نتایج بدست آمده از این پژوهش نشان می دهد، اعتماد افراد با بهبود عملکرد رابطه مستقیم و همچنین شبکه های رسمی با بهبود عملکرد رابطه غیرمستقیم دارد. میزان سرمایه اجتماعی و بهبود عملکرد افراد حد متوسط است و بین سرمایه اجتماعی و بهبود عملکرد افراد رابطه مستقیم وجود دارد.

مهرناز عباسی (۱۳۹۱) به بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رفتار رقابتی شرکت ها پرداخته است. جامعه آماری در این پژوهش ۶۰ نفر از مدیران شرکت های صنایع غذایی همدان می باشد. با استفاده از آزمون رگرسیون خطی، نتایج تحقیق نشان داد که بین سرمایه اجتماعی و رفتار رقابتی، ارتباط معناداری وجود دارد.

الگوی اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمان توسط افچه و محمودزاده (۱۳۹۰) مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش جامعه آماری ۱۲ شرکت فعال در صنعت ساخت قطعات خودرو می باشد. بر اساس نتایج بدست آمده از این تحقیق، این نتیجه حاصل شد که عملکرد سازمان های مورد مطالعه تابعی از سرمایه اجتماعی این سازمان ها است و متغیرهای شبکه اجتماعی، اعتماد و هنجارهای مشترک در سازمان بر عملکرد سازمان اثرگذار بوده اند.

مختارزاده و یزدانی (۱۳۸۹) به بررسی تاثیر انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی بنگاه پرداختند. این پژوهش با هدف ارزیابی تاثیر انتقال تکنولوژی تولید خودرو تندر ۹۰ بر عملکرد رقابتی قطعه سازان ایرانی با استفاده از مدل معادلات ساختاری به انجام رسیده است. براساس یافته های تحقیق، انتقال تکنولوژی اثر مستقیمی بر عملکرد رقابتی شرکت های فعال در پروژه تولید خودرو تندر ۹۰ داشته است و به افزایش کیفیت و کاهش هزینه تولید منجر شده است و از سوی دیگر در فرایند انتقال تکنولوژی توجه بنگاه ها بیشتر بر ابعاد سخت افزاری و نرم افزاری تکنولوژی متمرکز بوده است.

مهدی شیشه گر به بررسی تاثیر بکارگیری قراردادهای انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی در شرکت مپنا پرداخته است. در این پژوهش ابعاد انتقال تکنولوژی و ابعاد عملکرد رقابتی شناسایی شده و سپس روابط بین متغیرهای شناسایی شده در قالب یک مدل معادلات ساختاری ارائه گردیده است. نتایج بدست آمده نشان می دهد انتقال تکنولوژی در شرکت مپنا بر عملکرد رقابتی شرکت تاثیر مثبت و معناداری دارد.

در تحقیق دیگری که زهرا برومند و سودابه جلیلی درباره بررسی تاثیر هوش عاطفی، سرمایه اجتماعی و توسعه منابع انسانی بر بهره وری شرکت همشهری انجام داده اند، نتایج تحقیق نشان داد که فرضیه های اصلی تحقیق تایید شدند، یعنی هوش عاطفی بر بهره وری شرکت همشهری و سرمایه اجتماعی بر بهره وری شرکت همشهری و نیز توسعه منابع انسانی بر بهره وری شرکت همشهری تاثیر مستقیمی دارد (صالحی امیری، ۱۳۸۷، ص ۱۰۷)

۲-۲۳-۲. تحقیقات در خارج از کشور

کروزو همکارانش (۲۰۰۶) در بررسی تعیین مولفه های سرمایه اجتماعی اثرگذار بر عملکرد شرکت های آمریکایی، سرمایه شناختی (آگاهی اجتماعی)، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و افزایش تعاملات اجتماعی را بر بهبود عملکرد (بهبود درآمد، کیفیت فعالیت و ارائه محصول و پیچیدگی کار)

شرکت‌ها اثربخش معرفی کرده است. علاوه بر این، پژوهشگران پیشنهاد کردند که روابط و تعاملات اجتماعی اثرگذار بایستی متناسب با عملکرد مورد انتظار شرکت‌ها تنظیم شوند.

نتایج پژوهش ژانگ (۲۰۰۷) در بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر عملکرد شرکت‌های خصوصی در چین نشان داد که رابطه معنی‌داری بین تنوع عضویت افراد در سازمان‌های مختلف و عملکرد شرکت‌های خصوصی آن‌ها وجود ندارد. همچنین سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت بر روی تقویت سرمایه اجتماعی اعضای شرکت‌های خصوصی بر عملکرد این شرکت‌ها بسیار اثرگذار خواهد بود. مولفه‌های سرمایه اجتماعی مورد نظر در این تحقیق شامل مشارکت اجتماعی، اعتماد، انسجام و آگاهی اجتماعی بوده است.

سانو (۲۰۰۸) نقش سرمایه اجتماعی را در مدیریت تولیدی در مناطق ساحلی فیجی مورد بررسی قرار داد. در این تحقیق متغیرهای سرمایه اجتماعی افراد، شامل هنجارها و انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، اتحاد اجتماعی، آگاهی اجتماعی و مشارکت اجتماعی بر عملکرد مدیریت گروه‌های اقتصادی اثرگذار بوده‌اند. در میان متغیرهای فوق، فقدان مشارکت اجتماعی در افراد و یا اعضای گروه‌های اقتصادی بیشترین اثر را بر مدیریت اقتصادی در مناطق ساحلی گذاشته است.

تومینن و جوسیلا (۲۰۱۳) سرمایه اجتماعی را به عنوان یک منبع مزیت رقابتی پایدار برای تعاونی‌های مصرف می‌دانند. در این پژوهش مصاحبه‌بامدیران اجرایی، مدیران و هیئت نظارت خرده‌فروشی فنلاند صورت گرفته که نتایج نشان می‌دهند منابع مختلفی از سرمایه اجتماعی برای تعاونی‌های مصرف وجود دارد بعنوان مثال تعامل و به اشتراک گذاشتن هویت مشترک، در ادامه نشان می‌دهد که چگونه این منابع سرمایه اجتماعی به ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی (ارتباطی، شناختی و ساختاری) ارتباط تنگاتنگ دارد. علاوه بر این یافته‌ها نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی به تعاونی‌های مصرف جهت دستیابی به مزیت رقابتی پایدار کمک می‌کند.

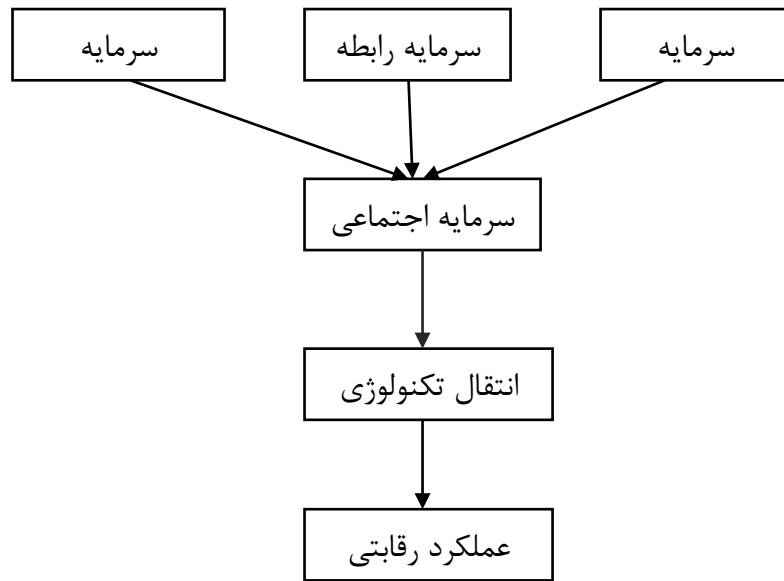
نورلنا حسنان و همکاران (۲۰۱۳) به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد انتقال تکنولوژی در یکی از پارک های مالزی پرداختند. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که بین سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی رابطه معناداری وجود دارد.

مایک ماتیسون (۱۹۹۹) در تحقیق خود ۸ عامل کلیدی برای موفقیت در انتقال تکنولوژی را بر میگزیند و مورد مطالعه موردی قرار می دهد این عوامل عبارتند از: موارد فنی، نقش مدیریت، تاریخچه بهبود، اهداف عملکردی، نقش دولت ها، تمایل انتقال دهنده و انتقال گیرنده تکنولوژی، آموزش و توسعه منابع انسانی. وی در خصوص انتقال تکنولوژی اینگونه می گوید: "همکاریهای تکنولوژیکی برای حفظ مزیت رقابتی ضروری است، اما انتقال تکنولوژی و برنامه ای برای همکاری، نیاز به یک استراتژی و برنامه ریزی خوب دارد. در حالیکه استراتژیهای تکنولوژیکی هر سازمان عوامل منحصر به فرد خود را داراست اما هشت عامل فوق برای پیشبرد همکاریهای تکنولوژیکی بسیار ضروری هستند.

ایده بررسی سرمایه اجتماعی در سازمان ها، در تحقیقات کوهن و پروساک (۲۰۰۱) اشاره شده است، سرمایه اجتماعی سازمانی، ویژگی روابط اجتماعی درون سازمان و توانایی اجرای فعالیت های دسته جمعی برای به ثمر رساندن اهداف سازمانی می باشد. (لینا و همکاران، ۱۹۹۹، ص ۳۵۱-۳۶۷)

۲-۲۴. الگوی مفهومی تحقیق

در این فصل آرا، نظرات و مدل های صاحب نظران و محققان در حوزه های سرمایه اجتماعی، انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی مورد بررسی قرار گرفت که بر اساس آن مدل مفهومی تحقیق تدوین شد.

شکل ۲-۴ مدل مفهومی پژوهش

جدول ۲-۲ مدل تحلیلی عملیاتی پژوهش

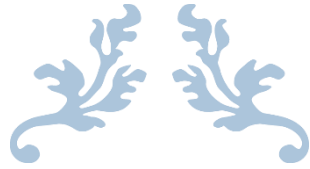
متغیر	ابعاد	شاخص	سوالات مرتبط با شاخص	جمع سوالات مرتبط
سرمایه شناختی	سرمایه شناختی	زبان و کدهای مشترک	۱-۲	۲ سوال
		حکایات مشترک		
سرمایه اجتماعی	سرمایه رابطه ای	اعتماد	۳-۱۴	۱۲ سوال
		هنجارها		
		الزامات و انتظارات		
		هویت		
سرمایه ساختاری	سرمایه ساختاری	روابط شبکه ای	۱۵-۲۲	۸ سوال
		پیکربندی روابط شبکه ای		
		سازمان مناسب		
عملکرد رقابتی		کیفیت	۲۳-۲۶	۴ سوال
		کاهش هزینه		
		انعطاف پذیری سرعت تحویل		
انتقال تکنولوژی		سخت افزار	۲۷-۳۰	۴ سوال
		نرم افزار		
		انسان افزار		
		سازمان افزار		

۲-۲۵. خلاصه فصل

- سرمایه اجتماعی: از دیدگاه سازمانی، ناهاپیت و گوشال سرمایه اجتماعی را به عنوان جمع منافع بالفعل و بالقوه موجود در درون، قابل دسترسی از طریق، وناشی شده از شبکه روابط یک فرد یا یک واحد اجتماعی تعریف می کنند. از دیدگاه آنها سرمایه اجتماعی یکی از قابلیت ها و دارایی های مهم سازمانی است که می تواند به سازمان ها در خلق و تسهیم دانش کمک بسیار نمایند و برای آنها در مقایسه با سازمان های دیگر "مزیت سازمانی پایدار" ایجاد کند (ناهاپیت و گوشال، ۲۶۶:۱۹۹۸-۲۴۲)

- عملکرد رقابتی: عملکرد رقابتی خروجی مزیت رقابتی را در نظر می گیرد یعنی حدی که سازمان قادر به توسعه خود بیشتر از رقبای باشد. (McGinnis and Vallopra, 1999) مزیت رقابتی، توانمندی تولیدکننده را در تامین سطح بالایی از خدمات برای مشتری ارتقا می دهد که منجر به عملکرد رقابتی می گردد. (Shepherd and Günter, 2006).

- انتقال تکنولوژی: فرایندی است که بوسیله آن عرضه کننده تکنولوژی را از طریق فعالیت های متعدد به دریافت کننده منتقل می کند و در نهایت منجر به افزایش قابلیت تکنولوژیکی دریافت کننده می شود. (نهار و همکاران، ۲۰۰۶)

فصل ۳

روش تحقیق

۳-۱. مقدمه

هر تحقیق علمی ابتدا به صورت طرح مشکل یا مسئله‌ای طرح می‌شود، سؤالاتی در ذهن محقق ایجاد می‌کند و سبب ایجاد فرضیاتی می‌شود. پژوهشگر نیز با استفاده از جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آنها درصدد پاسخ به سؤالات و تأیید یا رد فرضیات بر می‌آید. واضح است که روش شناسی صحیح یک تحقیق، بنیان تحقیق را شکل می‌دهد که بدون توجه به آن، نتایجی برای محقق و دیگران نخواهد داشت. بنابراین، تلاش محقق در بکارگیری یک روش علمی و عقلایی صحیح برای دستیابی به نتایج ضروری است. از جمله ویژگی‌های یک روش تحقیق علمی، نظاممند بودن و حاوی بنیان علمی بودن آن است که در یک روش علمی صحیح و درست باید مورد توجه قرار گیرد.

با این مقدمه، به منظور ارائه چارچوبی نظاممند از روش تحقیق به کار رفته در تحقیق پیش رو، در این فصل به موضوعاتی همچون نوع و روش پژوهش، معرفی جامعه آماری و تعیین حجم نمونه، ابزار و روش گردآوری داده‌ها، روایی و پایایی ابزار گردآوری داده‌ها، شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات مرتبط با این تحقیق پرداخته خواهد شد.

۳-۲. روش تحقیق

روش تحقیق مجموعه‌ای از قواعد، ابزارها و راه‌های معتبر(قابل اطمینان) و نظام‌یافته برای بررسی واقعیت‌ها، کشف مجهولات و دستیابی به راه حل مشکلات است (خاکی، ۱۳۸۷). به منظور انتخاب روش تحقیق، موضوع تحقیق و اهداف می‌بایست، به دقت مورد مطالعه قرار گیرند. تحقیق را به دو منظور متفاوت انجام می‌دهند؛ حل مشکلاتی که در حال حاضر وجود دارد و دوم افزودن به مجموعه دانش بشری در زمینه خاصی که مورد علاقه محقق است. هنگامی که با هدف برخورداری از نتایج یافته‌ها برای مسائل موجود در سازمان به تحقیق می‌پردازیم، آن را تحقیق کاربردی می‌نامیم. اما وقتی اساساً برای بهبود درک خود درباره مسائل خصوصی که به طور معمول در محیط‌های سازمانی روی می‌دهند و نیز چگونگی حل آنها را تحقیق می‌کنیم، آن را تحقیق بنیادی می‌خوانیم. یافته‌های

چنین تحقیقی به افزایش دانش بشری در زمینه‌های مختلف مدیریتی کمک می‌کند. (سکاران، ۱۳۸۰).

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است. هدف از تحقیق کاربردی به دست آوردن درک یا دانش لازم برای تعیین ابزاری است که به وسیله آن نیازی مشخص و شناخته‌شده برطرف می‌گردد. در این نوع تحقیقات هدف کشف دانش تازه‌ای است که کاربرد مشخصی را درباره فرآورده یا فرایندی در واقعیت را دنبال می‌کند. بر اساس ماهیت مطالعه، اکتشافی می‌باشد. در واقع مطالعات اکتشافی را برای درک بهتر ماهیت مسأله‌ای انجام می‌دهیم که شاید درباره پدیده‌های مرتبط با آن، تحقیق‌های اندکی صورت گرفته باشد و با توجه به اینکه هدف محقق یافتن پاسخ برای مسئله‌ای است که نتیجه آن بلافاصله می‌تواند در تصمیم‌گیری مورد استفاده قرارگیرد؛ بر اساس کاربرد، تحقیق تصمیم‌گرا می‌باشد. از نظر گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات کمی به شمار می‌رود. (رامین مهر و چارستاد، ۱۳۹۲).

۳-۳. جامعه آماری

جامعه آماری عبارتست از تعدادی از عناصر مطلوب مورد نظر که حداقل دارای یک صفت مشخصه باشند. صفت مشخصه، صفتی است که بین همه عناصر جامعه آماری مشترک بوده و متمایز کننده جامعه آماری از سایر جوامع باشد (آذر و مؤمنی، ۱۳۸۵). معمولاً جامعه آماری را با N نمایش می‌دهند.

این پژوهش در تعدادی از شرکت‌های فعال در صنایع غذایی استان خراسان رضوی صورت گرفته است که دربرگیرنده ۲۵ شرکت که در صنعت لبنیات فعالیت دارند، می‌باشد. جامعه آماری در برگیرنده کارشناسان می‌باشد که با صنعت لبنیات به طور مستقیم در ارتباط هستند و آشنایی کامل دارند.

۳-۴. نمونه آماری

نمونه عبارت است از تعداد محدودی از آحاد جامعه آماری که بیان‌کننده ویژگی اصلی جامعه باشد. در این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده گردید. در این روش، هر یک عناصر جامعه مورد نظر برای انتخاب‌شدن، شانس مساوی دارند (آذر و مؤمنی، ۱۳۸۵). با توجه به مشخص نبودن دقیق جامعه آماری، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای استفاده شده است.

نمونه‌گیری خوشه‌ای ما را از ساختن چارچوب برای تمامی جامعه بی‌نیاز می‌کند، که این تهیه چارچوب خود اغلب یک کار پرخرج و خسته‌کننده‌ای است. به علاوه چون واحدهای یک خوشه، مجاور هم هستند و بنابراین دسترسی به آنها آسان است، فرآیند نمونه‌گیری بطور قابل توجهی به صرفه است. در نمونه‌گیری خوشه‌ای واحد اندازه‌گیری فرد نیست، بلکه گروهی از افراد هستند که به صورت طبیعی شکل گرفته و گروه خود را تشکیل داده‌اند. با توجه به آنچه بیان شد از بین ۲۵ شرکت، برای ۱۰ شرکت که اعلام همکاری کرده بودند و دسترسی به آنها وجود داشت. ۱۱۵ پرسشنامه ارسال گردید و در نهایت ۸۳ پرسشنامه دریافت شد.

۳-۵. روش‌ها و ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات

در هر تحقیقی جمع‌آوری اطلاعات واقعی با توجه به اهداف تحقیق دارای اهمیت زیادی است. در این تحقیق، محقق از دو روش کتابخانه‌ای و پیمایشی استفاده کرده است.

۳-۵-۱. روش کتابخانه‌ای

هدف از به کارگیری روش کتابخانه‌ای در این پژوهش، استخراج اطلاعات مورد نیاز خصوصاً در ارتباط با تدوین ادبیات موضوعی و نیز تعیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های متغیرهای مورد بررسی می‌باشد. بدین منظور از منابع کتابخانه‌ای مانند کتاب، مقالات تخصصی و بانک‌های اطلاعاتی اینترنتی استفاده شده است.

۳-۵-۲. روش پیمایشی

در این پژوهش، از ابزار پرسشنامه به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده شده است. پرسشنامه این تحقیق شامل دو بخش کلی می‌باشد: بخش اول به پرسش در خصوص داده‌های جمعیت شناختی پرداخته است و سؤالاتی در خصوص جنسیت، سن، سابقه کاری و میزان تحصیلات مطرح شده است. بخش دوم پرسشنامه مربوط بررسی وضعیت متغیرهای تحقیق می‌باشد که شامل ۳۰ سوال تخصصی است که در راستای فرضیه‌ها و سؤالات تحقیق طراحی گردیده است و از نوع بسته و چند جوابی است به گونه‌ای که در قسمت اول ۲۲ سوال مربوط به سرمایه اجتماعی و قسمت دوم ۴ سوال مربوط به انتقال تکنولوژی و قسمت سوم ۴ سوال مربوط به عملکرد رقابتی است. در این پرسشنامه از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت، که یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری به شمار می‌رود برای سنجش گویه‌ها استفاده شده است.

۳-۶. روایی و پایایی پرسشنامه تحقیق

اگر ابزار جمع‌آوری اطلاعات از روایی و پایایی لازم برخوردار باشد، داده‌های جمع‌آوری شده صحت و دقت لازم را خواهند داشت. در این بخش به بررسی میزان روایی و پایایی پرسشنامه تحقیق، پرداخته می‌شود.

۳-۶-۱. روایی (اعتبار)

روایی، از واژه روا به معنای جایز و درست گرفته شده و به معنای صحیح و درست بودن است. مقصود از روایی آن است که ابزار اندازه‌گیری، بتواند ویژگی مورد نظر را اندازه بگیرد. اهمیت روایی، از آن رو است که اندازه‌گیری‌های نامناسب و ناکافی می‌تواند هر پژوهش علمی را بی‌ارزش و ناروا سازد. (خاکی، ۱۳۹۱: ۲۳۰) روایی پرسشنامه در واقع نشان‌گر این امر است که تا چه میزان سؤالات و متغیرهای مورد بررسی، حوزه محتوایی متغیر و موضوع مورد بحث را پوشش می‌دهند. بر این اساس

در این تحقیق از روش اتکا و تمرکز بر ادبیات موضوع و استفاده از نظر متخصصان برای ارزیابی پرسشنامه ها استفاده شد. سوالات مورد استفاده در این پرسشنامه سوالات استاندارد است. برای سوالات مربوط به سرمایه اجتماعی از پایان نامه هوشیار خیرخواه، سوالات مربوط به انتقال تکنولوژی از پایان نامه مرضیه طالبی و سوالات مربوط به عملکرد رقابتی از حمیدرضا یزدانی استخراج گردید. پس از تدوین پرسشنامه، از اساتید در مورد سوالات پرسشنامه و ترتیب قرار گرفتن سوالات در پرسشنامه نظرخواهی شد. از نظرات ارائه شده توسط استاد راهنما در طراحی پرسشنامه استفاده شد و در نهایت پرسشنامه جدید جهت اندازه گیری متغیرهای تحقیق مناسب تشخیص داده شد.

۳-۶-۲. پایایی (قابلیت اطمینان)

پایایی یا قابلیت اطمینان ابزار سنجش اشاره دارد به اینکه اگر خصیصه مورد سنجش را با همان وسیله و تحت شرایط مشابهی اندازه گیری نماییم، نتایج حاصل از آن، مشابه نتایج حاصل از سنجش دفعات قبل خواهد بود. در واقع یک ابزار اندازه گیری زمانی پایایی دارد که دارای ویژگی های تکرارپذیری باشد یعنی بتوان آن را در موارد متعدد به کار برد و در همه موارد نتایج مشابه دریافت کرد (خاکی، ۱۳۸۷). بر این اساس، برای سنجش پایایی پرسشنامه تحقیق از روش آلفای کرونباخ به کمک نرم افزار SPSS استفاده شده است.

جدول ۳-۱: آلفای کرونباخ پرسشنامه

مقدار مناسب	آلفای کرونباخ	پرسشنامه
٪ ۷۰	٪ ۹۳	سرمایه اجتماعی
	٪ ۷۹	عملکرد رقابتی
	٪ ۸۳	انتقال تکنولوژی

۷-۳. روش تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیات

تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرآیندی چند مرحله‌ای است که طی آن، داده‌هایی که از طریق به کارگیری ابزارهای جمع آوری اطلاعات در نمونه آماری فراهم آمده‌اند، خلاصه، کدگذاری، دسته‌بندی و در نهایت پردازش می‌شوند تا زمینه انجام انواع تحلیل‌ها و ارتباطات بین داده‌ها به منظور بررسی فرضیه‌ها فراهم آید. در این فرایند داده‌ها هم از لحاظ مفهومی و هم از لحاظ جنبه تجربی، پالایش می‌شوند و تکنیک‌های گوناگون آماری نقش به‌سزایی در استنتاج‌ها و تعمیم‌ها به عهده دارند. در این تحقیق برای آزمون فرضیات مرتبط با مدل مفهومی، از روش‌های آمار توصیفی و همچنین آمار استنباطی استفاده شده است. در آمار توصیفی برای توصیف داده‌ها و تحلیل داده‌های جمعیت شناختی، نمودارها و شاخص‌های میانگین و انحراف معیار به کار گرفته شده است. در روش آمار استنباطی نیز از روش حداقل مربعات جزئی (تحلیل مسیر) استفاده شده است.

۷-۳-۱. آمار توصیفی

آمار توصیفی شامل مجموعه‌ای از روش‌هایی است که برای ساماندهی، خلاصه‌کردن، تهیه جداول، رسم نمودار، توصیف و تفسیر داده‌های جمع‌آوری شده از نمونه آماری به کار می‌رود (حبیب پور، ۱۳۸۸).

اجرای تحقیقات توصیفی می‌تواند صرفاً برای شناخت بیشتر شرایط موجود یا یاری دادن به فرآیند تصمیم‌گیری باشد. در پژوهش حاضر جهت تحلیل اطلاعات جمعیت شناختی از نمودارهای دایره‌ای و از پارامترهای میانگین و انحراف معیار استفاده شده است.

۷-۳-۲. آمار استنباطی

آمار استنباطی مشخص می‌کند که آیا الگوها و فرآیندهای کشف شده در نمونه، در جامعه آماری هم کاربرد دارد یا نه. بنابراین آمار استنباطی راجع به ویژگی‌ها و پارامترهای مربوط به جامعه

آماري تحقيق و كيفيت ارتباط بين مفاهيم و متغيرها را مي‌سنجد. از آمار استنباطي در تجزيه و تحليل مقايسه‌اي و رابطه‌اي (علي- همبستگي) استفاده مي‌شود. به عبارت ديگر تعميم دادن يافته‌هاي حاصل از نمونه‌گيري به كل جامعه آماري را آمار استنباطي مي‌گويند.

۳-۷-۲-۱ روش حداقل مربعات جزئي

به منظور تحليل داده‌ها و آزمون فرضيه‌هاي تحقيق از روش كمتري تان دوم جزئي استفاده شده است. روش حداقل مربعات جزئي كه در بحث الگوسازي رگرسيوني آنرا با PLS نيز معرفي مي‌كنند، يكي از روش‌هاي آماري چند متغيره محسوب مي‌شود كه بوسيله آن مي‌توان علي رغم برخي محدوديتها مانند: نامعلوم بودن توزيع متغير پاسخ، وجود تعداد مشاهدات كم و يا وجود خود همبستگي جدي بين متغيرهاي توضيحي؛ يك يا چند متغير پاسخ را به طور همزمان در قبال چندين متغير توضيحي الگوسازي نمود. در واقع اين تكنيك به فرض نرمال بودن جامعه و همچنين حجم نمونه متكي نيست.

روش حداقل مربعات جزئي همانند همه روش‌هاي مدل‌يابي معادلات ساختاري شامل يك جزء ساختاري است كه روابط بين متغيرهاي پنهان و يك جزء اندازه‌گيري را كه بيانگر چگونگي ارتباط متغيرهاي پنهان و مولفه‌هاي آن است را منعكس مي‌كند. اين روش جزء سومي دارد كه عبارت است از روابط وزني براي برآوردهاي عملي متغيرهاي پنهان به كار مي‌روند.

برخلاف مدل‌يابي معادلات ساختاري مبتني بر كواريانس كه ابتدا پارمترهاي مدل و سپس بارهاي عملي را از طريق برگشت آن‌ها به مجموعه تمام مولفه‌ها را برآورد كند. روش حداقل مربعات جزئي كارش را با محاسبه‌ي بارهاي عملي آغاز مي‌كند. به همين منظور روش حداقل مربعات جزئي مشاهده شده را به عنوان تركيبات خطي دقيق مدل مولفه‌هاي تجربي آن‌ها برآورد كرد و با اين نمونه‌هاي برآورد شده به عنوان جانشين متغيرهاي پنهان رفتار مي‌كند، وزن‌هاي استفاده شده براي برآورد اين بارهاي عملي به نحوي برآورد مي‌شوند كه بارهاي عملي بدست آمده بيشتر واريانس متغيرهاي

مستقل را بدست آورند که این کار برای پیش‌بینی متغیرهای وابسته مفید است. در واقع ایده اصلی روش PLS این است که اول روابط وزنی را که مولفه‌های یک متغیر پنهان را با بکارگیری روابط وزنی و بر اساس میانگین موزون مولفه‌های آن محاسبه کرده و نهایتاً این بارهای عاملی را برای برآورد پارمترهایی برای روابط ساختاری در مجموعه‌ای از معادلات رگرسیون به کار گیرد (عاشقی اسکویی، ۱۳۹۰).

برای تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش از نرم افزار Smart Pls3 Student استفاده گردید. این نرم افزار برای حل مسائل Partial Least Squares یا حداقل مربعات جزئی استفاده می‌شود. نرم افزار Smart PLS یک نرم‌افزار رایگان است که با مراجعه با سایت آن می‌توان از خدماتش استفاده کرد.

۳-۸. خلاصه فصل

در این فصل به بررسی روش تحقیق پرداخته شد. در واقع روش تحقیق به عنوان یک فانوس دریایی مقصد پژوهش رو به محقق نشان می‌دهد. با توجه به ماهیت این پژوهش که یک تحقیق کاربردی می‌باشد. محقق با استفاده از جامعه آماری، نمونه آماری خود را تعریف نموده است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود که به تفکیک هر یک از متغیرها توضیح داده شد. ادامه فصل به روایی و پایایی پرسشنامه اشاره دارد که در این پژوهش پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ محاسبه گردیده است. با توجه به حجم نمونه آماری و با در نظر گرفتن اهداف تحقیق، تصمیم به استفاده از تکنیک حداقل مربعات جزئی گرفته شد. این روش یکی از پرکاربردترین روش‌های پژوهش در حال حاضر می‌باشد که با توجه به اینکه پیش نیاز خاصی ندارد، بسیار مورد استقبال قرار گرفته شده است. سپس برای تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش از نرم افزار Smart Pls3 Student استفاده گردید.

فصل ۴

تجزیه و تحلیل یافته ها

۴-۱. مقدمه

مهم‌ترین و اصلی‌ترین مرحله هر پژوهش دستیابی به پاسخی است که محقق در پی آن بوده است. بنابراین تجزیه و تحلیل اطلاعات، هدف نهایی از انجام یک تحقیق را برآورد می‌کند. دو دسته پردازش اصلی به طور عمده در تحقیقات مختلف بر روی داده‌ها انجام می‌شود. برای این کار از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده می‌گردد. در آمار توصیفی که معمولاً به توصیف داده‌ها می‌پردازد از شاخص‌های تمایل مرکزی و شاخص‌های پراکندگی برای بیان داده‌های جمع‌آوری شده استفاده می‌شود. برای نمایش و نشان دادن نتایج کار معمولاً از جداول توزیع فراوانی - بر اساس تعداد موارد مطلق و نسبی، درصد و نیز نمودارهای مختلف مانند ستونی یا دایره‌ای استفاده می‌شود. همچنین در این زمینه استفاده از شاخص‌های پراکندگی مانند واریانس، انحراف معیار، انحراف استاندارد و غیره نیز قابل ذکر است. در آمار استنباطی به آزمون فرضیه‌های مورد بررسی در تحقیق پرداخته می‌شود. با توجه به اهداف تحقیق، ابتدا به بررسی آمار توصیفی پرداخته شده و در ادامه با استفاده از تحلیل عاملی به شناسایی و بررسی میزان اثرگذاری عوامل مربوط پرداخته شده است.

۴-۲. آمار توصیفی

تحلیل توصیفی مستلزم تحقیقات علمی ساده‌ای است که اطلاعات با ارزشی را از ماهیت افراد یک گروهی خاص در اختیار پژوهشگر قرار می‌دهد. در این قسمت ابتدا اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ دهندگان از نظر جنسیت، سن، سابقه کاری و سطح تحصیلات مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴-۲-۱. توصیف داده های جمعیت شناختی

به منظور شناخت بهتر ماهیت جامعه ای که در پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است و آشنایی بیشتر با متغیرهای پژوهش، قبل از تجزیه و تحلیل داده های آماری، لازم است این داده ها توصیف شوند. همچنین توصیف آماری داده ها گامی در جهت تشخیص الگوی حاکم بر آن ها و پایه ای برای تبیین روابط بین متغیرهایی است که در پژوهش به کار می رود. (حافظ نیا، ۱۳۸۹: ۲۷۴)

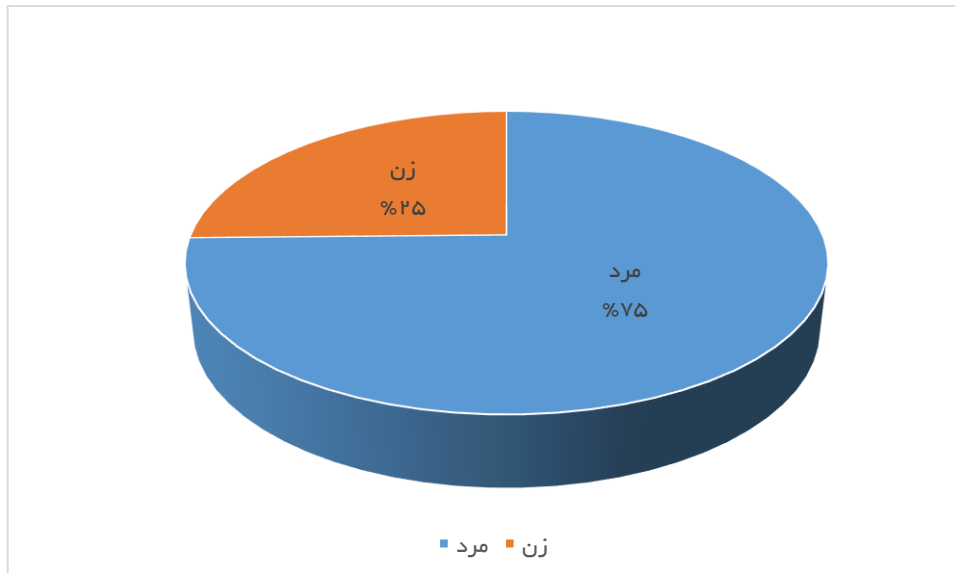
در این بخش، داده‌های جمعیت شناختی نمونه آماری از نظر جنسیت، سن، سطح تحصیلات و سابقه کاری در جداول زیر ارائه شده است و برای توصیف این داده‌ها از شاخص‌های آماری فراوانی و فراوانی تجمعی استفاده شده است. سپس از نمودارهای دایره‌ای برای نمایش گویاتر درصد متغیرها استفاده گردید. نمودار دایره‌ای، نموداری است که برای نمایش متغیرهای طبقه‌ای یا رتبه‌ای (متغیرهای کمی با سطوح محدود) مورد استفاده قرار می‌گیرد و معمولاً بر حسب درصد تهیه می‌شود.

۱-۱-۲-۴ جنسیت

در نمونه آماری مورد مطالعه بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده، ۷۵٪ از پاسخ‌دهندگان مرد و ۲۵٪ از پاسخ‌دهندگان زن می‌باشند.

جدول ۱-۴: توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
مرد	۶۲	٪ ۷۵	٪ ۷۵
زن	۲۱	٪ ۲۵	٪ ۱۰۰
کل	۸۳	٪ ۱۰۰	-

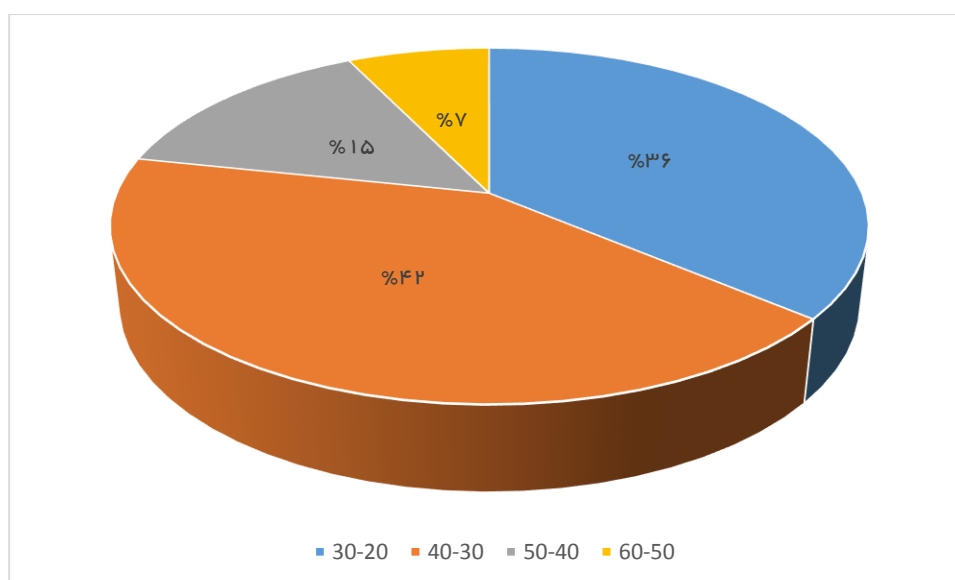
نمودار ۱-۴: جنسیت پاسخ‌دهندگان

۲-۱-۲-۴ سن

متغیر سن بر اساس بازه‌های ده سال تعریف شده است. با توجه به داده‌های جدول ۲-۴، بیشترین پاسخ دهندگان در گروه سنی ۳۰-۴۰ قرار دارند، که نشان دهنده این است پاسخ دهندگان نسبتاً جوان می‌باشند.

جدول ۲-۴: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر حسب سن

ردیف	سن	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	۲۰-۳۰	۳۰	% ۳۶	% ۳۶
۲	۳۰-۴۰	۳۵	% ۴۲	% ۷۸
۳	۴۰-۵۰	۱۲	% ۱۵	% ۹۳
۴	۵۰-۶۰	۶	% ۷	% ۱۰۰
۷	مجموع	۸۳	% ۱۰۰	--

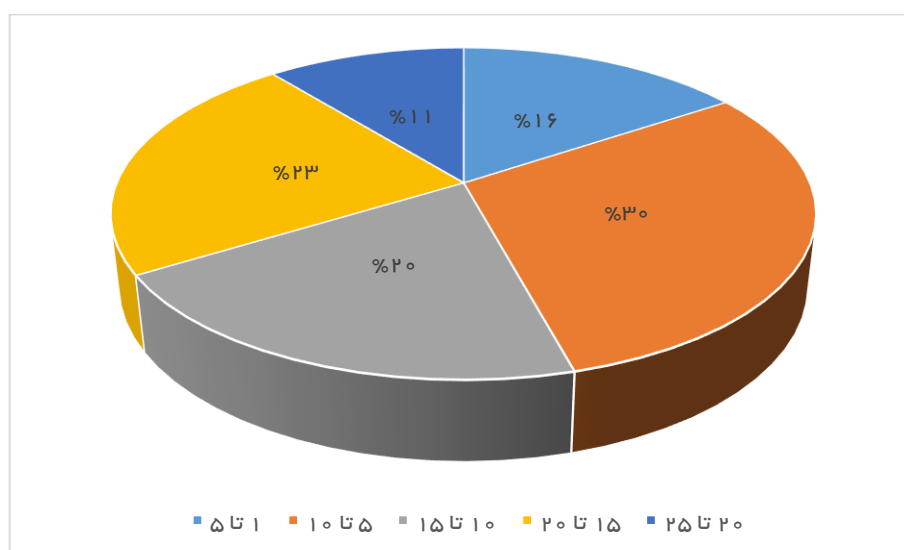
نمودار ۲-۴ گروه‌های سنی پاسخ دهندگان

۳-۱-۲-۴ تجربه کاری

با توجه به جدول زیر که توزیع فراوانی تجربه نشان می‌دهد، اکثریت پاسخ‌دهندگان دارای تجربه‌ای بین ۵ تا ۱۰ سال می‌باشند.

جدول ۳-۴: توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان بر حسب تجربه کاری

ردیف	مدت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	۱ تا ۵	۱۳	٪ ۱۶	٪ ۱۶
۲	۵ تا ۱۰	۲۵	٪ ۳۰	٪ ۴۶
۳	۱۰ تا ۱۵	۱۷	٪ ۲۰	٪ ۶۶
۴	۱۵ تا ۲۰	۱۹	٪ ۲۳	٪ ۸۹
۵	۲۰ تا ۲۵	۹	٪ ۱۱	٪ ۱۰۰
۶	مجموع	۸۳	٪ ۱۰۰	-----

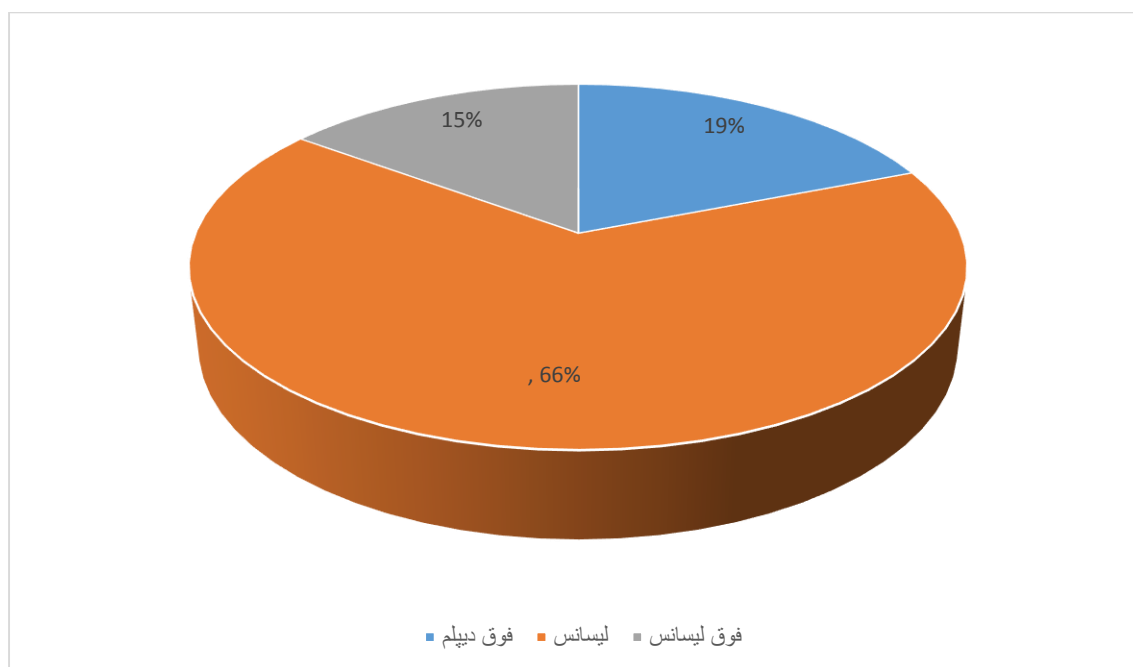
نمودار ۳-۴ نمودار تجربه کاری

۴-۱-۲-۴ سطح تحصیلات

بر اساس جدول ۴-۴، بیشتر پاسخ دهندگان دارای مدرک لیسانس می‌باشند. این تعداد برابر ۵۵ نفر که معادل ۶۶٪ نمونه آماری می‌باشد.

جدول ۴-۴: توزیع فراوانی پاسخ دهندگان بر اساس سطح تحصیلات

ردیف	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	فوق دیپلم	۱۶	٪ ۱۹	٪ ۱۹
۲	لیسانس	۵۵	٪ ۶۶	٪ ۸۵
۳	فوق لیسانس	۱۳	٪ ۱۵	٪ ۱۰۰
۴	مجموع	۸۳	٪ ۱۰۰	---

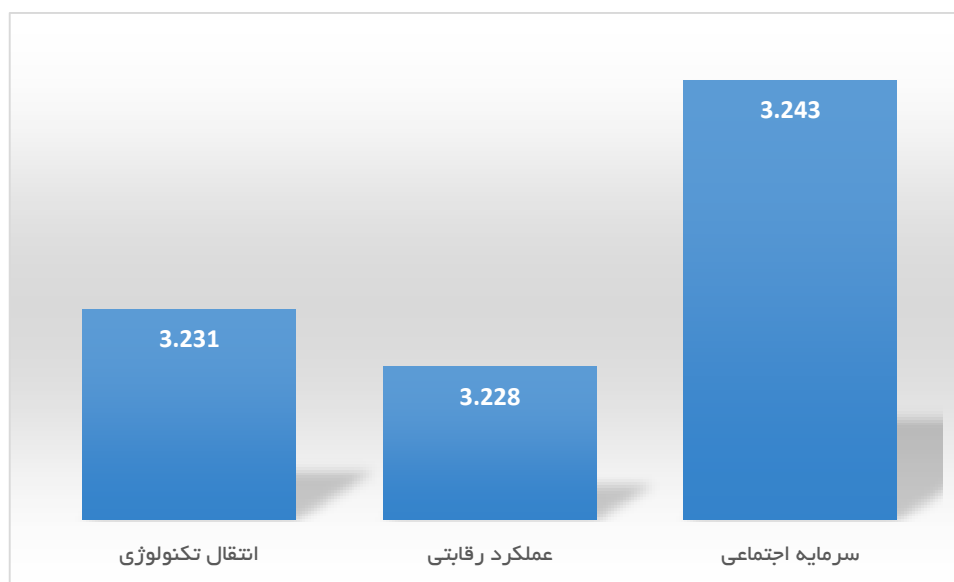
نمودار ۴-۴: سطح تحصیلات

۴-۲-۲. توصیف متغیرها

تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌های مربوط به پنج متغیر در جدول زیر با شاخص‌های آماری میانگین و انحراف معیار برای ۸۳ پاسخ دهنده به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۴-۵: تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهش

انحراف معیار	میانگین	مؤلفه شاخص
۰.۶۳۷	۳.۲۴۳	سرمایه اجتماعی
۰.۵۰۹	۳.۲۲۸	عملکرد رقابتی
۰.۶۶۲	۳.۲۳۱	انتقال تکنولوژی

نمودار ۴-۵: نمودار توصیفی متغیرهای تحقیق

۳-۴. روش حداقل مربعات جزئی

این روش به عنوان یک جایگزین برای روش‌های OLS رگرسیون، Canonil رگرسیون و مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) در پژوهش‌هایی که متغیرهای مستقل و وابسته وجود دارد، بکارگرفته شود. روش PLS در اغلب اوقات، معادلات ساختاری مبتنی بر مولفه^۶ نامیده می‌شود درحالی که روش معادلات ساختاری مبتنی بر کواریانس^۷ است. این روش زمانی استفاده می‌شود که می‌خواهیم تاثیرات چندین متغیر مستقل را بر یک یا چند متغیر وابسته بررسی کنیم اما پیش فرض‌های انجام رگرسیون یا معادلات ساختاری برقرار نیست و یا اینکه در پژوهش با مشکلات زیر مواجه هستیم:

- چندین متغیر وابسته داشته باشیم.
- تعداد متغیرهای مستقل زیاد باشند و شناسایی متغیرهای تاثیرگذار مشکل باشد.
- در متغیرهای مستقل هم خطی وجود داشته باشد.
- حجم نمونه کم باشد.
- در رگرسیون توزیع فراوانی متغیرها نرمال نباشد و یا در روش معادلات ساختاری نرمال بودن چند متغیره برقرار نباشد.

روش حداقل مربعات جزئی می‌تواند تاثیرات متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته به صورت یک مدل رگرسیونی یا مدل ساختاری برازش می‌کند. چنانچه هدف پژوهشگر پیش‌بینی یا مدل‌سازی اکتشافی باشد استفاده از روش PLS توصیه می‌شود. روش مدل‌سازی معادلات ساختاری برای مقاصد تایید مدل کاربرد دارد و برای برآورد پارامترهای مدل نیازمند حجم نمونه زیاد و برقراری پیش فرض نرمال بودن چند متغیر است اما روش PLS چون برای مقاصد اکتشافی کاربرد دارد به هیچ‌گونه پیش فرضی

^۶ Component-Based SEM

^۷ Covariance-Based SEM

نیاز ندارد. در برخی از منابع ذکر شده است روش PLS با حداقل ۱۰ نمونه نیز قابل انجام است و نتایج در مقابل داده‌های مفقود شده^۸ پایدار است (آذر، غلامزاده رسول، & قنواتی، ۱۳۹۱). در این تحقیق سه دسته فرضیه مطرح گردید، که در ادامه به بررسی این عوامل می‌پردازیم.

۴-۳-۱. بررسی فرضیات عوامل سرمایه اجتماعی - عملکرد رقابتی

فرضیات برای عوامل به شرح زیر می‌باشد:

- سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- سرمایه شناختی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- سرمایه رابطه‌ای بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- سرمایه ساختاری بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

به عبارتی دیگر:

$$\begin{cases} H_{0:r=0} \\ H_{1:r \neq 0} \end{cases}$$

سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر معناداری ندارد.

سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر معناداری دارد.

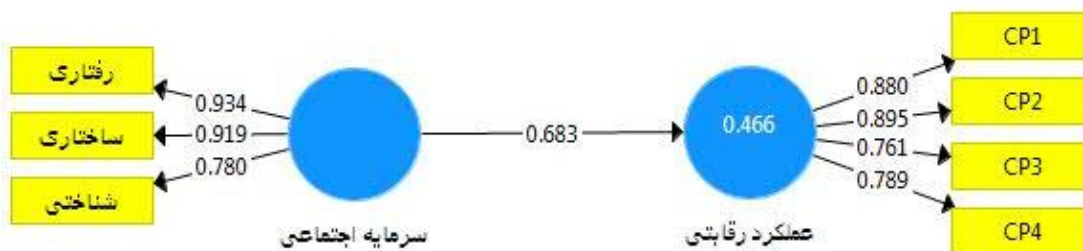
که نتایج حاصل از بررسی به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۴-۶ بررسی فرضیات تاثیر عوامل محیطی (ضرایب مسیر، آماره t و ضریب تعیین)

متغیر پیش بین	متغیر وابسته	ضریب مسیر (β)	آماره t	R^2
سرمایه اجتماعی	عملکرد رقابتی	۰/۶۸۳	۱۳/۳۷۹	۰/۴۶۶
سرمایه شناختی		۰/۵۲۳	۸/۵۵۵	۰/۲۷۳
سرمایه رابطه‌ای		۰/۶۳۹	۹/۶۰۵	۰/۴۰۹
سرمایه ساختاری		۰/۷۵۸	۲۴/۳۹۴	۰/۵۷۴

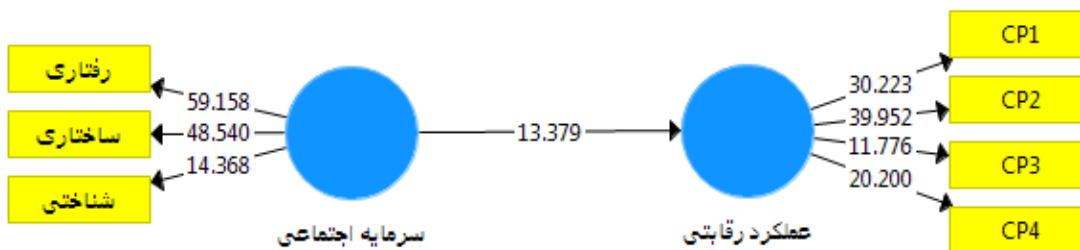
⁸ Missing value

با توجه به جدول ۴-۶ می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی تاثیر قابل توجهی بر عملکرد رقابتی دارد. چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می‌باشد. همچنین با در نظر گرفتن مثبت بودن ضریب مسیر می‌توان گفت که بین سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد. همچنین با توجه مقادیر آماری برای ابعاد سرمایه اجتماعی، می‌توان گفت تمامی ابعاد آن اثر مثبت و معناداری بر عملکرد رقابتی دارند.

شکل ۴-۱ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - عملکرد رقابتی (تخمین استاندارد)

با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی، ۴۶ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش بینی می‌کند.

شکل ۴-۲ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - عملکرد رقابتی (ضرایب معناداری)

۴-۳-۲. بررسی فرضیات سرمایه اجتماعی – انتقال تکنولوژی

فرضیات برای عوامل به شرح زیر می باشد:

- سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- سرمایه شناختی بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- سرمایه رابطه‌ای بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.
- سرمایه ساختاری بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

به عبارتی دیگر:

$$\begin{cases} H_{0:r=0} \\ H_{1:r \neq 0} \end{cases}$$

سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی در صنایع غذایی تاثیر معناداری ندارد.

سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی در صنایع غذایی تاثیر معناداری دارد.

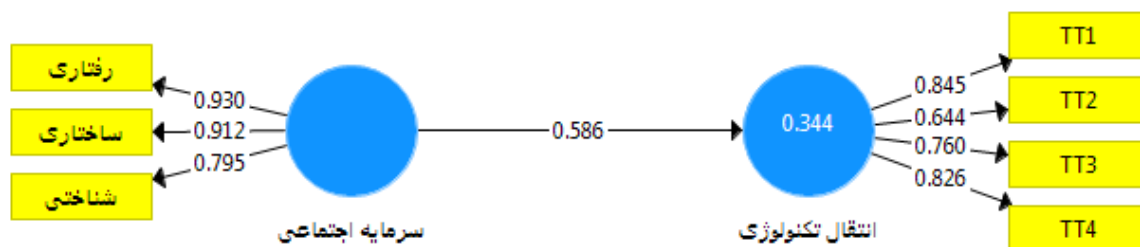
که نتایج حاصل از بررسی به شرح زیر می باشد:

جدول ۴-۷ بررسی فرضیات تاثیر عوامل محیطی (ضرایب مسیر، آماره t و ضریب تعیین)

R^2	آماره t	ضریب مسیر (β)	متغیر وابسته	متغیر پیش بین
۰/۳۴۴	۱۰/۴۶۱	۰/۵۸۶	انتقال تکنولوژی	سرمایه اجتماعی
۰/۲۲۳	۵/۹۹۵	۰/۴۷۳		سرمایه شناختی
۰/۲۹۶	۹/۱۱۲	۰/۵۴۴		سرمایه رابطه‌ای
۰/۳۸۶	۱۳/۴۹۴	۰/۶۲۲		سرمایه ساختاری

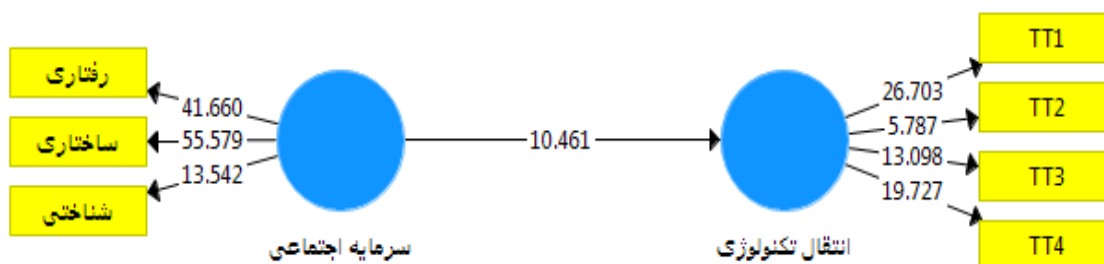
با توجه به جدول ۴-۷ می توان گفت که سرمایه اجتماعی تاثیر بالایی بر انتقال تکنولوژی دارد. چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی رابطه مثبت و مستقیمی

وجود دارد. با توجه به مقادیر آماری برای ابعاد سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی، می‌توان گفت تمامی ابعاد آن اثر مثبت و معناداری بر عملکرد رقابتی دارند. بیشترین تاثیر را سرمایه ساختاری داراست.

شکل ۴-۳ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - انتقال تکنولوژی (تخمین استاندارد)

با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی، ۳۴ درصد تغییرات انتقال تکنولوژی را پیش بینی می‌کند.

شکل ۴-۴ مدل‌سازی معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی - انتقال تکنولوژی (ضرایب معناداری)

۴-۳-۳. بررسی فرضیه انتقال تکنولوژی - عملکرد رقابتی

با توجه به مدل پژوهش این فرضیه به شرح زیر می‌باشد.

○ انتقال تکنولوژی تأثیر مثبت و معناداری بر عملکرد رقابتی دارد.

به عبارتی دیگر

$$\begin{cases} H_{0:r=0} \\ H_{1:r \neq 0} \end{cases}$$

انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی تأثیر معناداری ندارد.

انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی تأثیر معناداری دارد.

نتایج حاصل از بررسی فرضیات در جدول زیر نشان داده شده است.

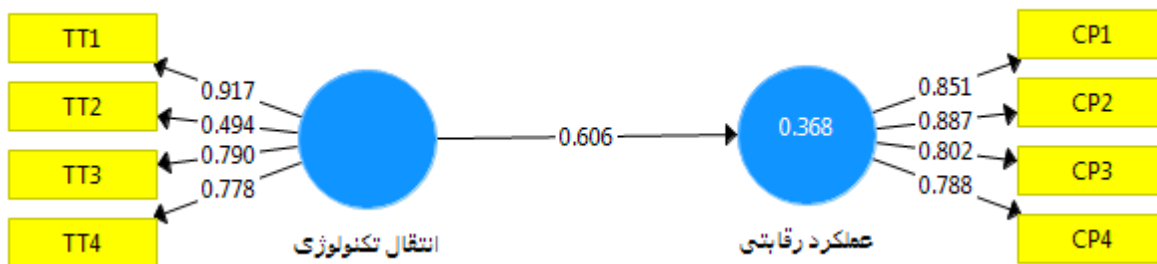
جدول ۴-۸ بررسی فرضیات نگرش (ضرایب مسیر، آماره t و ضریب تعیین)

متغیر پیش‌بین	متغیر وابسته	ضریب مسیر (β)	آماره t	R^2
انتقال تکنولوژی	عملکرد رقابتی	۰/۶۰۶	۹/۴۴۱	۰/۳۶۸

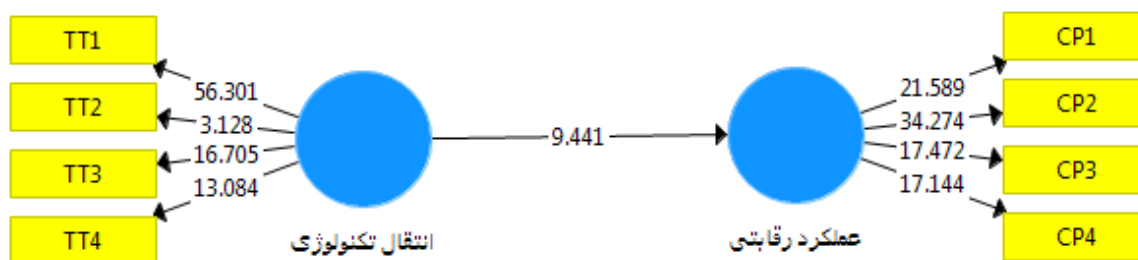
با توجه به آماره t که بیشتر از مقدار $1/96$ است، می‌توان گفت که انتقال تکنولوژی تأثیر مثبت و

معناداری بر عملکرد رقابتی دارد. با توجه به ضریب تعیین (R^2)، می‌توان گفت که انتقال تکنولوژی

۳۶ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش‌بینی می‌کند.

شکل ۴-۵ مدل‌سازی معادلات ساختاری انتقال تکنولوژی - عملکرد رقابتی (تخمین استاندارد)

شکل ۴-۶ مدل‌سازی معادلات ساختاری انتقال تکنولوژی - عملکرد رقابتی (ضرایب معناداری)

۴-۴. بررسی فرضیه متغیر میانجی

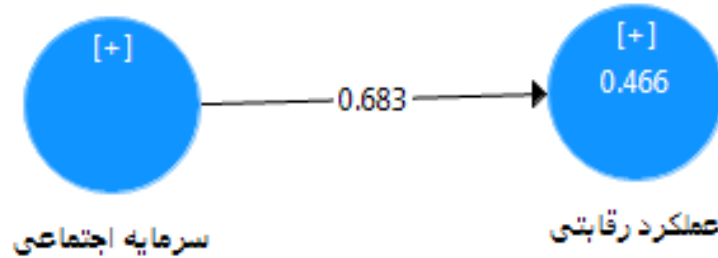
با توجه به مدل پژوهش این فرضیه به شرح زیر است:

✓ انتقال تکنولوژی بر رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی اثر کاهنده دارد.

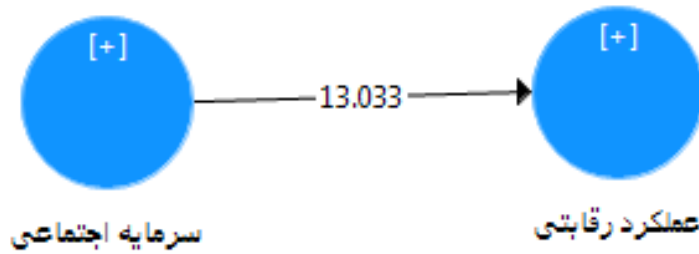
از آنجائیکه در این تحقیق متغیر میانجی انتقال تکنولوژی وجود دارد و به دنبال بررسی نقش میانجی متغیر مذکور بین سرمایه اجتماعی (متغیرهای مستقل) و عملکرد رقابتی (متغیر وابسته) می باشد. به منظور بررسی این فرضیه از مدل برن و کنی (۱۹۸۶)^۹ استفاده کردیم، که ساختار این مدل به این شکل می باشد که ابتدا تاثیر متغیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی سنجیدیم و مورد بررسی قرار

^۹ Baron & Kenny 1986

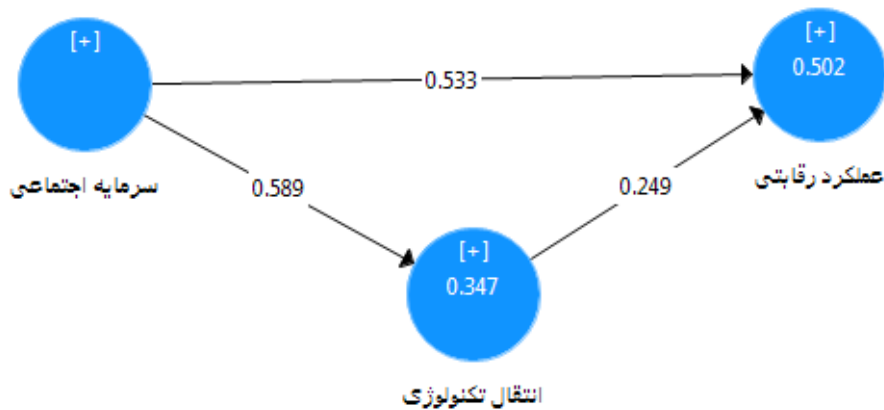
دادیم (مدل ۱) و در نهایت با استفاده از متغیر میانجی (انتقال تکنولوژی) تاثیر متغیر مستقل را بر وابسته سنجیدیم (مدل ۲).

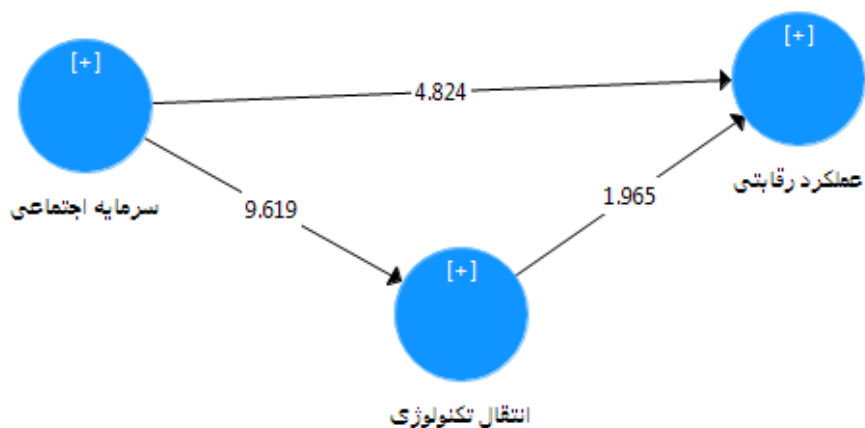
شکل ۴-۷ مدل معادلات ساختاری در حالت تخمین ضرایب مسیر (مدل ۱)

شکل ۴-۸ مدل معادلات ساختاری در حالت معناداری (مدل ۱)

شکل ۴-۹ مدل معادلات ساختاری در حالت تخمین ضرایب مسیر (مدل ۲)

شکل ۴-۱۰ مدل معادلات ساختاری در حالت ضرایب معناداری (مدل ۲)

از آنجائیکه در مدل ۱ شکل (۴-۷) ضریب مسیر بین متغیر سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی عدد ۰/۶۸۳ می‌باشد. در مدل ۲ شکل (۴-۹) با توجه به نقش متغیر میانجی انتقال تکنولوژی مقدار ضریب مسیر بین این دو متغیر به مقدار ۰/۵۳۳ کاهش پیدا کرد، می‌توان گفت انتقال تکنولوژی (متغیر میانجی) اثر کاهنده بر رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی دارد.

۴-۵. خلاصه فصل

این فصل دربرگیرنده نتایج اصلی و فرعی تحقیق که حاصل از تجزیه و تحلیل نتایج آماری می‌باشد. پس از جمع‌آوری داده‌های تحقیق به تجزیه و تحلیل آن‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی صورت پذیرفت. سطح تحلیل توصیفی شامل تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌های جمعیت شناختی که شامل سن، جنسیت، تحصیلات، سابقه کار می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که اکثریت پاسخ‌دهندگان مرد می‌باشند. ۴۲ درصد پاسخ‌دهندگان دارای سنی بین ۳۰ تا ۴۰ سال می‌باشند. از لحاظ تجربه کاری ۳۰ درصد آنها ۵ تا ۱۰ سال تجربه دارند و تحصیلات غالب پاسخ‌دهندگان (۶۶ درصد) لیسانس می‌باشد. در بخش دوم که به بررسی فرضیات پرداخته شد، نتایج حاکی از تاثیرگذاری سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی است. همچنین اثر کاهنده انتقال تکنولوژی بر رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی نیز تایید گردید.

فصل ۵

نتیجه گیری و پیشنهادات

۵-۱. مقدمه

معمولاً یکی از آخرین اجزای پیکره اصلی نوشته تحقیقی، بخش نتایج و پیشنهادهای است. این بخش در واقع عصاره پژوهش است. در فصل های گذشته به معرفی پژوهش، پیشینه آن، روش اجرا و تجزیه و تحلیل آماری پرداختیم، در این فصل ضمن ارائه خلاصه ای از تحقیق انجام شده، با تحلیل داده های بدست آمده و در چارچوب فرضیات تحقیق، نتایج تحقیق مورد بررسی و ارزیابی قرار خواهد گرفت و پیشنهادهای در راستای بهبود وضعیت سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی که در نهایت به افزایش عملکرد رقابتی می انجامد، ارائه خواهد شد و در انتها پیشنهادهای برای انجام تحقیقات آتی مطرح می گردد.

۵-۲. خلاصه ای از پژوهش انجام شده:

این پژوهش با پیروی از یک چهارچوب منظم و در قالب ۵ فصل به بررسی موضوع پرداخته است: در فصل اول، به بیان مسأله تحقیق، اهداف، اهمیت، سؤالات و فرضیات و قلمرو تحقیق پرداخته شد. در فصل دوم، به بررسی سابقه و ادبیات تحقیق در زمینه سرمایه اجتماعی، انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی پرداخته شد و با استفاده از متون و منابع داخلی و خارجی، آخرین دستاوردهای علمی و نظریات صاحب نظران مختلف مورد بررسی قرار گرفت. بررسی دقیق و عمیق ادبیات تحقیق باعث می شود که بتوان برای پژوهش، یک چارچوب معقول و منطقی ارائه داد.

در فصل سوم، به روش شناسی تحقیق اشاره شد. نتایج زمانی قابل اعتماد، مطمئن و قابل تعمیم هستند که با روش مناسب به دست آمده باشند. جامعه آماری این تحقیق کارشناسان صنایع لبنی خراسان رضوی می باشد که در شش ماه دوم سال ۹۴ در این صنایع حضور و به فعالیت مشغول بوده اند. با توجه به مشخص نبودن دقیق جامعه آماری، از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شده است. با در نظر گرفتن ابعاد موجود در مدل تحقیق و ضمن مشاوره با اساتید مختلف، پرسشنامه ای بر

اساس ادبیات طراحی و بین کارکنان توزیع گردید و پس از جمع آوری داده‌ها، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

در فصل چهارم، که شامل نتایج بررسی فرضیات اصلی و فرعی تحقیق می‌باشد. پس از جمع آوری داده‌های تحقیق به تجزیه و تحلیل آن‌ها در دو بخش توصیفی و آمار استنباطی پرداخته شده است. سطح تحلیل توصیفی شامل تجزیه و تحلیل توصیفی داده‌های جمعیت شناختی (سن، جنسیت، تحصیلات، سابقه کار) می‌باشد. در سطح تجزیه و تحلیل استنباطی از روش حداقل مربعات جزئی، فرضیات تحقیق مورد بررسی قرار گرفت.

و فصل پنجم، که سعی می‌شود در آن به یک جمع‌بندی، نتیجه‌گیری مناسب دست یافت وهمچنین بتوان پیشنهاداتی را برای تحقیقات آتی بیان نمود. این فصل شامل موارد زیر است.

✓ بررسی و تحلیل نتایج تحقیق

✓ پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های تحقیق

✓ پیشنهادات برای تحقیقات آتی

✓ محدودیت‌های تحقیق

۵-۳. تحلیل نتایج تحقیق

بررسی و تحلیل نتایج در این تحقیق به دو بخش تقسیم می‌شود. در بخش اول به بررسی و تحلیل آمار توصیفی تحقیق می‌پردازیم و در بخش دوم به بررسی نتایج حاصل از فرضیات می‌پردازیم و پیشنهاداتی را مبتنی بر نتایج تحقیق ارائه می‌دهیم.

۵-۳-۱. تحلیل آمار توصیفی

در این قسمت به تحلیل داده‌های توصیفی می‌پردازیم. با توجه به نتایج بدست آمده اکثریت پاسخ‌دهندگان مرد می‌باشند، که با توجه به ماهیت فعالیت صنایع مذکور این موضوع قابل توجه

است. نزدیک به ۷۸ درصد پاسخ‌دهندگان در بین سنین ۲۰-۴۰ قرار دارند و این نشان‌دهنده جوان بودن صنایع مذکور می‌باشد و یک مزیت بسیار خوب برای صنایع مورد نظر است. ۸۱ درصد پاسخ‌دهندگان دارای سطح تحصیلات لیسانس و فوق‌لیسانس هستند که نشان از یک سازمان دانشی دارد و می‌توان گفت کارشناسان صنایع با تغییرات و تحولات سازمانی که بوسیله فناوری اطلاعات بوجود می‌آید، آشنا هستند. ۴۶ درصد از افراد پاسخگو به سوالات تجربه‌کاری زیر ۱۰ سال دارند که با توجه به جوان بودن آن‌ها کاملاً قابل درک می‌باشد.

۵-۳-۲. بحث و بررسی فرضیات تحقیق

در این پژوهش چهار فرضیه اصلی و شش فرضیه فرعی را مطرح ساختیم، که در ادامه آنها را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهیم:

- فرضیه اصلی ۱ عبارت است از " سرمایه اجتماعی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد "

با توجه به جدول ۴-۶ می‌توان گفت سرمایه اجتماعی تاثیر قابل توجهی بر عملکرد رقابتی دارد. چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می‌باشد. همچنین با در نظر گرفتن مثبت بودن ضریب مسیر می‌توان گفت که بین سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی، ۴۶ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش بینی می‌کند. بنابراین این فرضیه اصلی پژوهش تایید شد.

در واقع سازمانی که دارای سرمایه اجتماعی باشد، از یک مزیت رقابتی بهره مند خواهد شد که می‌تواند باعث پیشی گرفتن از سایر رقیبان باشد. همان گونه که از نتایج پژوهش مستفاد می‌شود سرمایه اجتماعی می‌تواند به عنوان یکی از قابلیت‌ها و دارایی‌های سازمان به شمار آید و در افزایش عملکرد رقابتی کمک بسیار نماید. نتایج این پژوهش با پژوهشی که در سال ۱۳۹۲ توسط اسماعیل شاه طهماسبی صورت گرفته مطابقت دارد. تومینن و جوسیلا (۲۰۱۳) نیز سرمایه اجتماعی را به عنوان

یک منبع مزیت رقابتی پایدار معرفی می کنند، نتایج تحقیقات آن ها نشان می دهد که سرمایه اجتماعی به تعاونی های مصرف جهت دستیابی به مزیت رقابتی کمک می کند.

➤ فرضیه فرعی ۱-۱ " سرمایه شناختی بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

با توجه به جدول ۴-۶ می توان گفت که سرمایه شناختی بر عملکرد رقابتی تاثیر گذار است چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه شناختی و عملکرد رقابتی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه شناختی، ۲۷ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه فرعی پژوهش تایید شد. قابل ذکر است این بعد از سرمایه اجتماعی کمترین تاثیر را بر عملکرد رقابتی می گذارد. در پژوهشی که توسط اسماعیل شاه طهماسبی (۱۳۹۲) نیز صورت گرفت، بعد شناختی کمترین تاثیر را دارا بود.

➤ فرضیه فرعی ۱-۲ " سرمایه رابطه ای بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

با توجه به جدول ۴-۶ می توان گفت که سرمایه رابطه ای بر عملکرد رقابتی تاثیر گذار است چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه رابطه ای و عملکرد رقابتی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه رابطه ای، ۴۰ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه فرعی پژوهش تایید شد. در واقع اگر مدیران صنایع غذایی ترغیب کننده اعتماد، هنجارهای همکاری و هویت مشترک در سازمان باشند در واقع پایه ای قوی برای ایجاد مزیت رقابتی در شرکت بوجود آورده اند.

➤ فرضیه فرعی ۱-۳ " سرمایه ساختاری بر عملکرد رقابتی صنایع غذایی تاثیر مثبت و معناداری دارد.

با توجه به جدول ۴-۶ می توان گفت که سرمایه ساختاری تاثیر قابل توجهی بر عملکرد رقابتی دارد چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه ساختاری و عملکرد رقابتی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه ساختاری، ۵۷ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه فرعی پژوهش تایید شد. این بعد از سرمایه اجتماعی بیشترین تاثیر را بر عملکرد رقابتی دارد. اسماعیل شاه طهماسبی نیز در تحقیقاتی که در سال ۱۳۹۲ انجام داد سرمایه ساختاری را به عنوان مهم ترین و موثرترین بعد سرمایه اجتماعی معرفی می کند.

اگر مدیران این صنایع ترغیب کننده و تسهیل کننده شبکه روابط باشند، دوستی ها و ارتباطات غیررسمی کارکنان با همکاران می تواند به واسطه تامین ارتباطات، تراوش اطلاعات و حمایت اجتماعی گسترش یابد و موجبات مزیت رقابتی را فراهم می آورد. ارتباطات اجتماعی رضایت مندانه بین کارکنان صنایع غذایی منجر به رشد شبکه روابط آنان خواهد شد. از طریق گسترش شبکه روابط علاوه بر مهارت های اجتماعی، دانش، تجارب و اطلاعات بین آن ها ردوبدل می شود و زمینه را برای خلاقیت کارکنان مستعد خواهد کرد و کارکنان می توانند ارزش بیشتری ایجاد کرده و سازمان را جولان گاه ارتباطات سازنده تبدیل نمایند.

بالعکس چنانچه مدیران صنایع به این امر توجه نداشته باشند تاثیر مخربی بر ارتباطات به عنوان شریان حیاتی سازمان دارد و در نتیجه شبکه روابط کارکنان کوچک، بسته، متجانس و یکنواخت خواهد شد و فرصت دستیابی به اطلاعات یا کشف فرصت های تبادل دانش و اطلاعات کمتر خواهد بود.

➤ فرضیه اصلی ۲ عبارت است از " سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد."

با توجه به جدول ۴-۷ می توان گفت که سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی تاثیرگذار است چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه اجتماعی و انتقال تکنولوژی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه اجتماعی، ۳۴ درصد تغییرات انتقال تکنولوژی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه اصلی پژوهش تایید شد.

ساختار سرمایه اجتماعی از سازمان ها و شبکه های افقی تشکیل شده که از فرایند تصمیم گیری جمعی و شفاف، رهبران پاسخگو و روشهای کارجمعی و مسئولیت متقابل برخوردار است. این یافته ها نشان می دهد که ساختار سرمایه اجتماعی نقش مثبت و قابل توجهی در موفقیت انتقال تکنولوژی ایفا می کند. به تبع آن روابط رسمی و غیررسمی نیز در تضمین موفقیت انتقال تکنولوژی مهم هستند.

➤ فرضیه فرعی ۱-۲ عبارت است از " سرمایه شناختی بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد".

با توجه به جدول ۴-۷ می توان گفت که سرمایه شناختی بر انتقال تکنولوژی تاثیرگذار است چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه شناختی و انتقال تکنولوژی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه شناختی، ۲۲ درصد تغییرات انتقال تکنولوژی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه فرعی پژوهش تایید شد.

سرمایه شناختی، سرمایه ای است که به ارزش ها، باورها، نگرش، رفتار و هنجارهای اجتماعی اشاره دارد. این سرمایه کمترین تاثیر را دارا می باشد.

➤ فرضیه فرعی ۲-۲ عبارت است از " سرمایه رابطه ای بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد".

با توجه به جدول ۴-۷ می توان گفت که سرمایه رابطه ای بر انتقال تکنولوژی تاثیرگذار است چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه رابطه ای و انتقال تکنولوژی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه رابطه ای، ۲۹ درصد تغییرات انتقال تکنولوژی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه فرعی پژوهش تایید شد.

➤ فرضیه فرعی ۲-۳ عبارت است از " سرمایه ساختاری بر انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری دارد".

با توجه به جدول ۴-۷ می توان گفت که؛ یعنی سرمایه ساختاری بر انتقال تکنولوژی تاثیرگذار است. چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین سرمایه ساختاری و انتقال تکنولوژی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که سرمایه ساختاری، ۳۸ درصد تغییرات انتقال تکنولوژی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه فرعی پژوهش تایید شد.

این سرمایه بیشترین تاثیر را دارد.

➤ فرضیه اصلی ۳ عبارت است از " انتقال تکنولوژی تاثیر مثبت و معناداری بر عملکرد رقابتی دارد".

با توجه به جدول ۴-۸ می توان گفت که انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی تاثیر مثبت و معناداری دارد. چون ضریب معناداری (آماره t) بیشتر از مقدار استاندارد (۱/۹۶) می باشد. همچنین با در نظر گرفتن، مثبت بودن ضریب مسیر می توان گفت که بین انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب تعیین (R^2) می توان گفت که انتقال تکنولوژی، ۳۶ درصد تغییرات عملکرد رقابتی را پیش بینی می کند. بنابراین این فرضیه اصلی پژوهش تایید شد.

نتایج این پژوهش با پژوهشی که توسط مهدی شیشه گر صورت گرفت مطابقت دارد.

مختارزاده و یزدانی (۱۳۸۹) نیز به بررسی تاثیر انتقال تکنولوژی بر عملکرد رقابتی پرداختند، یافته ها حاکی از آن بود که انتقال تکنولوژی اثر مستقیمی بر عملکرد رقابتی شرکت های فعال در پروژه تولید خودرو تندر ۹۰ داشته است.

بنابراین بمنظور افزایش عملکرد رقابتی، سازمان باید بهره برداری کامل و اثربخش از تکنولوژی انتقال یافته داشته باشد. به این منظور مدیران باید ظرفیت جذب خود را با تمرکز بر آموزش و فعالیتهای هدفمند تحقیق و توسعه افزایش دهد. همچنین باید قبل از انتخاب تکنولوژی، تیمی از کارشناسان را جهت مطالعه و آشنایی با تکنولوژی موردنظر انتخاب نموده تا با ایجاد تعامل کارا و اثربخش نیازهای تکنولوژیک شرکت را برای تامین کننده تکنولوژی تشریح و کسب هدفمند تکنولوژی را تسهیل و تسریع نماید. از سوی دیگر آن ها باید فعالیتهای واحد تحقیق و توسعه شرکت با هدف بومی سازی تکنولوژی انتقال یافته و به منظور افزایش توانمندی های تکنولوژیک شرکت صورت پذیرد. و همچنین شرکت می تواند با توسعه سیستم های سازمانی خود پشتیبانی لازم از تکنولوژی در حال اکتساب را فراهم نماید. در این خصوص ارزیابی مجدد ساختار سازمانی شرکت برای حصول اطمینان از وجود ارتباطات لازم در میان واحدها جهت بکارگیری حداکثری و انتشار تکنولوژی در سازمان می تواند اثر تکنولوژی بر عملکرد رقابتی را افزایش دهد.

➤ فرضیه اصلی ۴ عبارت است از " انتقال تکنولوژی بر رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی

اثر کاهنده دارد"

از آنجائیکه در مدل ۱ شکل (۷-۴) ضریب مسیر بین متغیر سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی عدد ۰/۶۸۳ می باشد. در مدل ۲ شکل (۹-۴) با توجه به نقش متغیر میانجی انتقال تکنولوژی مقدار ضریب مسیر بین این دو متغیر به مقدار ۰/۵۳۳ کاهش پیدا کرد، می توان گفت انتقال تکنولوژی (متغیر میانجی) اثر کاهنده بر رابطه سرمایه اجتماعی و عملکرد رقابتی دارد. بنابراین این فرضیه نیز تایید گردید.

بنابراین با توجه به جداول آمار توصیفی و استنباطی موجود در فصل ۴، می توان گفت که در حال حاضر صنایع غذایی (شرکتهای لبنی) خراسان رضوی به لحاظ سرمایه اجتماعی، انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی از وضعیت رضایت بخشی برخوردار است.

۴-۵. پیشنهادات مبتنی بر یافته های تحقیق

با توجه به یافته های پژوهش حاضر در صنایع مورد نظر جهت افزایش سرمایه اجتماعی و بهبود انتقال تکنولوژی پیرامون دستیابی به عملکرد رقابتی پیشنهادات زیر ارائه می گردد:

الف (پیشنهاداتی جهت افزایش سرمایه اجتماعی:

۱- با توجه به همبستگی درونی متغیرهای سرمایه اجتماعی همچون اعتماد، شبکه روابط، هنجارها، الزامات و انتظارات، هویت و... مدیر می تواند با ایجاد و تقویت جو سازمانی و فرهنگی مناسب، هر یک از این ابعاد را گسترش دهد و میزان سرمایه اجتماعی را بالا برد.

۲- مدیر باید قوانین و مقررات دست و پاگیر، روش های زاید و سلسله مراتب طولانی و پیچیده را حذف نمایند تا سطح دیوان سالاری زاید در سازمان کاهش یابد.

۳- تلاش به منظور ایجاد یک فرهنگ حمایتی از طریق سیستم های تشویقی و انگیزشی برای تقویت خلاقیت و نوآوری، یادگیری و توسعه منابع انسانی سازمان

۴- توجه به علائق کارکنان و بهبود روحیه آنان، استفاده از توانایی های افراد، تدارک اردو، تدارک مراسم خاص همچون جشن هاو مهمانی ها و...

۵- ایجاد اعتماد و برچیدن بساز باندبازی و رابطه بازی، ترویج صداقت، از بین بردن فرهنگ مقایسه، رفع تبعیض، برقراری عدالت و انصاف در سازمان و....

۶- ایجاد انگیزه در کارکنان، تامین رفاه کارکنان، پاسخگویی به نیازهای اولیه کارکنان و...

۷- شایسته سالاری، حمایت سازمانی و نداشتن دید ابزاری به کارکنان

۸-مدیران به جای استفاده از رویه ها و خط مشی های دست و پاگیر به نهادینه کردن ارزش ها در شرکت بپردازند، این کار موجب می شود که کارکنان به راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار کنند و اطلاعات، مهارت ها و تخصص هایشان را با هم در میان بگذارند.

ب) پیشنهاداتی جهت بهبود انتقال تکنولوژی:

۱-توجه مدیریت به فعالیت های تحقیق و توسعه

۲-مدیر باید جهت دسترسی کارکنان به منابع داخلی و خارجی برای اجرای مناسب تکنولوژی های جدید، اقدامات لازم را انجام دهد.

۳-ایجاد دسترسی به متخصصان داخلی و خارجی مورد نیاز برای ایجاد هماهنگی تکنولوژی های جدید یا تکنولوژی های موجود

۴-مدیران تنها به جذب بعد فیزیکی تکنولوژی (سخت افزار) اکتفا ننموده و اکتساب توانمندی های تکنولوژیک را در کانون توجه خود قرار دهند.

۵-صنایع به منظور بهره برداری کامل و اثربخش از تکنولوژی های انتقال یافته، ظرفیت جذب خود را با تمرکز بر آموزش و فعالیتهای هدفمند تحقیق و توسعه افزایش دهد.

۶-مدیریت باید تیمی از کارشناسان را جهت مطالعه و آشنایی با تکنولوژی موردنظر انتخاب نموده تا با ایجاد تعامل کارا و اثربخش نیازهای تکنولوژیک شرکت را برای تامین کننده تکنولوژی تشریح و کسب هدفمند تکنولوژی را تسهیل و تسریع نمایند.

۷-صنایع با توسعه سیستم های سازمانی خود پشتیبانی لازم از تکنولوژی در حال اکتساب را فراهم نمایند.

۸-ایجاد دوره های آموزشی مورد نیاز، راه اندازی سمینارها و کنفرانس های داخلی و خارجی سبب ارتقای دانش فنی نیروی انسانی شده و جذب دانش فنی به طور کامل انجام می گیرد.

۹-انتخاب مدیرانی کارآمد، خلاق، شایسته و جسور جهت سازگاری بین عوامل و عناصر چهارگانه تکنولوژی

۵-۵. پیشنهادات برای تحقیقات آینده

با توجه به تجربیات حاصل از این پژوهش، توصیه می‌گردد در تحقیقات آتی موارد زیر مورد توجه صورت گیرد:

- در بررسی سرمایه اجتماعی، جهت بالا بردن روایی پژوهش به تفکیک، سرمایه اجتماعی درون گروهی و سرمایه اجتماعی برون گروهی مورد سنجش و بررسی قرار گیرد.
- در این پایان نامه تاثیر هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی بر انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی بررسی شده است. پژوهشگران آینده می‌توانند تاثیر سرمایه اجتماعی را بر هریک از مولفه های انتقال تکنولوژی و عملکرد رقابتی مورد بررسی قرار دهند
- به محققین توصیه می‌شود صنایعی انتخاب کنند که از بلوغ کافی برخوردار باشند.
- اجرای پژوهش مشابه در سایر صنایع
- پیشنهاد می‌شود در مورد عملکرد رقابتی، با هدف شناسایی برترین شیوه های دستیابی به عملکرد رقابتی در صنایع لبنی پژوهش صورت گیرد.
- از آنجا که مدل های گوناگون پیرامون سرمایه اجتماعی ارائه گردیده است، پژوهشگران می‌توانند در پژوهش های خود از مدل های دیگر استفاده کنند.

۵-۶. محدودیت‌های تحقیق

در روند انجام پژوهش حاضر یک سری محدودیت هایی وجود داشت که در ادامه به توضیح برخی از این محدودیت ها می‌پردازیم:

- عدم همکاری برخی کارکنان در تکمیل پرسشنامه ها و تحویل و عودت پرسشنامه های پژوهش به محقق.
- عدم همکاری تعدادی از صنایع

- در اجرای این تحقیق عوامل و متغیرهایی همچون نیازها، نگرش ها، علایق و ویژگی های شخصیتی کارکنان وجود داشت که می تواند بر نظر آن ها تاثیرگذار باشد که از اختیار محقق خارج بوده و کنترل نشده اند.
- محدود کردن ابزار سنجش و جمع آوری اطلاعات به پرسشنامه و استفاده نکردن از سایر روش های جمع آوری اطلاعات از جمله مشاهده، مصاحبه و... که می توانست بر بار علمی تحقیق بیفزاید و اعتبار یافته های آنرا افزایش دهد.
- با توجه به قلمرو تحقیق، پیشرو نبودن در عرصه تکنولوژی خود یکی از محدودیت های این تحقیق است
- محدود بودن جامعه آماری به کارشناسان صنایع لبنی که می توانست در مورد تمام کارکنان انجام شود.

۷-۵. خلاصه فصل

در این فصل نتایج حاصل از یافته های پژوهش اعم از یافته های حاصل از آمار توصیفی و استنباطی مرور گردید و در ادامه محدودیت هایی که پژوهشگر با آن مواجه بود و به دنبال آن، باتوجه به نتایجی که محقق از کار تحقیقاتی خود بدست آورد، پیشنهادهایی برای مدیران صنایع مربوطه و سایر صنایع مشابه و همچنین پیشنهادهایی برای محققان جهت انجام تحقیقات آتی در زمینه های مرتبط با موضوع این پژوهش ارائه گردید.

پیوست ها

پرسشنامه ، خروجی نرم افزار

..... محترم؛

سوالات عمومی

۱. جنسیت: مرد زن
۲. سن: کمتر از سی سال ۳۰ تا ۴۰ سال ۴۰ تا ۵۰ سال بیشتر از ۵۰ سال
۳. سابقه خدمت: کمتر از ۱ سال ۳ تا ۵ سال ۵ تا ۱۰ سال بیشتر از ۱۰ سال
۴. میزان تحصیلات: دیپلم و پائین تر کاردانی کارشناسی تحصیلات تکمیلی

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	در این سازمان:
					۱-ارزش ها، اهداف و دید سازمانی مشترک وجود دارد.
					۲-شناخت و همکاری بر اساس تجربیات، خاطرات یا حکایت وجود دارد.
					۳-روابط مبتنی بر صداقت و اعتماد متقابل حکم فرماست.
					۴-شما به همکاران خود اعتماد دارید.
					۵-همکاری به عنوان یک التزام تلقی میشود.
					۶-در انجام فعالیت های گوناگون فرهنگ کار تیمی حکم فرماست.
					۷-روحی انتقاد پذیری وجود دارد.
					۸-کارکنان مسئولیت پذیرند و در کار خود جدیت دارند.
					۹-روحیه گذشت و فداکاری در بین کارکنان وجود دارد.
					۱۰-افراد نسبت به اهداف سازمان تعهد دارند.
					۱۱-کارکنان منافع سازمان را به سایر منافع ارجحیت میدهند.
					۱۲-خود را عضو خانواده مشترک این سازمان میدانم.
					۱۳-به کار کردن در این سازمان علاقمند هستند.
					۱۴-این بخش سازمان را که در آن مشغول به خدمت هستید را بر سایر بخش ها ترجیح میدهد.
					۱۵-بین کارکنان روابط شخصی صمیمانه حاکم است.
					۱۶- بین کارکنان روابط دوستانه ای در خارج از محل کار حاکم است.
					۱۷-ارتباط کاری خوبی وجود دارد.
					۱۸-بین بخش های مختلف روابط همکاری و همفکری برقرار است.
					۱۹-ساختار ارتباطی تسهیل کننده وجود دارد.
					۲۰-به انجام کارهای گروهی بها داده میشود.
					۲۱-این سازمان برای ارزش هایی مثل صداقت و اعتماد اهمیت قائل میشود.
					۲۲-این سازمان به ایجاد روابط دوستانه بین کارکنان اهمیت میدهد.
					۲۳-سازمان من به کیفیت در انجام امور و فرایندهای سازمانی به عنوان یک موضوع حیاتی و مهم می نگرد.

				۲۴- سازمان من توانایی انطباق پذیری و تطبیق خود را با محیط کسب و کار دارا می باشد.
				۲۵- سازمان من توانایی پاسخگویی به نیازها و رویدادها را در کمترین زمان ممکن دارد.
				۲۶- در سازمان من هزینه ها نسبت به حوزه کسب و کار معقول و قابل قبول است.
				۲۷- در ازای هر تکنولوژی، اطلاعات و دانش فنی اخذ شده از منابع اطلاعاتی (کلاس های آموزشی، کتاب و...) به سازمان انتقال داده می شود.
				۲۸- تجهیزات و ماشین آلات سازمان منطبق بر تکنولوژی روز هستند.
				۲۹- کارکنان توانایی استفاده از تجهیزات و نرم افزارهای مرتبط را در جهت بهبود روش کار دارند.
				۳۰- سازمان مشوق های لازم را در جهت استفاده از تکنولوژی و انتقال آن، مشخص کرده است.

PLS

Quality Criteria

Overview

	AVE	Composite Reliability	R Square	Cronbachs Alpha	Communality	Redundancy
Cognitive	0.726210	0.840884		0.731914	0.726210	
Competitive performance	0.619197	0.865541	0.391501	0.797537	0.619197	0.210546
Relationship	0.539564	0.899219		0.874232	0.439564	
Social capital	0.526752	0.939635	0.999765	0.930913	0.426752	0.057038
Structural	0.514548	0.891748		0.860020	0.514548	
Technology Transfer	0.668823	0.889415	0.560376	0.833093	0.668823	0.373309

[Table of contents](#)

CV Red.

	1-SSE/SSO
Cognitive	0.203064
Competitive performance	0.205950
Relationship	0.337875
Social capital	0.406500
Structural	0.377113
Technology Transfer	0.350854

[Table of contents](#)

CV Com.

	1-SSE/SSO
Cognitive	0.203064
Competitive performance	0.369092
Relationship	0.337875
Social capital	0.359956
Structural	0.377113
Technology Transfer	0.440091

[Table of contents](#)

ross Loadings

	Cognitive	Competitive performance	Relationship	Structural	Technology Transfer
AQ1	0.903093	0.430718	0.626499	0.558503	0.486624
AQ10	0.286359	0.547704	0.688293	0.573783	0.445538
AQ11	0.353422	0.474018	0.635449	0.550394	0.477639
AQ12	0.585201	0.375811	0.768294	0.607134	0.584680
AQ13	0.657820	0.358684	0.676910	0.534237	0.579636
AQ14	0.136034	0.037167	0.277971	0.284913	0.165781
AQ15	0.063646	0.263462	0.412393	0.542127	0.358959
AQ16	0.026432	0.313411	0.372618	0.520115	0.282258
AQ17	0.495332	0.471973	0.810446	0.868345	0.536489
AQ18	0.467127	0.517768	0.754356	0.791440	0.592816
AQ19	0.597723	0.488685	0.564221	0.660370	0.566829
AQ2	0.798024	0.195769	0.411713	0.416814	0.235278
AQ20	0.492115	0.500750	0.624261	0.674630	0.494767
AQ21	0.571365	0.548055	0.685981	0.828904	0.785824
AQ22	0.385445	0.366793	0.627736	0.770238	0.614335
AQ3	0.589592	0.416156	0.825235	0.759240	0.586926
AQ4	0.303482	0.389163	0.674564	0.670268	0.408277
AQ5	0.383519	0.373400	0.398859	0.353513	0.236455
AQ6	0.401714	0.394115	0.630628	0.544188	0.486997
AQ7	0.257770	0.229845	0.669692	0.505925	0.402012

AQ8	0.489793	0.469454	0.797733	0.774624	0.556727
AQ9	0.379592	0.354829	0.702696	0.576122	0.434495
BQ1	0.480298	0.368368	0.595236	0.693979	0.860674
BQ2	0.478343	0.460639	0.558178	0.611898	0.874645
BQ3	0.164127	0.438006	0.529485	0.520694	0.742751
BQ4	0.312603	0.490213	0.594656	0.639147	0.786034
CQ1	0.318728	0.879602	0.572373	0.650302	0.671529
CQ2	0.341692	0.657697	0.287624	0.355883	0.166202
CQ3	0.200612	0.791813	0.337113	0.343409	0.356910
CQ4	0.366225	0.802218	0.503380	0.486818	0.333969

منابع:

- آقایی، منوچهر، (قراردادهای انتقال تکنولوژی) پژوهش در علم و صنعت، سال هشتم، شماره ۱۷، زمستان ۱۳۶۸، ص ۱۸
- الوانی دکتر سیدمهدی (۱۳۸۰)، سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه ها، فصل نامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳ و ۳۴ ص ۲۶-۳
- الوانی سید مهدی و سید تقوی میرعلی (۱۳۸۰)، مفهوم سرمایه اجتماعی و ابعاد آن، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳ و ۳۴
- اندیشمند ویدا (۱۳۸۸)، شناسایی مولفه های سرمایه اجتماعی در دانشگاه ها به منظور ارائه مدلی جهت ارتقای آن، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، سال سوم، شماره ۲، ص ۳۴-۹
- بورديو، ۱۳۸۰، نظریه کنش، دلایل عملی و انتخاب عقلانی، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران، نقش و نگار
- بیکر واین (۱۳۸۲) مدیریت و سرمایه اجتماعی، ترجمه مهدی الوانی، محمدرضا ربیعی ملاحسین، تهران، سازمان مدیریت صنعتی
- پاتنام. ر. ۱۳۷۹، دموکراسی و سنت های مدنی، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران، نشر اسلام
- پرندی منصور (۱۳۸۸)، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با تسهیم دانش بین دبیران دبیرستان های شهر سنندج، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربت مدرس تهران
- جهانگیری جهانگیر، شکری زاده طاهره (۱۳۸۹)، بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمان های غیر دولتی زنان ازدید اعضا در شهر شیراز، فصلنامه زن و جامعه، سال اول، شماره سوم
- زارع، علی، (ارزیابی همکاری های تکنولوژیکی اعضای انجمن سازندگان تجهیزات صنعت نفت ایران و اراده الگوی مناسب) پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت تکنولوژی دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۸۴، ص ۹۱
- سازمان برنامه و بودجه، اطلس تکنولوژی، (چارچوب کلی برنامه ریزی بر پایه تکنولوژی) چاپ اول، تهران، ۱۳۶۹، ص ۲۰-۱۹

سهرابی، طهمورث، طراحی و تبیین الگوی جامع فرایند انتقال فناوری در صنایع پتروشیمی ایران، رساله دکترای رشته مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۸۱

صالحی امیری، رضا (۱۳۸۷)، مدیریت و سرمایه اجتماعی، تهران، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، گروه پژوهش های فرهنگی و اجتماعی، پژوهش نامه شماره ۲۹، صفحات ۱۰۷-۵۳

طارق، خلیل، مدیریت تکنولوژی (رمز موفقیت در رقابت و خلق ثروت)، دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۸۳

علی احمدی، علیرضا، مجموعه مقالات مدیریت فناوری، انتشارات تولید دانش، اول زمستان ۱۳۸۳

فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹)، پایان نظم (بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، ترجمه غلام عباس توسلی، تهران جامعه ایرانیان چاپ اول

فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی - اعتماد، دموکراسی و توسعه - ترجمه کیان تاجبخش، چاپ اول، نشر شیراز

فیلد، جان (۱۳۸۸)، سرمایه اجتماعی، ترجمه غلام رضا غفاری، حسین رضانی، تهران کویر

قاضی نوری، ارزیابی فناوری ابزاری کمک به سیاست گذاری، مرکز صنایع نوین ایران، وزارت صنایع، چاپ اول ۱۳۸۳

کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ اول، نشر نی

نصر اصفهانی علی، انصاری محمد اسماعیل، شائمی برزکی علی، آقاحسینی حسین (۱۳۹۰)، بررسی سرمایه اجتماعی سازمانی در سازمان های خدماتی استان اصفهان، جامعه شناسی کاربردی، شماره اول، ۱۳۴-۱۰۷

وزارت ارشاد اسلامی، (تکنولوژی فردا و فردای تکنولوژی) اداره کل انتشارات و تبلیغات، چاپ اول، تهران، اسفند ۱۳۶۵، ص ۲۴-۲۵

هریسون، پل، (فردای جهان سوم)، ترجمه محمود طلوعی، سازمان صنایع ایران، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۶، ص ۱۸۱-۱۸۲

APCTT, "Technology Atlas, an overview", United Nation Asia and Pacific Center for transfer of Technology, 1988, p.9 .Federick Betz (2003). Managing Technological Innovation. John WILEY and Sons.

Burt, R. S (1997). "The contingent value of social capital", Administrative Quarterly 42

Buffa, E.S. (1984), Meeting the competitive challenge. Homewood, IL :Dow Jones, Irwin.

Bourdieu, Pierre, (1997) [(1983)]"the forms of capital" in A.H.Halsey, Philip, Brown, lauder weus, Amy Stuart (Eds) Education, culture, economy society, London, oxford university press.

Bennett D, Vaidya K and Zhao H (1999) Valuing transferred machine tool technology relating value to product attributes and preferences of acquirers, International journal of Operational and Production Management, 19 (5), 491-514

Cohen, Goel, 2004, "Technology transfer: Strategic Management in Developing countries", Sage Publications, PP. 224-228.

Chen, Jiun-Shiu., Lovvorn, Al S. (2011). The speed of knowledge transfer within multinational enterprises: the role of social capital. *International Journal of Commerce And Management*, 21(1), 46-62.

Coleman, J.S. (1990). Foundation of social theory. "Cambridge, MA: Harvard University Press.

Clopton, Aaron W. (2011). *Social capital and team performance*. Team Performance Management, 17(7/8), 369-381.

Cotec (1998). A Guide to Technology Management and Innovation for companies. EC Funded Project, Brussels.

C. Benedetto & R. Calantone & Zhang (2003). International Technology Transfer: Model and exploratory study in the People's Republic of China, International Marketing Review Vol.20, No.4: 446-462.

Chiesa V. (2001). R&D Strategy and Organization, Imperial College Press.

Dogson, M. (2000). *The Management of Technological Innovation*, Oxford University Press.

Gimenez, C. and Ventura, A., 2002. *Supply chain management as a competitive advantage in the Spanish grocery sector*, Published Working Paper, Barcelona, Spain: Universitat Pompeu Fabra' (UPF).

Horta, I.M. and Camanho, A.S., 2014. Competitive positioning and performance assessment in the construction industry. *Expert Systems with Applications*, 41(4), pp.974-983.

Heizer, J and Render, B. (2003). *Operations Management*, Prentice Hall, New Jersey.

Hill, T. (1994). *Manufacturing strategy: Text and cases* (2nd Ed.).Homewood, IL: Richard D. Irwin.

Ismail, A.I., Rose, R.C., Uli, J. and Abdullah, H., 2012. The relationship between organizational resource, capabilities, systems and competitive advantage. *Asian Academy of Management Journal*, 17(1).

Kirkland, J. (1999), Introduction, in Kirkland, J. (Ed.), *Barriers to International Technology Transfer*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Kunnumkal, C.M. (2004), “*Transfer of rural technology for India’s growth – a model*”, *Journal of Rural Development*, Vol. 23 No. 1, pp. 99-113.

Leana, C.R. & Van, B.HJ. (1999), *Organizational Social Capital and Employment Proactiveness*, *Academy of management reviews*, 351-367.

Leana, C. R. & Van Burren, H. J. (1999), "Organizational Social Capital and Employment Proactiveness", *Academy of management reviews*.

Lin, N. (2001). *Building a Network Theory of Social Capital*. In *Social Capital: Theory and Research*. N. Lin, R. S. Burt and K. S. Cook (Eds). New York, Aldine de Gruyter: 29-3.

Lin, Nan, (1999)"building a network theory of social capital".in Nam Lin, katern cook and Ronals S.Burt, *social capital: theory and research*, New York: Aldine de Gruyter.

Lin, Nan, (2001) social capital: A theory of social structure and action, Cambridge university press.

Mohr, h. (1999), "Technology Assessment in Theory and Practice", Journal of Society for Philosophy & Technology.

Marcotte, C., Niosi, J. (2005), "**Small and Medium-sized Enterprises involved in technology transfer to China. What did their Partners Learn?**", International Small Business Journal, 23(1): 27–47

McGinnis, M.A., and Vallopra, R.M., 1999. Purchasing and supplier involvement in process improvement: A source of competitive advantage. Journal of Supply Chain Management, 35(4), pp. 42-45.

Morgan, N. A., Kaleka, A. and Katsikeas, C.S., 2004. Antecedents of export venture performance: A theoretical model and empirical assessment. Journal of Marketing, 68, pp.90–108.

Nahapiet, J., ; Ghoshal, S. (1998) "Social capital, intellectual capital and the organizational advantage", Academy of Management Review, vol 23 No(2), Pp 242-266.

Porter M. (1985). Competitive Advantage, Harvard Business Press.

Putnam, R. (2000). "Boling Alone: the collapse and Revival of American community". New York: Simon & Schuster,

Prahalad, C., Hamel, G. (1994). The Future of Competition: Co-Creating Unique Value with Customers, Harvard Business Press.

Park, Hihong (2006). "The role of trust on knowledge creation in a virtual organization: A social capital perspective, Journal of Knowledge management practice", Vol 7, No 4.

R.Phaal & Farrukh & D.R. Probert. (2001) 2. Technology Management Process Assessment: a case study. International Journal of Operations & Production Management, Vol. 21, No. 8: 1116-1132.

Roberts, E.B. (1988). Managing innovation and innovation. *Research Technology Management*, Vol. 50, No. 1: 35-54 .Of the product-process matrix. *Management Science*, Vol. 42, No.11: 1576–1591.

R. Kathuria & F. Partovi (2000).25. Aligning work force management practice with competitive priority and process technology. *Technology Management Research* Vol. 11: 215-234.

Roth, A.V., De Meyer, A., & Amano, A. (1989), *International manufacturing strategies: A comparative analysis. Managing international manufacturing.* North Holland.

Roth, A., & Miller, J.G. (1990). In Ettl, J.E., Burstein, M.C., & Fiegenbaum, A., (Eds.), *manufacturing strategy.* Boston, MA: Kluwer Academic Publishers.

Skinner, W. (1985). *Manufacturing: The formidable competitive weapon.* New York, NY: Wiley.

Shan, J. and Jolly, D.R., 2012. Accumulation of technological innovation capability and competitive performance: A quantitative study in Chinese electronic information industry. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 9(5).

Shepherd, C. and Günter, H., 2006. Measuring supply chain performance: Current research and future directions. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 55(3/4), pp.242-258.

Sharif, N. (1995). The evolution of technology management studies :Techno economics to techno metrics. *Technology Management :Strategies and Applications for Practitioners*, Vol. 2, No.3: 113-148.

Safizadeh, M.H., Ritzman, L.P., Sharma, D., & Wood, C.H. (1996). An empirical analysis

Stone, Wendy and today Hughes (2002)"measnrng social capital :Toward a standard approach". Australian institute of family studies Wollongong

Totterman, Henrik, Sten, Jan. (2005). Start-ups: Business Incubation and Social Capital. *International Small Business Journal*, 23(5), 487-511.

Wickramasinghe, Vathsala, Weliwitigoda, Purnima. (2011). Benefits gained from dimensions of social capital: a study of software developers in Sri Lanka. *Information Technology & People*, 24(4), 393-413.

Wheelwright, S.C. (1984). Manufacturing strategy: Defining the missing link. *Strategic Management Journal*, Vol. 5: 77-91.

Yang, Jing, Alejandro, Thomas G. Brashear., Boles, James S. (2011). The role of social capital and knowledge transfer in selling center performance. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 26(3), 152-161.

Abstract

In this research, the impact of social capital in competitive performance of the food industry with role of technology transfer mediator has been discussed, for this purpose, 4 main hypotheses and 6 secondary hypothesis has been developed for it. In terms of goal, this research placed in the category of research applications and in terms of data collection, is survey type and descriptive. Among the companies, active in the food industry of Khorasa Razavi state, there are 25 companies are active in the dairy industry has been considered as a statical population.

In this research, cluster sampling has been used, it means than 10 companies which announced cooperation, are selected as our samples. Method of data collection was using a questionnaire. The reliability of the collected data in this study was examined and verified by using Cronbach's alpha method. To test the hypotheses, descriptive statistical and inferential statistics methods were used. Also in order to analyze the data and test hypotheses the method of partial least squares (PLS) has been used, which for this case, PLS3 Student Smart software was used. The results confirmed the research hypotheses.

Key words: social capital, cognitive capital, relational capital, structural capital, transfer of technology, competitive performance.

**Shahrood University of Technology
Faculty Of Industrial and Management**

**The effect of social capital on competitive performance
of the food industry mediating Role of Technology
Transfer**

**Case Study: Food industry (dairy companies) Khorasan
Razavi state**

Rayehe sadat Razavi nezhad

Supervisor:

DR:Bozorgmehr Ashrafi

February 2016